
OVERWEGINGS- DOCUMENT OPENBAAR ONDERZOEK

Ontwerp actieprogramma Nitraatrichtlijn
2019-2022 / 6.05.2019

INHOUD

1	Verloop openbaar onderzoek.....	3
1.1	Procedure	3
1.2	Informatievergaderingen en informatieverstrekking	4
1.3	Ander overleg	4
2	Inspraakreacties openbaar onderzoek	4
2.1	Indieners	4
2.2	Onderwerpen	6
3	Resultaten openbaar onderzoek	6
3.1	Werkwijze	6
3.2	Inspraakreacties die leiden tot Aanpassingen Van het ontwerp actieprogramma en het Mestdecreet	6
3.3	Aanbevelingen weerhouden voor vervolgtraject	10
3.3.1	Waterkwaliteitsdoelstellingen	10
3.3.2	Gebiedstype-indeling	10
3.3.3	Versterkte implementatie en handhaving van bestaande maatregelen en instrumenten	11
3.3.4	Bijkomende reducties van nutriëntenvrachten door gebieds- en sectorgerichte maatregelen	12
3.3.5	Bodemkwaliteit verbeteren	14
3.3.6	Kennisontwikkeling en overdracht	15
3.4	Inspraakreacties die niet leiden tot een aanpassing van het ontwerp actieprogramma of het Mestdecreet	17
3.4.1	Vervat in de huidige wetgeving of in de voorziene decreetwijziging	17
3.4.2	Technische motivering voor elementen die niet weerhouden worden voor aanpassing	26
3.5	Opmerkingen op het plan-MER	53
3.5.1	Opmerkingen die aanleiding geven tot aanpassing van het plan-MER	53
3.5.2	Opmerkingen die geen aanleiding geven tot aanpassing van het plan-MER	54

1 VERLOOP OPENBAAR ONDERZOEK

1.1 PROCEDURE

In uitvoering van de Europese Nitraatrichtlijn (91/676/EEG) heeft de Vlaamse Overheid een ontwerp mestactieprogramma (MAP 6) voor de periode 2019-2022 opgesteld. Dit mestactieprogramma omvat maatregelen om de verontreiniging van water door nitraten uit agrarische bronnen te verminderen en verdere verontreiniging te voorkomen.

Het ontwerp actieprogramma werd samen met het bijhorende ontwerp-plan-MER van 24 december 2018 tot en met 21 februari 2019 onderworpen aan een publieke consultatieronde. Het ontwerp actieprogramma en het ontwerp-plan-MER werden op 24 december 2018 op de website van de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) geplaatst (www.vlm.be). Tijdens de periode van het openbaar onderzoek kon iedereen de teksten digitaal raadplegen en er, via een digitaal inspraakformulier op de website van de VLM, opmerkingen op formuleren. Het openbaar onderzoek werd volledig digitaal georganiseerd. Het inspraakformulier werd zo opgebouwd dat de inspraak gestructureerd kon worden ingediend, a.d.h.v. 9 rubrieken, in overeenstemming met de grote thema's van het ontwerp actieprogramma. Na indiening van de inspraakreactie kreeg elke indiener een bevestigingsmail met een overzicht van zijn inspraakreactie.

Het openbaar onderzoek werd aangekondigd via een aankondigingsmail naar alle steden en gemeenten, en adviesinstanties die geraadpleegd werden in het kader van het plan-MER (andere administraties en provincies). De aankondigingsmail werd eveneens doorgestuurd naar de leden van het landbouwoverleg¹ en de Opgvolgingscommissie Mestactieplan (OMAP)². Aan steden en gemeenten werd gevraagd om het openbaar onderzoek aan te kondigen op de eigen website en een link te voorzien naar de website van de VLM met het inspraakformulier. Burgers die geen computer met internetaansluiting ter beschikking hadden, werden doorverwezen naar de openbare bibliotheek in hun buurt. Het openbaar onderzoek werd aangekondigd in de algemene pers (Standaard en Het Laatste Nieuws) en de vakpers.

Na het openbaar onderzoek, werden de inspraakreacties verwerkt en werd dit overwegingsdocument opgesteld. Dit overwegingsdocument bevat naast de resultaten van het openbaar onderzoek ook de aanpassingen van het ontwerp actieprogramma naar aanleiding van het openbaar onderzoek.

Na de publieke consultatie wordt een definitief mestactieprogramma opgesteld en vertaald in een voorstel van decreet.

¹ Het landbouwoverleg is een periodiek overlegforum tussen de Mestbank en de landbouwsector (landbouworganisaties en andere stakeholders zoals de veevoedersector, mestverwerkingssector, landbouwconsulenten).

² De OMAP is een overlegforum waar landbouw- en milieuorganisaties, bijgestaan door ambtenaren en deskundigen, van gedachten kunnen wisselen over de uitvoering en de evaluatie van het Mestactieplan (MAP). Tevens wordt de mogelijkheid gecreëerd om beide groepen aanbevelingen te laten doen ter verfijning van al genomen maatregelen of ter voorbereiding van nog te nemen beleidsmaatregelen.

1.2 INFORMATIEVERGADERINGEN EN INFORMATIEVERSTREKKING

De VLM organiseerde 2 infosessies over het ontwerp actieprogramma naar aanleiding van het openbaar onderzoek. De toelichtingen vonden plaats op 25 januari 2019 in Gent en op 1 februari 2019 in Leuven.

De voorlichtingsvergaderingen bestonden uit een presentatie waarin de achtergrond, de doelstellingen en de maatregelen van het ontwerp actieprogramma werden toegelicht. De deelnemers konden vragen stellen die beantwoord werden. Daarnaast werd meegegeven dat het definitieve actieprogramma nog kan bijgestuurd worden op basis van de resultaten van het openbaar onderzoek. In totaal waren er een 190-tal deelnemers aan de voorlichtingsvergaderingen.

1.3 ANDER OVERLEG

Op 8 januari 2019 werd het ontwerp actieprogramma toegelicht aan de Commissie voor Leefmilieu, Natuur, Ruimtelijke Ordening, Energie en Dierenwelzijn in het Vlaams Parlement. Op 24 januari 2019 werd een toelichting gegeven over het ontwerp actieprogramma aan de SALV (Strategische Adviesraad Landbouw en Visserij). De toelichting over het ontwerp actieprogramma werd verstrekt door de VLM.

2 INSPRAAKREACTIES OPENBAAR ONDERZOEK

2.1 INDIENERS

Van 24 december 2018 tot en met 21 februari 2019 kon iedereen de ontwerpversie van het actieprogramma 2019-2022 en het bijhorende ontwerp-plan-MER raadplegen en er opmerkingen op formuleren. In totaal ontving de Vlaamse Landmaatschappij 115 adviezen. De adviezen bestonden meestal uit meerdere reacties. In totaal werden een 1000-tal reacties geformuleerd.

De reacties kwamen uit verschillende hoeken: landbouwers en landbouworganisaties, milieuorganisaties, sectororganisaties, burgers, onderzoeksinstituten, ... formuleerden hun advies op de voorliggende tekst. Ongeveer 91 % van de ingediende adviezen was afkomstig van organisaties en particulieren, ongeveer 9% van overheidsinstanties. Een overzicht van het aantal adviezen per type indiener is weergegeven in Tabel 2-1.

Tabel 2-1 Aantal adviezen per type indiener bij openbaar onderzoek

Doelgroep	Aantal adviezen
Landbouwer	57
Niet-gouvernementele organisatie	17
Burger	15
Bedrijf	2
Overheid	10

Andere	14
	115

Ongeveer de helft van de reacties was afkomstig van landbouwers. Dit betroffen voornamelijk reacties met betrekking tot de gebiedstype-indeling, de gebieds- en sectorgerichte maatregelen, handhaving en nalevingsgraad. Verder waren er nog opmerkingen met betrekking tot de haalbaarheid van de waterkwaliteitsdoelstellingen en suggesties voor maatregelen of teelten om de bodemkwaliteit te verbeteren. Inzake kennisontwikkeling en –overdracht waren er opmerkingen met betrekking tot implementatie op het terrein. Andere opmerkingen hadden voornamelijk betrekking op de financiële leefbaarheid van landbouwbedrijven.

De niet-gouvernementele organisaties hadden voornamelijk opmerkingen met betrekking tot de beoogde waterkwaliteitsdoelstellingen en de manier waarop deze geformuleerd worden. Verder waren er verschillende opmerkingen inzake versterkte implementatie en handhaving (kunstmestgebruik, opvolging van de mestverwerkingsinstallaties en beschikbare middelen voor handhaving) en het verhogen van de nalevingsgraad (te weinig controle, complexiteit, rol van het CVBB (Coördinatiecentrum Voorlichting en Begeleiding Duurzame Bemesting)). Verder waren er opmerkingen inzake de gebiedstype-indeling (kwetsbaarheden in rekening brengen, link gebiedstype-indeling oppervlakte- en grondwater) en de daaraan gerelateerde gebiedsgerichte maatregelen (risico op achteruitgang in gebiedstype 0 ten gevolge van de voorgestelde maatregelen, beperkte maatregelen in gebiedstype 1, mogelijkheden voor equivalente maatregelen in gebiedstypes 2 en 3, gebruik van het nitraatresidu voor controles). Zij hadden tevens verschillende voorstellen voor bijkomend onderzoek met name met betrekking tot inputreductie, onderzoek naar drijvers achter onoordeelkundige bemestingspraktijken en implementatie van de resultaten binnen het mestactieprogramma). Andere opmerkingen hadden betrekking op het in vraag stellen van de grootte van de veestapel. Tevens hadden ze opmerkingen op het ontwerp-plan-MER, met name wat betreft de conclusies van de passende beoordeling en de implementatie van een scenario waarbij de uitbreidingsruimte voor mestverwerking regionaal beperkt wordt. Ook bij burgers kwamen de opmerkingen van de niet-gouvernementele organisaties terug.

Inzake overheid waren er inspraakreacties van enkele gemeenten (al dan niet via de plaatselijke milieuraad), de Provincie Antwerpen en de OVAM. Er waren hierbij zowel opmerkingen inzake de voorgestelde maatregelen en gebiedstype-indeling, als specifieke opmerkingen op het ontwerp-plan-MER en vragen om de overheidsinstantie te betrekken bij de verdere uitwerking van een aantal maatregelen.

De andere insprekers betroffen voornamelijk sectororganisaties zoals mengvoeder, sierteelt, vollegrondstuinbouw, biologische landbouw die specifieke opmerkingen hadden op de thema's die hen aanbelangen zoals de versterkte implementatie en handhaving, de gebieds- en sectorgerichte maatregelen en de maatregelen inzake bodemkwaliteit. Verder waren er opmerkingen van onderzoekinstellingen zoals universiteit Gent, het Instituut voor Landbouw en Visserijonderzoek (ILVO) en het Proefcentrum voor de sierteelt. Ten slotte was er ook inspraak van adviesverleners (waaronder CVBB) en de Vlaamse Compostorganisatie (VLACO).

2.2 ONDERWERPEN

Tijdens het openbaar onderzoek zijn reacties geformuleerd rond verschillende onderwerpen. Via het digitaal inspraakformulier werden de adviezen opgesplitst in verschillende thema's. Bij de verwerking werd het thema gevalideerd en werd waar nodig de inspraakreactie opgesplitst onder verschillende thema's.

Een overzicht van het aantal reacties per thema is terug te vinden in Tabel 2-2.

Tabel 2-2 Aantal reacties per thema

Thema	Aantal reacties per thema
Waterkwaliteitsdoelstellingen	128
Versterkte implementatie en handhaving	102
Gebiedstype-indeling	118
Gebieds- en sectorgerichte maatregelen	235
Bodemkwaliteit	77
Nalevingsgraad	142
Kennisontwikkeling en -overdracht	90
Andere	72
Plan-MER	50

3 RESULTATEN OPENBAAR ONDERZOEK

3.1 WERKWIJZE

Alle inspraakreacties werden, via het digitaal inspraakformulier, ingedeeld in verschillende thema's. Binnen deze thema's kwamen verschillende onderwerpen voor. Alle reacties met eenzelfde onderwerp werden onder een zelfde cluster samengebracht en behandeld. In dit overwegingsdocument worden alle clusters in overweging genomen, waarbij dus alle reacties die zich in bepaalde cluster bevinden mee worden behandeld.

3.2 INSPRAAKREACTIES DIE LEIDEN TOT AANPASSINGEN VAN HET ONTWERP ACTIEPROGRAMMA EN HET MESTDECREET

De verwerking van de reacties uit het openbaar onderzoek leidt tot een aantal aanpassingen van het ontwerp actieprogramma en bijgevolg ook van het Mestdecreet. Deze aanpassingen werden overgemaakt aan de Europese Commissie, en zijn opgenomen in het voorstel van decreetwijziging, dat het actieprogramma omzet naar Vlaamse wetgeving.

3.2.1 Waterkwaliteitsdoelstellingen

Er werd opgemerkt dat gezien het doelstellingenkader in MAP 6 anders geformuleerd wordt dan in de vorige mestactieplannen de evolutie niet meer duidelijk in beeld gebracht kan worden. Daarom wordt in het artikel m.b.t. de rapportering van het Mestdecreet toegevoegd dat **ook de evoluties zullen gerapporteerd en geëvalueerd worden, overeenkomstig de doelstellingenkaders uit de achtereenvolgende actieplannen**. In de rapportering zal er continuïteit zijn aangezien er, naast de gewijzigde opvolging, blijvende opvolging en rapportering is van de MAP-meetpunten ten opzichte van de 50 mg nitraat/l, zoals het aantal overschrijdingen en het % overschrijdingen hiervan. Op deze manier kan de impact van de verschillende actieplannen, over de verschillende actieplannen heen, beoordeeld worden.

3.2.2 Gebiedstype-indeling

Er waren verschillende opmerkingen met betrekking tot de onderbouwing van de gebiedstype-indeling, m.n. wat betreft de keuze van 20 mg nitraat/l als streefwaarde voor het beoordelingskader oppervlaktewater en het feit dat met een gemiddelde gewerkt wordt. Het beoordelingskader voor oppervlaktewater is bijgestuurd. In plaats van de gemiddelde nitraatconcentratie van 20 mg nitraat/l als streefwaarde, wordt een **streefwaarde van 18 mg nitraat/l** vooropgesteld. Overeenkomstig worden een aantal grenswaarden van de gebiedstype-indeling bijgestuurd.

Bijkomend wordt rekening gehouden met piekconcentraties door de afstroomzones in gebiedstype 0, waar de gemiddelde nitraatconcentratie lager is dan 18 mg nitraat/l, maar waar de 90e percentielwaarde hoger is dan 44,3 mg nitraat/l, bijkomend af te bakenen als gebiedstype 1.

Tevens werd opgemerkt dat de tussentijdse evaluatie te veel achteruitgang toelaat waardoor er te laat ingegrepen kan worden indien er achteruitgang blijkt. De gebiedstype-indeling zal tweejaarlijks geëvalueerd worden. **Een afstroomzone wordt meteen afgebakend als gebiedstype 1 als het gemiddelde hoger is dan 14 mg nitraat/l** (i.p.v. 16 mg nitraat/l in de ontwerptekst) **en de toename van de concentratie meer is dan 2mg nitraat/l in de periode van 2 jaar**. Als bij de tussentijdse evaluatie een achteruitgang van de waterkwaliteit wordt vastgesteld, kan de **toepassing van de vrijstellingsregeling o.b.v. het nitraatresidu beperkt worden of kunnen hieraan extra voorwaarden** verbonden worden. Er wordt uiterlijk op 1 juli 2020 nagegaan of de resultaten van de waterkwaliteit in overeenstemming zijn met de doelstellingen van het 6de actieprogramma voor de periode 2019 tot en met 2022. **Als blijkt dat de vooropgestelde doelstellingen niet gehaald worden**, zal Vlaanderen **extra maatregelen** nemen om in overeenstemming te zijn met de vooropgestelde doelstellingen.

3.2.3 Versterkte implementatie en handhaving van bestaande maatregelen en instrumenten

Er wordt gesteld dat een betere opvolging van de mestverwerkingsinstallaties nodig is, evenals van de effluënten en digestaat. Ook wordt verwezen naar de nog regelmatig vastgestelde calamiteiten bij mestverwerkingsinstallaties. De maatregelen voorzien in het actieplan mestverwerking zullen bijdragen tot een verbeterde opvolging van de mestverwerkings- en vergistingsinstallaties en van hun eindproducten. Bijkomend zullen de uitbaters van **verwerkingseenheden verplicht worden om, vanaf 1 januari 2020, extra debietmeters te hebben**. Deze debietmeters moeten gebruikt worden ter staving van de werking van de verwerkingseenheden, en ter staving van de notities in het register dat een uitbater van een verwerkingseenheid moet bijhouden. De Mestbank erkent dat er nog calamiteiten vastgesteld worden bij mestverwerkingsinstallaties maar nuanceert de cijfers uit het Mestrapport, in die zin dat omgevingscontroles van mestverwerkingsinstallaties vaak gericht plaatsvinden, na bv. een melding van

derden. Bij vaststelling van calamiteiten wordt meteen opgetreden met een gepaste sanctie en wordt het bedrijf opgevolgd tot het probleem is opgelost.

Er wordt gevraagd om een kunstmestregister te implementeren. Tevens wordt de maatregel van de bemestingsreductie tot 10% en 20% in gebiedstypes 2 en 3 in vraag gesteld omdat deze in de praktijk niet controleerbaar en dus ook niet effectief is. Dit wordt gesteld omdat er op korte termijn geen perspectieven zijn om het kunstmestgebruik voldoende precies te monitoren. Het actieplan kunstmest voorziet een aantal acties om de kunstmeststromen beter in kaart te brengen. Daarom wordt nu bijkomend een **kunstmestregister ingevoerd voor landbouwers**. Landbouwers dienen in het register bij te houden hoeveel kunstmest ze ontvangen en gebruiken, en dit op perceelsniveau. Daarenboven is voorzien dat dit register vanaf de zomer van 2020 op een **digitale wijze** bijgehouden moet worden waarbij de gegevens automatisch doorgegeven worden aan de Mestbank. Ook zullen de landbouwers een **overzicht moeten bijhouden van alle leveringen van kunstmest op het bedrijf, gestaafd door de nodige documenten**. Tijdens een inspectie of doorlichting van het bedrijf kan dit overzicht gebruikt worden om de op dat moment gebruikte hoeveelheid kunstmest vast te leggen als referentiepunt voor de aangifte. Daarnaast zal er ook extra aandacht besteed worden aan de uitvoering van de **aangifteplicht voor handelaren en invoerders van kunstmest**. De klemtoon zal hierbij liggen op een betere opvolging waarbij maximaal ingezet zal worden op een digitale uitwisseling van de betreffende gegevens. De handelaren beschikken reeds over deze gegevens in hun boekhouding en andere bedrijfsdocumenten. De bedoeling is als het ware dat de Mestbank vanuit de boekhouding van de handelaren reeds zicht krijgt over de verhandelde kunstmest, en zo een beter beeld heeft over de kunstmest die landbouwers gebruiken. **Er wordt eveneens een kunstmestregister ingevoerd voor kunstmesthandelaren**, dat net zoals het register voor landbouwers vanaf de zomer van 2020 op een **digitale wijze** bijgehouden moet worden en automatisch doorgegeven moet worden aan de Mestbank.

3.2.4 Bijkomende reducties van nutriëntvrachten door gebieds- en sectorgerichte maatregelen

Er werd opgemerkt dat de aangepaste bepalingen in **gebiedstype 0** te veel risico's inhouden voor negatieve effecten. Een aantal bepalingen worden dan ook aangepast:

- De mogelijkheid voor **verhoogde bemesting met 10 % wordt afgeschaft**. Dit is een maatregel die sowieso weinig gebruikt wordt.
- Inzake de bemestingsvrije strook is het zo dat nitraatbelasting van oppervlaktewater zich deels voordoet door meststoffen die bij het spreiden rechtstreeks in de waterlopen terecht komen. Zowel de toegepaste spreidingstechniek als de breedte van de bufferstrook spelen hierin een rol. Een wetenschappelijk onderzoek werd uitgevoerd om uitsluitsel te geven over dit verwachte 'meemesteffect'. De resultaten van dit onderzoek wezen er op dat het wel degelijk mogelijk is om, mits toepassing van precisietechnieken, de breedte van de bemestingsvrije stroken te beperken zonder dat zich substantiële meemesteffecten voordoen. Dezelfde studie toonde aan dat, met betrekking tot handhaving van de betreffende bepalingen, specifieke technieken kunnen aangewend worden om toediening van bemesting te controleren. De vaststellingen maken eveneens deel uit van het handhavingsinstrumentarium om de controledruk rond dit thema voldoende hoog aan te houden. Anderzijds is het inderdaad zo dat de impact van ondergrondse laterale waterbeweging op de nitraatverontreiniging zich uitstrekt over een bredere strook dan enkel de aangrenzende zone naast de waterloop zelf. Oordeelkundige bemestingspraktijken over de volledige perceelsoppervlakte zijn hierbij aan de orde. Vanuit het voorzorgsprincipe wordt evenwel beslist om **de reductie van de bemestingsvrije strook van 5m naar 1m te schrappen** uit de aangepaste bepalingen voor gebiedstype 0.

Wat betreft de maatregelen in **gebiedstype 2 en 3**, leiden volgende inspraakreacties tot een aantal aanpassingen:

- Voornamelijk vanuit de groentesector werd aangehaald dat de standaardmaatregel voor de inzaai van een vanggewas na de oogst te koste gaat van de teeltrotatie, met rechtstreeks inkomensverlies als gevolg. In MAP 6 is voorzien dat vrijstelling van deze maatregel kan bekomen worden na een gunstige evaluatie van het nitraatresidu op bedrijfsniveau. Ook equivalente maatregelen, die eenzelfde milieukundig effect hebben als de inzet van vanggewassen, kunnen een oplossing bieden. **Specifiek voor de groententeelt wordt de toepassing van het KNS-stikstofbijbemestings-adviesstelsel vooropgesteld als equivalente maatregel** voor de inzet van vanggewassen voor toepassing in 2019 (zie het 3^e punt). **Daarnaast kan de vanggewasverplichting samen met een ander bedrijf ingevuld worden**, waarbij een gedeelte van het verplichte areaal vanggewassen op het ene bedrijf wordt ingevuld op het andere bedrijf. Op die manier ontstaan een aantal alternatieven voor bedrijven wiens teeltplan de inzet van vanggewassen moeilijk of onmogelijk maakt.
- Er werd opgemerkt dat de burenderegeling ook na 1 juli mogelijk moet blijven (en dus niet met een erkend mestvervoerder zoals in het ontwerp-actieprogramma). Dit wordt gewijzigd in MAP 6. **Het vervoer van vloeibare dierlijke mest naar percelen gelegen in gebiedstype 2 of 3, waarop een teelt wordt verbouwd die geen blijvende teelt en geen grasland is, moet pas vanaf 1 augustus gebeuren met een erkend mestvoerder.** Uitzondering is voorzien voor bedrijven die een equivalente maatregel toepassen of een vrijstelling hebben na een positieve bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu.
- Er werd gevraagd om reeds equivalente maatregelen uit te werken die meteen kunnen geïmplementeerd worden bij de start van MAP 6. **Een aantal equivalente maatregelen gaan wel degelijk vanaf 2019 in.** Zo wordt een vrijstelling voorzien van de maatregel om met erkende mestvoerders te werken voor mesttransporten na 1 augustus van vloeibare dierlijke mest naar percelen in gebiedstype 2 en 3 voor bedrijven die **precisielandbouwtechnieken** toepassen. Specifiek voor de groententeelt wordt de toepassing van het **KNS-stikstofbijbemestings-adviesstelsel** voorzien als equivalente maatregel voor de vanggewasverplichting in gebiedstype 2 en 3 in 2019. Hiertoe dient op elk van de tot het bedrijf behorende percelen landbouwgrond, gelegen in gebiedstype 2 of gebiedstype 3, waarop een groente van groep I, II of III wordt verbouwd, de bemesting te gebeuren onder begeleiding van een erkend praktijkcentrum en overeenkomstig de bepalingen van het rapport "Het documenteren en milieukundig bijstellen van het KNS en andere bemestingsadviesstelsels in de tuinbouw met het oog op een ruimere toepassing in de tuinbouw zoals voorzien in het Actieprogramma 2011-2014", zoals beschikbaar op de website van de Vlaamse Landmaatschappij. Deze equivalente maatregel wordt voorzien voor 2019 en zal daarna geëvalueerd worden door de nog op te richten evaluatiecommissie equivalente maatregelen.

Wat betreft de mogelijkheid om een **extra gift** toe te passen **van 75 kg werkzame N op gemaaid grasland**, werd kritiek geuit op het feit dat deze maatregel generiek is, ongeacht de gewestplanbestemming en dus ook in natuurgebieden. Voor grasland dat enkel gemaaid wordt heeft wetenschappelijk onderzoek uitgewezen dat de huidige bemestingsnormen tot lagere opbrengsten leiden dan potentieel haalbaar. Desalniettemin is, rekening houdend met het voorzorgsbeginsel, bij de uitwerking van deze bepaling uit het ontwerp van actieprogramma opgenomen dat deze extra gift enkel **zal voorbehouden worden voor intensief grasland, zoals gedefinieerd in het Mestdecreet, dat enkel gemaaid wordt.** Voor soortenrijke, halfnatuurlijke en potentieel belangrijke graslanden geldt deze maatregel m.a.w. niet.

3.2.5 Nalevingsgraad verhogen

Er werd opgemerkt dat het **nitraatresidu** als instrument nog een belangrijkere rol zal spelen. De **drempelwaarden die voorheen van toepassing waren voor niet-focusbedrijven gelden nu voor percelen in gebiedstype 0 en 1. De lagere drempelwaarden die voorheen van toepassing waren voor focusbedrijven gelden nu voor percelen gelegen in gebiedstype 2 en 3.** De nitraatresidudrempelwaarden zijn daarnaast ook gewijzigd. Met name zijn de **drempelwaarden voor gras, maïs, granen, bieten en overige teelten verlaagd.**

In het kader van het openbaar onderzoek werden ook opmerkingen gemaakt aangaande de handhaafbaarheid van de mestregelgeving. In navolging hiervan werd een **bijkomende voorwaarde** opgelegd **voor transporten van vloeibare dierlijke mest met burenregeling naar afnemers met percelen in gebiedstype 2 of 3.** Het transportmiddel waarmee deze uitgevoerd worden, moet uitgerust zijn met een **AGR-GPS-systeem**, waardoor de traceerbaarheid van deze transporten gewaarborgd kan worden.

3.3 AANBEVELINGEN WEERHOUDEN VOOR VERVOLGTRAJECT

De adviezen bevatten ook een aantal aanbevelingen of onderwerpen die geen aanpassing van het ontwerp actieprogramma en het Mestdecreet tot gevolg hebben, maar wel worden overwogen in de verdere uitwerking van het wetenschappelijk onderzoek, in de werking van de administratie en in eventuele, latere aanpassingen van de mestwetgeving. Een overzicht van de belangrijkste elementen die worden meegenomen in het vervolgtraject, wordt per thema weergegeven.

3.3.1 Waterkwaliteitsdoelstellingen

Er waren verschillende vragen m.b.t. de invloed van **nitraatrijke bronnen** op oppervlaktewater. De invloed van de landbouw op de kwaliteit van het oppervlaktewater wordt opgevolgd via het MAP-meetnet. Dit meetnet wordt systematisch geëvalueerd door de VMM. Wat de nitraatrijke bronnen betreft is het zo dat - afhankelijk van de hydrogeologie en topografie van het afstroomgebied - de oppervlaktewaterlichamen in meer of mindere mate gevoed worden door grondwater. De kwaliteit alsook de kwantiteit van dit grondwater beïnvloeden bijgevolg de oppervlaktewaterkwaliteit, zowel in positieve als in negatieve zin. Een indicatie van deze tweede situatie is terug te vinden in slechts 5% van de MAP-meetpunten voor oppervlaktewater. In deze meetpunten wordt vastgesteld dat de nitraatconcentratie continu hoog is, wat kan wijzen op voeding door nitraatrijk grondwater via nitraatrijke kwel of genoemd: 'nitraatrijke bronnen'. Hetzelfde principe geldt voor meetpunten gevoed door nitraatarm grondwater die op andere plaatsen dan weer continu zorgen voor een lage nitraatconcentratie. Nitraatrijk bronwater wordt evenwel ook veroorzaakt door bemesting in landbouwgebied en moet bijgevolg aangepakt worden via het mestbeleid. **Lopend onderzoek** moet uitwijzen hoe de wisselwerking tussen oppervlakte- en grondwater zich verhoudt in het MAP-meetnet. Dit onderzoek zal uitwijzen hoe dit het best kan aangepakt worden, zolang is hierover geen degelijke uitspraak mogelijk. Door te werken met een gemiddelde nitraatconcentratie over een afstroomzone, wordt de bijdrage van nitraatrijke bronnen uitgemiddeld.

3.3.2 Gebiedstype-indeling

Er werd opgemerkt dat de **gebiedstype-indeling te mild is omdat geen rekening wordt gehouden met kwetsbare gebieden** (natuurgebieden, drinkwatergebieden, ...) en met **secundaire effecten van nitraatverontreiniging**. Bij dit laatste werd verwezen naar de mobilisatie van zware metalen door de oxidatie van pyriet als gevolg van

nitraatuitspoeling. De gehanteerde criteria voor de gebiedstype-indeling houden rekening met gemeten nitraatwaarden, waarbij gekozen is dat zowel voor oppervlakte- als voor grondwater de bepaling gebeurt op niveau van afstroomzones oppervlaktewater, en dit vanuit hydrologisch oogpunt en rekening houdend met de praktische haalbaarheid van de afbakeningen en van de eraan gekoppelde maatregelen. In kwetsbare gebieden met een onvoldoende waterkwaliteit, hebben de opgelegde maatregelen de bedoeling om de kwaliteit van het water te verbeteren. De totale oppervlakte landbouwgrond gelegen in gebiedstype 1, 2 en 3 (403.731 ha) is duidelijk hoger dan het focusgebied van MAP 5 (237.437 ha). Daarnaast blijven specifieke maatregelen zoals het bemestingsverbod in de grondwaterwingebieden en de nulbemesting in natuurgebieden eveneens van kracht in MAP6. Via MAP6 wordt gewerkt aan een aanpak van nutriëntenverliezen naar oppervlakte- en grondwater, wat een positief effect op potentiële secundaire effecten tot gevolg zal hebben. Waar de mobilisatie van zware metalen een specifiek probleem betreft, is het zo dat een aanpak van deze problematiek wordt voorzien via de stroomgebiedbeheerplannen. Bijkomend onderzoek over vermelde secundaire effecten van de nitraatverontreiniging, nl. het vrijstellen van zware metalen, kan de aangehaalde problematiek verduidelijken.

3.3.3 Versterkte implementatie en handhaving van bestaande maatregelen en instrumenten

Wat betreft het **correcter in kaart brengen van de mestsamenstellingen** worden een aantal bedenkingen geformuleerd. Zo wordt aangegeven dat het moeilijk is om staalnames uit te voeren van stalmest en dat er een groot verschil is tussen de samenstelling van de stalmest volgens de producent enerzijds en volgens de afnemer anderzijds. Ook wordt de forfaitaire inhoudswaarden van varkensstalmest en van zeugenmest, in vraag gesteld. Ten slotte wordt aangehaald dat de forfaitaire uitscheidingscijfers van zoogkoeien te hoog zijn waardoor deze bedrijven noodgedwongen 'creatief' moeten omgaan met hun mestafzet. MAP 6 voorziet een verdere implementatie van het traject rond een correctere mestsamenstelling. Hierbinnen wordt onderzocht of en hoe de forfaitaire uitscheidingscijfers van **zeugenmest** verder verfijnd kunnen worden. Ook zal een pilootproject uitgewerkt worden om, naar analogie met het traject voor vleesvarkens en zeugen, een systeem voor een correctere mestsamenstelling uit te werken voor **rundermengmest**. Specifiek voor **stalmest** wordt erkend dat het niet eenvoudig is om een representatief meststaal te nemen, doch voorziet het compendium "Bemonsterings- en analysemethodes voor mest, bodem en veevoeder in het kader van het Mestdecreet" in een procedure voor het bemonsteren en analyseren van stalmest. Sinds 1 januari 2018 is bovendien een nieuwe aanpak uitgerold waarbij landbouwers moeten kiezen tussen een systeem van analyses of een forfaitair systeem. Landbouwers moeten m.a.w. één systeem te gebruiken voor alle mestafzet, zowel naar derden als naar eigen mest eigen grond. Belangrijk is dat het gekozen systeem representatief is voor de mestsamenstelling op het bedrijf. De Mestbank volgt dit op via onder meer terreincontroles met mestanalyses, en via doorlichting. Dit systeem zal sturend werken naar een meer correctere mestsamenstelling, maar de effecten hiervan zijn nu nog niet zichtbaar. Wat betreft de forfaitaire uitscheidingscijfers van **zoogkoeien**, kan verder onderzocht worden of er nood is aan een verfijning van de cijfers.

Er wordt gevraagd naar een eenmalige rechtzetting van fictief opgebouwde hoeveelheden mest in de mestopslagen naar de werkelijke hoeveelheid bij aanvang van MAP 6. De fictief opgebouwde hoeveelheden mest in opslag zijn het gevolg van foute uitscheidingsnormen bij vleesvee. Tevens wordt gevraagd naar beter onderzoek naar **correcte uitscheidingscijfers voor vleesvee**. De uitscheidingscijfers voor vleesvee zijn in het verleden vastgelegd na uitgebreid wetenschappelijk onderzoek. Deze uitscheidingscijfers zijn op voorhand gekend en elke landbouwer moet met deze cijfers rekening houden voor de bepaling van de mestafzet. Het is noodzakelijk dat elke landbouwer een reële hoeveelheid mestopslag vermeldt op de mestbankaangifte. Als de landbouwer een eerlijke aangifte doet, kan de Mestbank bij de uitvoering van een bedrijfsdoorlichting actief meezoeken naar staafbare verklaringen van

eventuele onevenwichten. Er kan verder onderzocht worden of er nood is aan een verfijning van de uitscheidingscijfers voor vleesvee.

Er wordt gevraagd dat **biologische landbouwbedrijven zouden vrijgesteld worden van bedrijfsdoorlichtingen inzake kunstmest**. Binnen het geheel van acties om de kunstmeststromen beter in kaart te brengen, voorziet het actieplan bedrijfsdoorlichtingen die gericht zijn op de controle van het kunstmestgebruik. Bij de beoordeling van het kunstmestgebruik zal rekening gehouden worden met de aard van het bedrijf.

In het kader van de conformiteitsbeoordeling voor mestverwerkingsinstallaties mogen **geen bijkomende administratieve lasten gecreëerd worden voor installaties die organisch-biologische afvalstoffen verwerken**. Deze worden immers reeds opgevolgd door Vlaco. In het actieplan mestverwerking is voorzien dat er onderzoek zal gevoerd worden naar de meerwaarde van de invoer van een conformiteitsbeoordeling. Binnen dit onderzoek zal in kaart gebracht worden aan welke vereisten mestverwerkingsinstallaties nu reeds moeten voldoen en zal afstemming gebeuren met Vlaco. Het is uiteraard de bedoeling om extra administratieve lasten te vermijden.

Bij het onderzoek naar de meerwaarde van de invoer van een **conformiteitsbeoordeling voor mestverwerkingsinstallaties** moet het aspect **broeikasgasemissies bij mestverwerking op basis van biologeën** (nitrificatie – denitrificatie) worden meegenomen. Voor het onderdeel procesvoering moet gecontroleerd worden of de nodige maatregelen genomen worden om lachgasemissies te minimaliseren. De suggestie om het aspect broeikasgasemissies te bekijken binnen het onderzoek naar de meerwaarde van een conformiteitsbeoordeling voor mestverwerkingsinstallaties wordt meegenomen.

Er moeten voldoende middelen zijn voor de **transitie in de mestverwerking**. Op korte termijn moeten middelen voorzien worden voor demoprojecten. Ook is er nood aan een **coördinatie van de activiteiten**, wat zou kunnen vanuit het nog op te richten Vlaams Nutriëntenplatform. Voor het Nutriëntenplatform moeten eveneens voldoende werkmiddelen voorzien worden. De suggestie om voldoende werkmiddelen te voorzien voor de transitie in de mestverwerking wordt overwogen bij de bepaling van de onderzoeksagenda. De suggestie om de coördinatie van de activiteiten onder te brengen in de schoot van het Vlaams Nutriëntenplatform wordt eveneens overwogen.

OVAM en Vlaco vragen als partij betrokken te worden bij de oprichting **Vlaams Nutriëntenplatform**. Deze vraag wordt meegenomen.

Vanuit de biosector wordt gevraagd om **bemestingsadvisering door een gecertificeerd adviseur als equivalent te beschouwen voor de verplichte N-bodemanalyses en -adviezen voor groenten**. Dit omwille van de specificiteit van de biologische landbouw. Deze suggestie wordt verder onderzocht bij de uitrol van het certificeringssysteem voor de bemestingsadvisering.

De **manier waarop de N-depositie in rekening wordt gebracht** in de bemestingsadvisering wordt in vraag gesteld. De reële N-depositie vertoont immers lokale verschillen waar geen rekening mee wordt gehouden in de berekende bemestingsruimte. De certificering van de bemestingsadvisering moet leiden tot een verhoogde transparantie van het gehanteerde adviessysteem. De wijze waarop de N-depositie in rekening wordt gebracht in de bemestingsadvisering, vormt hier onderwerp van.

3.3.4 Bijkomende reducties van nutriëntenvrachten door gebieds- en sectorgerichte maatregelen

Er worden een aantal suggesties geformuleerd die kunnen uitgewerkt worden via de **equivalente maatregelen**:

- Er wordt gesteld dat ook **vlinderbloemigen** dienen beschouwd te worden **als vanggewas**. Als dusdanig kunnen vlinderbloemigen niet als vanggewas gedefinieerd worden omdat deze stikstof uit de lucht fixeren en bijgevolg geen (of onvoldoende) specifiek effect als 'vanggewas' hebben. Echter bij de combinatie van gras en klaver kan deze laatste door symbiose zorgen dat de groenbedekking zich beter ontwikkelt en uiteindelijk meer nutriënten uit het profiel opgenomen kunnen worden. Dit kan een (biologisch) alternatief zijn voor de toediening van mest op de stoppel. Om deze reden werd grasklaver eerder (in MAP 5) al opgenomen als 'vanggewas' in het Mestdecreet. Mogelijk kan onderzoek uitsluitend geven over de mogelijkheid om mengsels van groenbedekkers, met gedeeltelijke inbreng van vlinderbloemigen, toch (eventueel onder bepaalde randvoorwaarden, b.v. enkel voor biologische bedrijven toepasbaar stellen) als vanggewas te kunnen beschouwen.
- Er wordt gesteld dat ook **mulch van korrelmaïs** dient beschouwd te worden **als vanggewas**. Oogstresten van korrelmaïs (mulch) vertonen een hoge C/N verhouding en kunnen in die zin potentieel minerale bodemstikstof vastleggen. Onderwerken van deze oogstresten vereisen evenwel bodembewerkingen die op hun beurt extra stikstofvrijstelling veroorzaken en (in de najaarsperiode) tevens tot structuurschade kunnen leiden. Er kan overwogen worden om deze techniek als potentiële equivalente maatregel voor te leggen aan de beoordelingscommissie.
- Er wordt gevraagd of **afzonderlijke opslagcapaciteit voor biologische mest** gefaciliteerd kan worden op supra-bedrijfsniveau. MAP 6 biedt kansen voor dergelijke initiatieven via het systeem van equivalente maatregelen.
- Er wordt gevraagd om bij de gebiedsgerichte maatregelen op supra-bedrijfsniveau ook **waterconserveringsmaatregelen zoals peilgestuurde drainage en stuwtjes in perceelsgrachten** op te nemen. Ook inrichtingsgerelateerde maatregelen laten toe een verbetering van de waterkwaliteit te bekomen. Idealiter worden hierin tegelijk aspecten van waterkwantiteit (wateroverlast, waterbehoefte bij droogte), erosie, klimaatrobustheid, biodiversiteit en landschappelijke waarde geïntegreerd. Peilgestuurde drainage en de aanleg van stuwtjes zijn voorbeelden van deze geïntegreerde benadering van verschillende doelstellingen en worden o.a. binnen het WaterLandSchap programma opgenomen voor verder onderzoek en concrete uitwerking.
- Er wordt opgemerkt dat het **zuiveren van het water uit de drainages en afvoer** verplicht moet worden. Algemeen wordt ervaren dat drainagewater (uit kunstmatig gedraineerde percelen) inderdaad hoge nitraatgehaltes kan vertonen. In perioden van neerslagoverschot komt het overtollig water uit de wortelzone van de gewassen via drainagebuizen namelijk rechtstreeks in het oppervlaktewater terecht, zonder dat omzettingsprocessen in de bodem of het grondwater het nitraatgehalte ervan doen dalen. In de eerste plaats moet oordeelkundige bemesting leiden tot voldoende lage nitraatconcentraties in dit drainagewater. Anderzijds laat de specificiteit van kunstmatige drainage toe om gerichte maatregelen te nemen om drainagewater te zuiveren en zo het oppervlaktewater minder te belasten. Aparte opvang, aanzuivering of hergebruik van het drainagewater (via bufferbekkens, rietvelden, ...), aanbreng van filtermateriaal, aanleg van peilgestuurde drainage of reactoren, ... behoren toekomstgericht tot de mogelijkheden. Deze maatregelen moeten echter technisch verder ontwikkeld en op economische haalbaarheid getoetst worden. Plaatselijke geografische geschiktheid en impact op andere milieucomponenten vormen eveneens aandachtspunten. Om deze redenen kan een algemene verplichte opvang en zuivering momenteel niet opgelegd worden. Anderzijds dient het potentieel ongetwijfeld verder ontwikkeld te worden, en kunnen zaken, al dan niet op supra-bedrijfsniveau en met eventuele facilitering vanuit de overheid verder op het terrein uitgetest te worden.

- Er wordt gevraagd om **aangepaste teelten** op te leggen op terreinen die door hun specifieke eigenschappen bij sommige gewassen een blijvende bron van vervuiling betekenen. In specifieke gevallen kan dit als equivalente maatregel uitgewerkt worden.

De equivalente maatregelen moeten leiden tot minstens een gelijkaardige reductie van de stikstofverliezen als één of alle standaardmaatregelen. Het voorzien van deze equivalente maatregelen zal innovatie faciliteren en zal de toepassing van innovatieve technieken in de praktijk bevorderen. De effectiviteit van de equivalente maatregelen zal worden beoordeeld door een wetenschappelijke beoordelingscommissie. Er wordt gevraagd dat de **beoordelingscommissie equivalente maatregelen** ook vertegenwoordigers uit de landbouwsector zou bevatten. Ook wordt gevraagd om het **Vlaams Steunpunt Milieu en Gezondheid op te nemen in de evaluatiecommissie equivalente maatregelen**. De concrete samenstelling van de beoordelingscommissie equivalente maatregelen wordt in een later stadium bepaald. In de beoordelingscommissie wordt een deelname voorzien van verschillende onafhankelijke experts op het vlak van bemesting, bodem, water, milieu en landbouw. Deze experts waarborgen in elk geval de inbreng vanuit de praktijk.

Bij de voorwaarde in **gebiedstype 2 en 3** dat de landbouwer die de hoofdteelt verbouwt ook de bemestingsrechten heeft van het perceel, vreest men voor een **conflict met de pachtwetgeving**. De bepaling van MAP 6 houdt in dat, in de gebiedstypes 2 en 3, bemesting enkel toegestaan is op percelen waar de landbouwer die percelen op 1 januari in gebruik heeft, op deze percelen ook de hoofdteelt verbouwt. De beweegreden voor het implementeren van deze bepaling zit vervat in de slechte waterkwaliteit in deze gebieden. Om een oordeelkundiger bemesting in deze gebieden te verkrijgen is het belangrijk dat de verantwoordelijkheid voor bemesting en hoofdteelt bij dezelfde persoon liggen, gezien voor bemesting vertrokken moet worden van de noden van de teelt (en dan vnl. de hoofdteelt aangezien de bemestingshoeveelheden toch hoofdzakelijk bepaald worden op basis van de hoofdteelt). De voorbereidende werkzaamheden m.i.v. de bemesting dienen goed afgestemd zijn op de inzaai en het verbouwen van de hoofdteelt, het splitsen over twee personen houdt een risico in op inadequate communicatie en bijgevolg slechte afstemming tussen beide. Bijkomend is te verwachten dat zorgvuldiger wordt omgesprongen met zaken die een effect hebben op het eigen bedrijf, terwijl die zorgvuldigheid er veel minder is als de gevolgen voor een andere persoon zijn. De pachtwet voorziet dat de verpachter de voorbereidende werkzaamheden uitvoert, inclusief de bemesting. Een conflict met de pachtwet kan vermeden worden via een aanpassing van de pachtwet.

Er waren verschillende vragen m.b.t. de **opslag van mest op de kopakker**. De modaliteiten die worden vooropgesteld voor de opslag op de kopakker worden duidelijk omschreven en houden in dat ook in de uitrijverbodsperiode van stalmest opslag op de kopakker mogelijk is, en dat een afdekking dient voorzien indien de opslag gebeurt in de periode dat de mest niet mag gespreid worden, of indien ze een lange periode vóór het spreiden wordt aangelegd. Opslag op de ril, in combinatie met eenmalig keren, betreft een specifieke en momenteel nog zeer uitzonderlijke techniek waarvoor specifieke apparatuur benodigd is. Momenteel wordt deze niet weerhouden als mogelijke optie, maar verder onderzoek en bijkomende ervaringen kunnen op termijn meer duidelijkheid scheppen naar de opportuniteit om deze als alternatief voor te stellen.

3.3.5 Bodemkwaliteit verbeteren

Er wordt gevraagd om ook het **gebruik van biologische champost** toe te laten voor biologische bedrijven, naar analogie met het stimuleren van het gebruik van stalmest (50 % regel voor P). Het actieprogramma ondersteunt het duurzaam bodembeheer in Vlaanderen door het gebruik te stimuleren van stalmest en compost. Deze meststoffen dragen bij tot een verhoging van het gehalte aan organische stof in de bodem en dit met een aanvaardbaar risico op

verlies van stikstof en fosfor. De hoge inhoud aan effectieve organische koolstof (en de N-werkingscoëfficiënt van champost), laten toe om de vraag om ook fosfaat in champost slechts voor de helft mee te rekenen in de mestbalans. Verder onderzoek is nodig vooraleer dit in overweging te nemen.

Vlaco wenst betrokken te worden bij het **actieplan voor de verhoging van het koolstofgehalte met respect voor de fosforproblematiek**. Het actieplan zal in de loop van MAP 6 uitgewerkt worden, in samenwerking met de stakeholders, op basis van de conclusies van het wetenschappelijk onderzoek naar het milieukundig en economisch verantwoord fosforgebruik.

3.3.6 Kennisontwikkeling en overdracht

Er wordt gevraagd naar onderzoek naar de **relatie tussen ammoniakemissies van veehouderijen en N in water**. Depositie werd in rekening gebracht bij de bepaling van de bemestingsnormen. Binnen de certificering van de bemestingsadviesing, zal de manier waarop de N-depositie in rekening wordt gebracht, tevens een aandachtspunt zijn. Het Onderzoeksplatform Duurzame Bemesting maakt een visienota op van toekomstige onderzoeken naar aanleiding van MAP 6. De link tussen ammoniakemissie uit de veehouderij c.q. landbouw in het algemeen, voortspruitend in stikstofdepositie op het land om vervolgens finaal uit te spoelen richting grond- en oppervlaktewater, kan bij het onderzoeksplatform aangekaart worden.

Er wordt gevraagd om onderzoek m.b.t. **pilootprojecten zoals nitraatzuiveringsinstallatie op draineringsputten** verder te zetten. Er lopen inderdaad heel wat projecten die nitraatzuivering op drainagewater meenemen. Zo liep het Horizon 2020 project FERTINNOWA: Transfer of INNOvativetechniques for Sustainable WATERuse in FERTigated crops tot 31/12/2018; en lopen nog steeds het interreg project NuReDrain - Nutrients Removal and Recovery from Drainage Water (tot 09/2020) en het VLAIO-project: Innoverende aanpak voor nitraatreductie in land- en tuinbouwgebieden (tot 08/2020). Indien daarna nog onderzoek nodig is kan dit aangekaart worden bij het onderzoeksplatform duurzame bemesting. Voorlopig lijken de resultaten veelbelovend. Als de weersomstandigheden gunstig zijn (warmere temperaturen), stijgt de biologische activiteit in de reactoren. De effluentconcentraties laten een daling zien van 45 à 50 mg nitraat per liter naar 10 à 20 mg nitraat per liter.

Er wordt gevraagd naar onderzoek naar de **opslagcapaciteit voor drainwater in de sierteelt**. De topic "first flush systeem implementeren in de openlucht containervelden in de sierteelt" kan bij het onderzoeksplatform aangekaart worden. Kaderend in een geïntegreerde aanpak is het te overwegen om het onderzoek een klimaatrobuuste dimensie mee te geven door actief in te spelen op de specifieke waterbehoefte van bepaalde gewassen.

Er wordt gevraagd om onderzoek te voeren naar de **secundaire regionale effecten van de maatregelen**. Het is inderdaad zo dat er in Vlaanderen meer dierlijke mest geproduceerd wordt dan dat er, op oordeelkundige manier, geplaatst kan worden op landbouwgrond. Het is een strategische keuze van het mestbeleid om dit overschot aan dierlijke mest te verwerken en te exporteren uit Vlaanderen. Een afbouw van de 'drivers' voor nutriëntenverliezen, met name dieraantallen en teelt van gewassen zou een keuze zijn die, zelfs met een financiële tegemoetkoming, economische gevolgen zou hebben die verder gaan dan de primaire productie. Een eventuele keuze voor en de transitie naar een ander landbouwsysteem is dan ook een keuze op lange termijn en hoort daarom niet thuis in een actieprogramma in uitvoering van de Nitraatrichtlijn. Daarom wordt in MAP 6 gekozen voor een aanpak die een verdere loskoppeling van de economische activiteit en de milieu-impact nastreeft met maatregelen die de doelstellingen op de meest kosteneffectieve manier bereiken. Nieuwe ideeën voor onderzoek kunnen aangekaart worden bij het onderzoeksplatform duurzame bemesting, dat de VLM adviseert rond prioritair uit te voeren

onderzoek in kader van het MAP. Zo kan vb. onderzoek naar effecten van productiedruk van grondloze veeteelt worden aangekaart, evenals onderzoek naar andere, evoluerende verdienmodellen voor de landbouw, en naar stimulansen om zulke verdienmodellen in de praktijk toe te passen.

Er wordt gevraagd naar onderzoek naar **gebruik van dierlijke mest i.p.v. kunstmest en het effect ervan op milieu en bodemleven** en specifiek naar het potentieel van het gebruik van bacteriën in drijfmest. De Nitraatrichtlijn beperkt het gebruik van dierlijke mest in kwetsbare zones tot 170 kg N/ha. Momenteel onderzoekt de Europese commissie in het project SAFEMANURE welke geharmoniseerde criteria bruikbaar zouden zijn om N bemestingsproducten, geheel of gedeeltelijk afgeleid van dierlijke mest, toe te laten in kwetsbaar gebied volgens de zelfde bepalingen als kunstmest. Ook is recent onderzoek afgerond die de agronomische waarde heeft onderzocht van dierlijke mest en producten uit de mestverwerking. Daarnaast kan een beredeneerde bemesting volgens het "4J" principe, mest uitsparen en zo een impact hebben op de waterkwaliteit. Bemestingsnormen per perceel zijn immers maximale waarden maar de optimale teelttechnische bemesting kan lager zijn en houdt rekening met de aanwezige bodemreserve, nutriëntenvrijstelling uit humusmineralisatie, mineralisatie van oogstresten van de voorafgaande teelt en/of ingewerkte groenbemester en depositie uit de lucht. In MAP 5 werd trouwens het wettelijk kader gecreëerd van 'bedrijfsbenadering', wat zeer nauw aanleunt bij de dagdagelijkse landbouwpraktijk. Dit betekent dat een humusarm perceel tot aan de dubbele bemestingsnorm kan bemest worden, zolang een equivalente oppervlakte - van bv. een humusrijk perceel of een gescheurde weide - niet of uiterst spaarzaam bemest wordt. Om de bodemkwaliteit en het organische stofgehalte op peil te houden of op te krikken, kan dierlijke mest een betekenisvolle rol spelen net als andere meststoffen (compost, champost,...), oogstresten, groenbemesters, ploegdiepte, Indien nodig zal verder wetenschappelijk onderzoek vervat zitten in het actieplan voor de verhoging van het koolstofgehalte met respect voor de fosforproblematiek. Bijkomend zou wetenschappelijk onderzoek kunnen gevoerd worden naar de rol van toegevoegde bacteriënmengsels aan drijfmest om een hogere homogenisatiegraad van de drijfmest te bekomen, drijf- en zinklagen te vermijden en het risico op schuimvorming aanzienlijk te doen dalen. Zulk onderzoek zou niet in hoofdorde focussen op de omvorming van de aanwezige minerale en organisch gebonden stikstof in de drijfmest naar een andere stikstofvorm.

Er wordt gesteld dat een **integrale benadering bodem- en grondwaterkwaliteit in relatie tot oppervlaktewaterkwaliteit ontbreekt**. Er zijn verschillende onderzoeksprojecten die de relatie tussen landbouw, grondwater en oppervlaktewater in rekening brengen. Zo bekijkt het nutriëntenemissiemodel NEMO, de evolutie van nitraat van op het veld tot in het water. Dit model bezit een grondwatercomponent. Ook loopt momenteel het onderzoek rond nitraatrijke bronnen dat de invloed van grondwater op de oppervlaktewaterkwaliteit voor nitraat bekijkt, en wordt momenteel een studie "gebiedsgerichte monitoring en regionale attenuatiefactor" aanbesteed. De huidige wetenschappelijke inzichten zullen dus nog verdiept en verfijnd worden. Het CVBB kan een rol spelen in de verpreiding van deze kennis naar de landbouwers toe.

De mobiliteit van zware metalen in een bodem is een zeer complex gegeven dat niet onder de scope van MAP 6 c.q. de Europese Nitraatrichtlijn valt. De Nitraatrichtlijn focust op de oppervlakte- en grondwaterkwaliteit op vlak van stikstof en fosfor. Niettemin, is het inderdaad opmerkelijk dat de streek van de Netevallei gekarakteriseerd is door een hoog gehalte aan pyriet of ijzersulfide in de ondergrond, waarbij in de zuurstofarme ondergrond denitrificatie optreedt. Om die reden kan het onderwerp van secundaire effecten van nitraatuitspoeling onder de aandacht gebracht worden bij het "Onderzoekplatform duurzame bemesting".

3.3.7 Andere opmerkingen

Er wordt gesteld dat de **bemestingsnorm voor koolzaad** (130 kg werkzame N) te laag is. Buitenlands wetenschappelijk onderzoek en bemestingsadviezen die binnen Vlaanderen worden uitgebracht wijzen inderdaad soms op hogere bemestingsbehoeften dan de huidige voorziene bemestingsnorm ('overige teelten'). Verdere onderzoek (analyse van resultaten van eerdere proeven en bemestingsadviezen in Vlaanderen en buitenland, opstart van nieuwe bemestingsproeven) moet uitmaken of de bemestingsnormen effectief bijgesteld moeten worden.

3.4 INSPRAAKREACTIES DIE NIET LEIDEN TOT EEN AANPASSING VAN HET ONTWERP ACTIEPROGRAMMA OF HET MESTDECREET

Ten slotte bevatten de adviezen ook een aantal reacties die geen aanpassing van het ontwerp actieprogramma en het Mestdecreet tot gevolg hebben. Reden hiervoor is ofwel omdat

- de betreffende onderwerpen reeds vervat zijn in de huidige wetgeving of in de voorziene decreetwijziging of;
- technisch gemotiveerd wordt waarom dit niet wordt weerhouden.

Een overzicht van de belangrijkste opmerkingen wordt per thema weergegeven.

3.4.1 Vervat in de huidige wetgeving of in de voorziene decreetwijziging

3.4.1.1 Gebiedstype-indeling

Er waren vragen m.b.t. de **specifieke gebiedstypes waarin bepaalde gebruikspcelen gelegen zijn**. Eens het nieuw Mestdecreet goedgekeurd is, zal een uitvoerige communicatie gevoerd worden over het decreet. Een belangrijk deel daarvan zal inderdaad de communicatie zijn van de indeling van de gebruikspcelen in de verschillende gebiedstypes. Het gebruik van relevante kaarten kan daarin helpen. Via de communicatie en de kaarten zal duidelijk worden tot welke zone bepaalde gebruikspcelen behoren.

Er wordt gevraagd dat de **gebiedstype-indeling rekening houdt met lozingen (o.a. van glastuinbouw)**. De gebiedstypes in MAP 6 zijn gebaseerd op afstroomzones. De afstroomzones (265) zijn de fysische/geografische afstroomgebieden van de 'Vlaamse oppervlaktewaterlichamen', wat dus tot op het niveau van de belangrijke zijlopen (tussen de grotere rivieren en de kleine grachtjes) gaat. Deze afstroomzones verschillen niet zodanig veel van de VHA-zones, maar zijn ondertussen wel correcter aangezien ze gebaseerd zijn op de meest recente terreingegevens van VMM. Indien er zich meerdere MAP-meetpunten per afstroomzone bevinden, wordt het gemiddelde genomen van het gemiddelde van de metingen van elk meetpunt in die afstroomzone. Pieken van lozingen kunnen dit gemiddelde verhogen. De gewijzigde handhavingmethodiek met extra aanwezigheid op het terrein, beoogt directere en effectievere controles en vaststellingen onder meer van lozingen. De grondloze tuinbouw is een specifiek thema van de bedrijfsdoorlichtingen die een totaalcontrole nastreven om knelpunten te identificeren. MAP 6 voorziet eveneens in een actieplan grondloze tuinbouw, met een specifieke aanpak voor trayvelden.

3.4.1.2 Versterkte implementatie en handhaving van bestaande maatregelen en instrumenten

Er wordt gevraagd dat de **resultaten van de mestsamenstelling tijdig beschikbaar zijn om afspraken te kunnen maken tussen afnemers en aanbieders van mest**. De Mestbank erkent dat de staalname van mengmest doorgaans gebeurt op het moment van transport en dat hierdoor de analyseresultaten van de vracht pas later beschikbaar zijn voor de afnemer. Het is evenwel de verantwoordelijkheid van de aanbieder en de afnemer om goede afspraken te maken. Het compendium "Bemonsterings- en analysemethodes voor mest, bodem en veevoeder in het kader van het Mestdecreet" voorziet bovendien in de mogelijkheid om een "gesimuleerd mesttransport" te bemonsteren, waarbij het transport gesimuleerd wordt door de mest over te pompen of via een aalton te verzetten naar een andere mestopslag. Dit laat toe om de mestsamenstelling voorafgaand aan het transport te bepalen. Daarnaast kan een afnemer ook informeren bij de aanbieder of er oudere mestanalyses beschikbaar zijn, om een beeld te krijgen van (de variatie van) de mestsamenstelling.

Om de mestsamenstelling van de geproduceerde mest te bepalen, moet de **keuze van een forfaitaire mestsamenstelling mogelijk blijven**. Sinds 2018 is een aangepaste wetgeving van toepassing voor het bepalen van de mestsamenstelling, waarbij de landbouwer de keuze heeft tussen twee systemen: (1) ofwel kiest de landbouwer voor een systeem van mestanalyses, met een bedrijfsspecifieke mestsamenstelling als vereenvoudiging, (2) ofwel kiest de landbouwer voor een systeem met forfaitaire mestsamenstellingen. De mogelijkheid om met forfaitaire mestsamenstellingen te werken, blijft behouden in MAP 6. Het is essentieel dat de landbouwer kiest voor het systeem waarbij de mestsamenstelling de realiteit benadert. Dit kan gecontroleerd worden door de VLM d.m.v. controlestalen van de mesttransporten.

Er wordt gevraagd om een **clausule in te bouwen voor de toepassing van effluenten met zéér lage stikstof- en fosforinhoud maar met relatief hoge C-inhoud in de winterperiode**, naar aanleiding van wetenschappelijk onderzoek. De mestwetgeving voorziet nu reeds een mogelijkheid voor afwijking van de uitrijregeling in het geval van wetenschappelijke proefnemingen. Er moet daarvoor een aanvraag ingediend worden bij de minister, minimaal 15 dagen voor de aanvang van de periode waarvoor men de afwijking wil verkrijgen.

Reductie van nutriëntenuitscheiding via aangepast voeder of voedertechnieken is momenteel reeds mogelijk. De diervoedingssector levert op dit moment al een aanzienlijke bijdrage aan de reductie van nutriënten in dierlijke mest via aangepaste voeders en voedertechnieken. Op basis van wetenschappelijk onderzoek en expertinschattingen is duidelijk geworden dat de grootste resterende vooruitgang in brongerichte maatregelen gesitueerd is bij de voeders en het voedermanagement van melk- en vleesvee. Een wetenschappelijk onderzoeksproject zal geïnitieerd worden om na te gaan welke verbeteringen mogelijk zijn bij de voeders en het voedermanagement van melk- en vleesvee en hoe deze kunnen geïmplementeerd worden.

3.4.1.3 Bijkomende reducties van nutriëntenvrachten door gebieds- en sectorgerichte maatregelen

Algemeen wordt gesteld dat het **niet correct is dat de verstrengde maatregelen van toepassing zijn in het ganse gebiedstype**. Er moet rekening gehouden worden met de gunstige nitraatresidubepalingen op bedrijfsniveau. Binnen het MAP 6 wordt in de eerste plaats uitgegaan van een gebiedsmatige aanpak in functie van de waterkwaliteit. Om waterkwaliteitsdoelstellingen te bereiken in afstroomzones waar deze nog niet voldoende worden gehaald, en de corresponderende doelfstand effectief te dichteren, worden maatregelen voorzien voor alle percelen die in dit gebied gesitueerd zijn. Om een maximaal effect van het gevoerde beleid in deze gebiedstypes te verkrijgen en op korte termijn tot effectieve verbetering te komen, worden hierbij ook percelen meegenomen die in het MAP 5 behoorden tot niet-focusbedrijven. Evenwel kunnen bedrijven via toepassing van equivalente

maatregelen of na voorlegging van gunstige nitraatresidubepalingen op bedrijfsniveau, nog steeds vrijgesteld worden van verstrenge bepalingen (met betrekking tot verstrenge bemestingsnormen, verplichte verhoogde inzaai van vanggewassen en uitvoering van mesttransporten door erkende mestvoerders) in de gebiedstypes 2 en 3. Landbouwers die reeds beschikken over een vrijstelling n.a.v. een positieve bedrijfsevaluatie in MAP 5, behouden deze in MAP 6. Voor de opvolging van de vrijstelling laat de landbouwer jaarlijks het nitraatresidu op één, door de Mestbank aangeduid perceel bepalen.

Er wordt gevraagd naar de **specifieke voorwaarden voor de vanggewasverplichting** en of er een **maximaal plafond** voorzien kan worden **voor het areaal aan vanggewassen** binnen gebiedstype 1, 2 en 3. Landbouwers met percelen in gebiedstype 1, 2 en 3 moeten de verplichtingen respecteren m.b.t. de inzaai van vanggewassen indien de teelt geoogst is vóór 31/8 (gebiedstype 1, 2, 3) en een bijkomend areaal vanggewassen (of laag-risico nateelten) voorzien t.o.v. de vroegere situatie (percelen in gebiedstypes 2, 3). Voor deze laatste wordt een **plafond** gehanteerd van **80% van het areaal akkerland**.

Er wordt gevraagd om ook wintergranen en wintergewassen i.k.v. erosiewetgeving (granen, koolzaad, winterbonen,...) te beschouwen als **vanggewas**. De verplichting tot het inzaaien van vanggewassen in gebiedstype 2 en 3 kan ingevuld worden door de inzaai van laag-risiconateelten zoals wintertarwe (geen specifieke teelten) na een niet-nitraatgevoelige teelt (zoals gedefinieerd in de BO waterkwaliteit).

Er wordt gesteld dat **vanggewassen moeilijk haalbaar zijn bij (meerjarige) vollegrond sierteelt**. De maatregelen met betrekking tot het inzaaien van vanggewassen maken abstractie van percelen met meerjarige en blijvende teelten. Noch bij het bepalen van het referentie-areaal en -percentage, noch bij het bepalen van het doelareaal worden deze percelen in rekening gebracht. In bepaalde gevallen is het misschien wel mogelijk om een onderzaai van bodembedekker of gras te telen, zodanig dat excessen van nutriënten kunnen opgevangen worden door de bodembedekker. Verder biedt de bodembedekker ook bescherming tegen onkruid en erosie (naar analogie met mais met onderzaai van gras). Rond de gelijktijdige inzaai of onderzaai van gras bij maïs is reeds praktijkgericht onderzoek gebeurd. Dit onderzoek kon globaal goede resultaten voorleggen en bevestigt dat dit wel degelijk een valabel en praktisch haalbaar alternatief vormt. Bredere toepassing zal bijkomende informatie leveren hoe deze techniek verder te optimaliseren voor praktijkomstandigheden.

Er wordt gesteld dat het **inzaaitijdstip voor vanggewas voldoende ruim** moet worden ingevuld. Over alle gebiedstypes heen wordt de inzaai van vanggewassen aangemoedigd en in de gebiedstypes 1, 2 en 3 zelfs verplicht. Hoewel het aangewezen is om het vanggewas steeds zo vlug mogelijk in te zaaien, houdt deze verplichting in dat, bij oogst van de hoofdteelt vóór eind augustus, het vanggewas vóór 15 september wordt ingezaaid. Dit is een vrij ruime marge, en moet toelaten de meeste bodem-, teelt- en klimatologische omstandigheden te ondervangen. Net omdat het vanggewas ten volle haar functie moet kunnen vervullen, worden deze inzaaidata en ook minimale aanhoudingsperiodes vooropgesteld. Om reden van eenvormigheid en duidelijkheid voor de landbouwer worden deze periodes gelijkgesteld met deze die in het gemeenschappelijk landbouwbeleid worden gehanteerd. Dit houdt in dat ruimte wordt gelaten om het winterploegwerk in de polder- en leemgronden in het (late) najaar te laten gebeuren.

Er wordt gevraagd of een **vrijstelling van de standaardmaatregelen in gebiedstype 2 en 3 na een positieve bedrijfsevaluatie** kan bekomen worden door een aanvraag te doen en wie de kosten draagt. Tevens wordt gevraagd of er **bijkomende maatregelen** worden opgelegd **als deze bedrijfsevaluatie negatief was**. Zoals reeds gesteld, kunnen landbouwers inderdaad vrijgesteld worden van de standaardmaatregelen op percelen in gebiedstype 2 en 3 via een positieve nitraatresiduevaluatie op bedrijfsniveau. De Mestbank draagt niet bij aan de

////////////////////////////////////

kosten voor de staalnames binnen deze vrijstellingsprocedure. Aangezien de maatregelen in de gebiedstypes 2 en 3 in essentie ontstaan zijn vanuit een problematiek waar de sector in de eerste plaats zelf verantwoordelijkheid in draagt, wordt verwacht dat de landbouwers zelf de kosten dragen die verbonden zijn aan deze vrijstellingsprocedure. Als uit het resultaat van de nitraatresiduevaluatie op bedrijfsniveau overschrijdingen vastgesteld worden van de drempelwaarden, moeten inderdaad bijkomende maatregelen genomen worden. Deze maatregelen komen bovenop de standaardmaatregelen indien de percelen gelegen zijn in gebiedstype 2 en 3. Indien een overschrijding wordt vastgesteld van de eerste drempelwaarde, dan moet de landbouwer het volgende jaar een nitraatresiduevaluatie op bedrijfsniveau laten uitvoeren, en een bemestingsplan en teelfiches bijhouden. Indien een overschrijding wordt vastgesteld van de tweede drempelwaarde, dan kan het bedrijf bijkomend het volgende jaar geen derogatie aangaan en moet het zich laten begeleiden door een gecertificeerde adviesinstantie.

Er wordt gesteld dat **buffers langs waterlopen die via beheerovereenkomst vallen onder 2de pijler subsidiekader niet in aanmerking kunnen komen als equivalente maatregel**, gezien het GLB stelt dat Europese milieuwetgeving, waaronder de Nitraatrichtlijn, expliciet moet worden ingekanteld binnen de randvoorwaarden van rechtstreekse inkomenssteun. Maatregelen die onder vorm van beheerovereenkomsten aangereikt worden en door de landbouwers vrijblijvend kunnen opgenomen worden, kunnen nooit samenvallen met wettelijke verplichtingen. Enkel maatregelen die hiervan verschillen, of die verder gaan dan het wettelijk vooropgestelde niveau (via bv andere of bijkomende modaliteiten) kunnen deel uitmaken van beheerovereenkomsten of ecoschema's en kunnen (in desbetreffend geval voor deze bijkomende modaliteiten) vergoed worden. Bufferstroken die breder zijn dan de bepalingen vanuit het Mestdecreet of bijkomende uitbatingsvoorwaarden (m.b.t. teelten, maaibeheer, grondbewerking,) vormen hier een voorbeeld van.

Enerzijds werd vanuit milieuhoek gevraagd naar een **actieplan voor de intensieve groententeelt**. Met het brede instrumentarium van de huidige en toekomstige mestwetgeving mag verwacht worden dat ook de bemestingspraktijken binnen de groentensector steeds verder geoptimaliseerd worden. In het bijzonder kan oa. verwezen worden naar de verplichting tot inzet van vanggewassen en de opvolging van de nitraatresidu's (met inbegrip van de verplichte toepassing van bemestingsadviezen bij overschrijding van de drempelwaarden). Met deze maatregelen zullen ook de groentenbedrijven aangezet worden om hun bemestingsmanagement in de goede richting bij te sturen. Beperkte toediening van type 2 meststoffen na de oogst van de hoofdteelt en mits inzaai van vanggewassen wordt voortaan voorzien voor percelen waarop een niet-nitraatgevoelige teelt werd geteeld (bijgevolg niet na groenten). De verplichte inzet van vanggewassen zal groentebedrijven nopen tot bijsturing van (intensieve) teeltrotaties met enkel groenten. Ook zal de toediening van kunstmest (wat ook binnen de groententeelt mogelijk deels aan de basis ligt van de problematiek) met het MAP 6 beter opgevolgd kunnen worden met de verplichting tot het bijhouden van een (digitaal) kunstmestregister op perceelsniveau en van de kunstmestleveringen op het bedrijf en de geïntensiverde opvolging van de aangifteplicht voor handelaren en invoerders van kunstmest. Daarnaast zijn in MAP 5 reeds een aantal maatregelen specifiek op maat van de groentensector ingevoerd. Zo werd de bemestingsnormering binnen de teeltgroep groenten in een drietal klassen gedifferentieerd volgens stikstofopname en bemestingsbehoefte. De toepassing van oordeelkundige bemesting en betere bemestingstechnieken werd geïnduceerd via de verplichte staalnames voor de groentenpercelen. De mogelijkheid om najaarstoediening van kunstmest toe te passen kan enkel o.b.v. bodemstalen.

Anderzijds werd vanuit landbouwhoek gewezen op de **moeilijkheid voor groentetelers om de norm te halen**. Omwille van specifieke gewaseigenschappen vergt de bemesting van groententeelten inderdaad bijzondere aandacht om hoge en kwalitatieve opbrengsten te verzoenen met een beperkte milieubelasting. Mede hierom zijn

een aantal bestaande en vanuit het MAP 6 bijkomende maatregelen specifiek op maat van de groentensector uitgewerkt. MAP 5 introduceerde een gedifferentieerde bemestingsnormering voor groenten en de toepassing van oordeelkundige bemesting en betere bemestingstechnieken via de verplichte staalnames voor de groentenpercelen. Het verplichte begeleidingsspoor in het kader van de bedrijfsevaluaties nitraatresidu, de mogelijkheid om najaarstoediening van kunstmest toe te passen obv bodemstalen en de mogelijkheid om het KNS-bemestingsadviesstelsel als equivalente maatregel toe te passen zijn bijkomende voorbeelden van de mogelijkheden die vanuit het mestbeleid worden aangereikt ten aanzien van de sector. Al deze wettelijke bepalingen vormen een kader en een aanzet om tot een oordeelkundige bemesting te komen. Daarnaast staan evenwel tal van bijkomende en al dan niet geavanceerde bemestingstechnische mogelijkheden open om bemesting verder te optimaliseren. Zo is een verdere optimalisering mogelijk op gebied van optimale tijdstip en dosering van basis- en bijbemesting, alsook mogelijkheden voor geplaatste bemestingstechnieken (rijen-, band-, puntbemesting), toepassing van precisielandbouw (plaatsspecifieke bemesting), gebruik van op groenten gerichte mestsoorten, oogstrestenbeheer, ... Ervaring leert dat engagement van de landbouwer, in combinatie met bedrijfsgerichte begeleiding, wel degelijk kan leiden tot effectieve invulling van zowel de vooropgestelde landbouw- als de milieukundige verwachtingen.

Er wordt gesteld dat **vaste dierlijke mest de hele winterperiode (uitrijverbodsperiode) op de kopakker moet kunnen gestockeerd worden**. Uit onderzoek blijkt dat het risico op N-verliezen naar de bodem uit de opslag van vaste dierlijke mest beperkt zijn. Deze verliezen verminderen nog bij het afdekken van de mesthoop met een semipermeabele afdekking. Bijgevolg wordt in MAP 6 de opslag van vaste dierlijke mest in de uitrijverbodsperiode weer toegelaten. Uit voorzorgsprincipe is het wel noodzakelijk om de opslag in deze periode af te dekken zodat er geen regenwater kan infiltreren.

3.4.1.4 **Bodemkwaliteit verbeteren**

Algemeen wordt gesteld dat de **voorgestelde maatregelen niet voldoende zijn uitgewerkt**. Alhoewel de verschillende maatregelen/actieplannen voorzien in MAP 6 en de manier waarop deze eventueel zullen gestimuleerd worden, nog niet concreet zijn uitgewerkt, schuift MAP 6 de pistes die bewandeld zullen worden duidelijk naar voren. Het betreft aanpassingen aan maatregelen die reeds in MAP 5 waren opgenomen (fosfaat in compost en stalmest), maar vooral nieuwe voorstellen met oog op de koolstofproblematiek (boerderijcompost, rotaties), het recirculeren van koolstof en nutriënten (rotaties), en informatieverspreiding (bodempaspoort). De voorstellen van het actieprogramma passen bovendien in het breder kader van klimaatmitigatie.

Er wordt gesteld dat de **implementatie van maatregelen voor de verhoging van de bodemkwaliteit niet steeds mogelijk** is. Met MAP 6 wilt Vlaanderen maatregelen nemen om de bodemkwaliteit verder te verbeteren. Bodems met een goede kwaliteit zijn veerkrachtiger en beter bestand tegen klimaatverandering en het verliezen van nutriënten. MAP 6 voorziet daarin stimulerende maatregelen, en geen verplichtende maatregelen.

Er worden suggesties gegeven om het **organische stofgehalte in de bodem te verhogen** door optimalisatie van de teeltrotatie en het behoud van grasland en maaibeheer. MAP 6 voorziet om teeltrotaties te stimuleren die het organische stofgehalte van de bodem verbeteren op rotatieniveau. Naargelang het bedrijfstype zijn een (bijkomende) teelt van o.a. (meerjarige) grasteelt, korrelmaïs en graangewassen positief voor de bodem. De mogelijkheden tot het bemesten van graangewassen na de oogst zijn in het 6de actieprogramma uitgebreid. Daarentegen is het bemesten met vloeibare mest na de oogst van bepaalde akkerbouwteelten niet meer mogelijk. Gebruik na de graangewassen is mogelijk van : stalmest (tot eind oktober, met max 50 kg N werkzame N/ha vanaf

september) of vloeibare dierlijke mest (tot eind augustus en max 36 kg werkzame N/ha mits de inzaai van een vanggewas vóór 15 september). Om een voldoende ontwikkeling te bevorderen is een tijdige inzaai van het vanggewas sterk aangeraden. (Meerjarig) grasland biedt kansen tot koolstofopbouw in de bodem, een verbetering van de bodemstructuur, alsook een herstel van het bodemleven. Het verplichten van een minimum areaal grasland per bedrijf is niet weerhouden. Het behoud van grasland wordt nog steeds opgevolgd door het Departement voor Landbouw- en Visserij. Het later in het voorjaar maaien wordt reeds gestimuleerd door vrijwillige BO-pakketten, waarvan de toepassing (op het ganse perceel of op de randen ervan), afhankelijk is van de ligging van het perceel in de beheersgebieden en van kwetsbare elementen rondom het perceel.

Aangezien stalmest nutriënten zoals stikstof en fosfor bevat, dient men stalmest mee te rekenen als een mestsoort. De stikstofwerkingscoëfficiënt van stalmest bedraagt 30 %. Het concept van "organische bodemverbeteraar" is niet opgenomen in het actieprogramma : de aanwezige nutriënten worden in rekening gebracht gezien de bestaande stikstof- en fosforverliezen.

Er wordt gesteld dat het **noodzakelijk is het wetgevend kader aan te passen indien men gebruik van stalmest wil stimuleren**. MAP 6 bouwt verder op MAP 5, door het gebruik te stimuleren van meststoffen die bijdragen tot de toename van de effectieve organische koolstof, zoals stalmest en compost. Sinds het verplichte gebruik van het systeem van werkzame stikstof is de landbouwer vrijer om te kiezen welke mestsoorten hij toepast, dus ook hier een stimulans voor het gebruiken van organische meststoffen, bijvoorbeeld uit andere meststoffen (compost). Hierdoor kunnen waardevolle organische meststoffen gerichter ingezet worden voor de organische koolstofopbouw van de landbouwbodems.

Er wordt gevraagd **welke impact positieve discriminatie van stalmest (en compost) op de afzetruimte voor P heeft** in relatie tot het uitmijningspotentieel. MAP 6 bevestigt het beleid van MAP 5 voor de positieve discriminatie van stalmest en compost met betrekking tot de fosfaatinhoud van deze meststoffen. MAP 6 voorziet dat P uit stalmest ook op percelen met fosfaatklasse III en IV slechts voor de helft in rekening gebracht wordt in de mestbalans, maar dit slechts in strikte gevallen namelijk voor biologische landbouwbedrijven en voor bedrijven die circulair werken met stalmest. Ook, de fosfaatbemestingsnormen die gelden voor die percelen met fosfaatklasse III en IV zijn lager dan de normen die gelden op de percelen met fosfaatklasse I en II.

Er wordt gevraagd om **ook het gebruik van groen- en gft-compost te stimuleren**. Compost werd in MAP 5 reeds gestimuleerd door voor alle bedrijven, de fosfaat uit aangevoerde gecertificeerde groen- en GFT-compost slechts voor 50% in rekening te brengen in de mestbalans. Ook voor de berekening naar werkzame stikstof geldt een N-werkingscoëfficiënt van 15% voor die composten. Deze elementen maken dat compost gemakkelijker inpasbaar is in de bedrijfsvoering. MAP 6 behoudt die stimulansen voor het gebruik van compost. Bovendien voorziet MAP 6 om boerderijcompost te stimuleren.

Er waren verschillende aandachtspunten voor de implementatie m.b.t. **boerderijcomposteren** (wettelijk kader aanpassen, code van goede praktijk, geen onhaalbare voorwaarden in vergunning, extern aangevoerde plantaardige stromen vrijstellen van aangifte). MAP 6 voorziet in de uitwerking van een kader waarin boerderijcompost geproduceerd moet worden. Dit kader betreft wettelijke aspecten, een code van goede praktijken, ... Het is uiteraard belangrijk dat de boerderijcompost op een goede manier geproduceerd wordt, met een minimum aan verontreiniging naar de bodem, de lucht en het water, zowel tijdens het bewaren van de te composteren materialen, het composteringsproces zelf, en de opslag van de geproduceerde compost. Een evenwichtige balans van (eventueel externe) "groene" en "bruine" inputstromen is vereist. Veilige niet-landbouwstromen zoals maaisel van natuurbeheer kunnen hierin betrokken worden. Samenwerking tussen een aantal bedrijven wordt toegelaten.

Er is al een code van goede praktijk voor de productie van boerderijcompost (cfr.ILVO), waarmee rekening zal gehouden worden.

Er wordt tevens gevraagd **boerderijcomposten enkel te faciliteren voor legale initiatieven**. Het is vanzelfsprekend dat boerderijcompost enkel kan geproduceerd worden op een legale manier, en het is niet de bedoeling dat er illegale, ontraceerbare circuits opgericht worden. Om ervoor te zorgen dat boerderijcompost op een correcte manier wordt geproduceerd en gebruikt, zal een duidelijk kader in verband met boerderijcompost opgemaakt worden. Onder andere kan de Vlaamse Regering ook nadere voorwaarden verbinden aan de productie/gebruik van boerderijcompost die het resultaat is van een samenwerking tussen een aantal bedrijven.

3.4.1.5 Nalevingsgraad verhogen

Het is niet duidelijk **op welke manier de effectiviteit van de handhaving zal verhogen**. In het 6de actieprogramma zal het toezicht op de naleving van de mestwetgeving gericht zijn op een verdere verbetering van de efficiëntie met het oog op de aanpak van milieurelevante overtredingen. Het verschuiven van de focus van administratieve controles naar gerichte milieukundig relevante controles op het terrein zoals ingezet in het 5de actieprogramma, wordt onverminderd verdergezet. De controleprocessen van de Mestbank omvatten administratieve controles, risicogebaseerde bedrijfsdoorlichtingen, gerichte terreincontroles (van bemestingspraktijken, vervoer, ...) en nitraatresiducontroles. Via deze uitgebreide set aan controleprocessen streeft de Mestbank een sluitende opvolging na van de land- en tuinbouwbedrijven en andere betrokken sectoren (mestverwerkingsinstallaties, mestvoerders, ...). Terwijl de dienst handhaving het zuivere terreinwerk voor zijn rekening neemt, met een concentratie van controles in die gebieden waar de waterkwaliteit het slechtste is, zorgt de dienst bedrijfsdoorlichting voor diepgaande doorlichtingen op bedrijfsniveau. Bij deze doorlichtingen wordt het volledige plaatje van een bedrijf bekeken en worden er gerichte maatregelen opgelegd wanneer er zaken niet helemaal correct verlopen. Naast de landbouwbedrijven worden ook de mestverwerkingsinstallaties doorgelicht. Het beter kunnen opvolgen van de nutriëntenstromen van en naar deze mestverwerkingen is één van de prioriteiten van het nieuwe MAP. Daarnaast wordt in MAP 6 ook accent gelegd op het beter in kaart brengen van het kunstmestgebruik.

Enerzijds wordt vanuit landbouwhoek opgemerkt dat **landbouwers al te veel worden gecontroleerd**. Anderzijds wordt vanuit milieuhoeke ook opgemerkt dat er **te weinig controle is, waardoor de regels (nu al) niet worden nageleefd** en dat MAP 6 hier geen verandering in brengt. Een betere naleving van de wetgeving wordt beoogd door een effectiever toezichts- en sanctioneringsbeleid. De verschuiving van administratieve controles naar gerichte, risicogebaseerde bedrijfsdoorlichtingen, zoals geïnitieerd in het 5de actieprogramma, wordt verdergezet. De complete set van administratieve controles, gerichte terreincontroles, controles van nitraatresidu's en risicogebaseerde bedrijfsdoorlichtingen, is gericht op het opsporen en voorkomen van (potentiële) nutriëntenverliezen naar het leefmilieu. De toezichthouders van de Mestbank voeren het hele jaar rond controles uit op het terrein. Deze controles gebeuren deels willekeurig en deels op basis van een risico-analyse. Heel wat landbouwers hebben de afgelopen jaren reeds heel wat inspanningen geleverd om te komen tot een betere waterkwaliteit, enkel met een volgehouden inspanning van alle betrokkenen is het mogelijk om de doelstellingen te behalen.

Het principe "**voorlichten - waarnemen – waarschuwen – optreden**" dient gehanteerd te worden. Het principe "voorlichten - waarnemen - waarschuwen - optreden" wordt reeds toegepast door de Mestbank en deze strategie wordt verdergezet in MAP 6. In eerste instantie staat de Mestbank in voor informatieverstrekking, sensibilisering en advisering over de mestwetgeving. Landbouwers en andere stakeholders kunnen hiervoor terecht bij de cellen dossierbeheer in de regionale afdelingen van de Mestbank. Daarnaast investeert de Mestbank in haar digitale

dienstverlening. Zo is heel wat informatie over de mestwetgeving terug te vinden op de VLM-website en biedt ook het Mestbankloket een breed gamma aan gegevens op maat van de landbouwer. Verder organiseert de Mestbank voorlichtingscampagnes om belangrijke wijzigingen aan de mestwetgeving toe te lichten aan de landbouwers en andere stakeholders. Het toezicht op de naleving van de mestwetgeving vormt het sluitstuk van het mestbeleid. In 2015 heeft de Mestbank in elke regio een cel Bedrijfsdoorlichting opgericht. Na een risicogestuurde selectie, worden bedrijven grondig doorgelicht en bijgestuurd waar nodig. Die bedrijfsdoorlichting gebeurt niet alleen administratief maar ook op de bedrijven zelf. Aan de hand van de doorlichting (vaststellingen, woord en wederwoord) krijgen de bedrijven inzicht in wat er goed of fout loopt op het vlak van hun nutriëntenmanagement. Waar nodig worden bijkomende maatregelen of sancties opgelegd, of een combinatie van beide. De dienst Handhaving focust op omgevingscontroles van onder meer de uitrij- en opbrengingsregels, de mestopslagen en de mestsamenvatting. Daarbij worden naast generieke controles gebiedsgerichte accenten gelegd. De Mestbank streeft naar een faire en correcte handhaving. Als algemeen principe geldt dat de Mestbank de landbouwers maximaal sensibiliseert en waarschuwt voor een dreigende overtreding. Alleen als het nodig is, volgen gerichte sancties. Een belangrijk element in de sanctionering is het principe van proportionaliteit, waarbij het opgelegde gevolg in functie staat van de vaststelling, de zwaarte van de inbreuk en eventuele recidive. De sancties bestaan vooral uit administratieve geldboetes, die een rechtvaardige en rechtszekere handhaving garanderen. Voor zeer ernstige overtredingen wordt een strafrechtelijke vervolging ingesteld.

Er wordt gesteld dat een **degelijk handhavingsbeleid voor recidivisten** nodig is. Bedrijven die eerder overtredingen hebben begaan hebben een grotere kans om opnieuw en vaker gecontroleerd te worden, tevens zijn er hogere boetes voorzien.

Er wordt gesteld dat de **Mestbank onvoldoende op terrein is buiten de kantooruren**. Ook wordt gevraagd **gerichte controles** uit te voeren **door publieke meldingen** mogelijk te maken en **gemeenten handhavingsbevoegdheid** te geven. Klachten en meldingen over zaken die mislopen kunnen aan de dienst handhaving van de Mestbank bezorgd worden (via de contactinformatie op de VLM-website). Naast de Mestbank kan er bij acute overtredingen zoals bijvoorbeeld een mestlozing ook steeds contact opgenomen worden met de lokale politie, ook zij hebben de bevoegdheid om de nodige vaststellingen te doen en om eventueel verdere bijstand op te vorderen. Hoewel er uiteraard niet volcontinu ploegen van de Mestbank op terrein zijn worden er wel degelijk heel wat controles uitgevoerd buiten de kantooruren en ook op weekend- en feestdagen. Tot slot heeft in principe ook elke gemeente intussen een lokale toezichthouder aangesteld die bevoegd is om milieu-overtredingen vast te stellen, hierin zit ook de bevoegdheid voor toezicht op het Mestdecreet.

Er wordt gevraagd naar **meer begeleiding door het Coördinatiecentrum voor Voorlichting en Begeleiding duurzame Bemesting (CVBB)**. Ook wordt gesteld dat het CVBB tot nu toe **niet** de rol van **onafhankelijk adviesorgaan** opneemt. Het actieprogramma voorziet in voorlichting en begeleiding van de landbouwers bij hun bemestingsmanagement. Het takenpakket van het CVBB zal afgestemd worden op de prioriteiten in MAP 6 waarbij de focus zal liggen op kennisoverdracht van goede bestaande en innovatieve bemestingspraktijken naar de landbouwers. Het CVBB zal hiertoe kennis verzamelen van bestaande en nieuwe innovatieve bemestingspraktijken en 'Code beste en innovatieve bemestingspraktijken ter verbetering van de waterkwaliteit' opmaken die jaarlijks geactualiseerd zal worden. Het CVBB zal gerichte initiatieven nemen om deze kennis te verspreiden onder de land- en tuinbouwers. Daarnaast kan het CVBB vanuit de waterkwaliteitsgroepen een faciliterende rol spelen bij het uitwerken van specifieke maatregelen in afstroomzones en bij het uitwerken van equivalente maatregelen.

Er wordt gevraagd dat **alle meerjarige teelten gelijk behandeld worden bij de verplichte stikstofstaalnames met bemestingsadvies**. Het is niet duidelijk over welke meerjarige teelten de opmerking gaat. Tekortkomingen in de berekening van het aantal verplichte N-stalen kunnen steeds gemeld worden aan de Mestbank. Dit behoeft geen nominatieve opsomming in het Mestdecreet of een uitvoeringsbesluit.

Er wordt gevraagd wat er verandert inzake de **uitrijregeling**. MAP 6 voorziet beperkte wijzigingen aan de toegelaten uitrijperiodes. Wel is er getracht om te komen tot een rationalisering van de uitrijperiodes te komen zodat deze voor iedereen eenvoudiger te begrijpen zijn. Ook het onderscheid tussen meststoffen van type 1, 2 of 3 blijft bestaan waardoor het toegelaten blijft om bijvoorbeeld in september effluenten op te brengen of om de groenten te bemesten met kunstmest tot 30 oktober (conform een bemestingsadvies). Specifiek voor meststoffen type 1 is voorzien dat deze in de periode van 1 november tot en met 15 januari mogen opgebracht worden rond de stam van fruitbomen als bescherming tegen de vorst.

Het is niet duidelijk waar het **instrument nitraatresidu** zal worden ingezet. Er wordt gevraagd onder welke voorwaarden dat het wordt ingezet in gebiedstype 0. Het instrument nitraatresidu blijft in MAP 6 een belangrijke rol spelen aangezien er een direct verband bestaat tussen de nitraatresidu's in de bodem in het najaar en de uitspoeling in de daarop volgende winterperiode. Het aantal nitraatresidumetingen worden geconcentreerd in de slechtere gebiedstypen maar ook in gebiedstype 0 kunnen er nog percelen geselecteerd worden. Het spreekt voor zich dat landbouwers in gebiedstype 0 blijvende aandacht schenken aan de waterkwaliteit omdat bij verslechtering van de resultaten het gebiedstype wordt verhoogd.

Er wordt gesteld dat de **naleving van de wetgeving inzake waterkwaliteit moet worden opgenomen in de zogenaamde "conditionaliteit" van de GLB-steun**. Alle zaken met betrekking tot de Nitraatrichtlijn zijn opgenomen in de 'randvoorwaarden' (cross compliance) van het GLB voor het verkrijgen van rechtstreekse inkomenssteun (basisbetaling). Bij inbreuken (bemesten te dicht bij de waterloop, lozing, onbalans na doorlichting,...) worden deze zaken via een platform doorgegeven aan het departement Landbouw & Visserij die een inkorting op de rechtstreekse inkomenssteun (basisbetaling) toepast.

Er is **bijkomende aandacht nodig voor lozingen van mest**. Lozingen van meststoffen in oppervlaktewater dienen uiteraard absoluut te worden vermeden. Klachten en meldingen over zaken die mislopen kunnen aan de dienst handhaving van de Mestbank bezorgd worden. Naast de Mestbank kan er bij acute overtredingen zoals bijvoorbeeld een mestlozing ook steeds contact opgenomen worden met de lokale politie, of de afdeling Handhaving (bij klasse 1 bedrijven). Ook zij hebben de bevoegdheid om de nodige vaststellingen te doen en om eventueel verdere bijstand op te vorderen. Bij vaststelling van lozing wordt er steeds een proces-verbaal opgesteld en dient de overtreder ook steeds de nodige maatregelen te nemen om de overtreding te beëindigen en om herhaling in de toekomst te voorkomen. Verder voorziet MAP 6 een actieplan voor de mestverwerkingssector en een actieplan voor erfsappen.

Er wordt gevraagd om het opleggen van een **boete wegens niet bewezen mestafzet niet alleen te baseren op de nutriënten, maar ook op de mestvolumes** en de mestvolumes per diersoort te verankeren in de wetgeving. In het verleden maakte de Mestbank jaarlijks per bedrijf een mestbalans op. Deze werd berekend voor stikstof en voor fosfaat. Aangezien dit ervoor zorgde dat er meer en meer gerekend werd naar een mestbalans in evenwicht werd deze aanpak met MAP 5 reeds bijgestuurd. Er worden geen automatische boetes meer opgelegd als een mestbalans niet in evenwicht is. Een boete wordt enkel opgelegd als er na een bedrijfsdoorlichting nutriëntenverliezen worden vastgesteld op het bedrijf door een niet correcte mestafzet. Bij de beoordeling wordt er zowel met de nutriënten als

met de mestvolumes rekening gehouden. Elk bedrijf wordt daarbij met zijn eigen specifieke gegevens bekeken en beoordeeld.

3.4.1.6 Andere opmerkingen

Er wordt gesteld dat **zoogkoeienhouders benadeeld zijn bij de omrekening van nutriëntenhalte naar nutriëntenemissierechten** en daardoor minder dieren kunnen houden. Het systeem van nutriëntenhalte (van 2002 tot 2007) en nutriëntenemissierechten (vanaf 2007) is bedoeld om een stijging van het aantal dieren te voorkomen. De waarde van een NER-D dient enkel om een omrekening te kunnen doen o.b.v. het aantal dieren dat werd gehouden in de referentie jaren. Deze waarde staat los van de werkelijke mestproductie van de dieren.

3.4.2 Technische motivering voor elementen die niet weerhouden worden voor aanpassing

3.4.2.1 Waterkwaliteitsdoelstellingen

Algemeen wordt de bedenking gemaakt of **de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water wel haalbaar** zijn. De Kaderrichtlijn Water (KRW) moet zorgen voor het veiligstellen van de watervoorraden en de waterkwaliteit in Europa en het afzwakken van de gevolgen van overstromingen en perioden van droogte. Concreet moet de richtlijn ervoor zorgen dat we de goede kwaliteit van ons oppervlakte- en grondwater behalen. De KRW werd in Vlaanderen vertaald in het decreet Integraal Waterbeleid. De praktische uitwerking van de richtlijn gebeurt op basis van stroomgebiedbeheerplannen en maatregelenprogramma's. Het actieprogramma bevat de maatregelen die worden genomen om de doelstellingen van de Nitraatrichtlijn te bereiken als dochterrichtlijn van de KRW. De KRW heeft een resultaatverplichting. De Europese Commissie kan een lidstaat aanspreken als de doelen niet worden gehaald en een boete uitschrijven. Het is inderdaad zo dat de doelstellingen ambitieus zijn maar dit is nodig indien we de waterkwaliteit willen verbeteren. We meten nog steeds te hoge concentraties van nitraat en fosfaat in de waterlopen en dit heeft wel degelijk een negatieve impact op natuur en milieu. In de KRW is de mogelijkheid voorzien om af te wijken van de milieudoelstellingen (via termijnverlenging, minder strenge doelstellingen, ...). Dit kan immers nodig zijn omwille van maatschappelijke belangen of noodsituaties of andere. Deze afwijking moet grondig gemotiveerd worden. Bij de opmaak van de derde generatie stroomgebiedbeheerplannen zal het doelbereik geëvalueerd worden en de nodige acties ondernomen worden

Anderzijds wordt ook gesteld dat de **doelstellingen en maatregelen van MAP 6 ontoereikend** zijn om de doelstellingen van de verschillende relevante Europese richtlijnen te halen. Met het MAP 6 wordt beoogd om een verdere reductie van de nutriëntenverliezen uit land- en tuinbouw te realiseren, om alzo de waterkwaliteit in overeenstemming te brengen met de Europese doelstelling, geformuleerd in de Nitraatrichtlijn. Hiervoor wordt ingezet op het verhogen van de effectiviteit van het bestaande beleid door het realiseren van een betere handhaving en implementatie, evenals op een meer gebiedsgerichte aanpak, door het doelmatig inzetten van maatregelen in gebieden waar de opgezette doelen nog niet bereikt zijn. Zo wordt in MAP 6 een overstap gemaakt naar een systeem waarbij specifieke maatregelen worden opgelegd in het ganse gebiedstype, waar in het MAP 5 alleen landbouwers met een negatieve bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu onderworpen waren aan maatregelen.

Er wordt gesteld dat het **werken met gemiddelden niet toelaat om de doelstelling van de Nitraatrichtlijn te toetsen**. Tot nu toe wordt in Vlaanderen het percentage MAP-meetplaatsen met een overschrijding van de nitraatnorm als belangrijkste indicator voor de impact van land- en tuinbouw op het oppervlaktewater gebruikt. Uit data-analyse blijkt echter dat deze indicator zeer sterk schaal afhankelijk is en weinig geschikt voor het uitvoeren

van trendanalyses. Om een verantwoorde gebiedsgerichte beoordeling van de evolutie van de oppervlaktewaterkwaliteit te maken, wordt voor MAP 6 uitgegaan van de afbakening van de afstroomzones van de Vlaamse waterlichamen. Om de impact van land- en tuinbouw op het oppervlaktewater te beoordelen wordt de gemiddelde nitraatconcentratie als sleutelindicator gebruikt. In lijn met de Europese richtlijnen moet een verbetering van de gemiddelde nitraatconcentratie gerealiseerd worden. Om te bepalen welke maatregelen moeten genomen worden per afstroomzone om de nutriëntenverliezen voldoende te reduceren ten einde de waterkwaliteit in lijn te brengen met de Europese doelstellingen, moet per afstroomzone de doelafstand bepaald worden. Dit kan door gebruik te maken van de waterkwaliteitsmodelketen. De ontwikkeling van deze modelketen is echter nog niet voltooid en kan hiervoor dus nog niet gebruikt worden. Daarom wordt via data-analyse afgeleid welke streefwaarde voor de gemiddelde nitraatconcentratie in het MAP-meetnet kan gebruikt worden als proxy voor het doelbereik en naar voor geschoven worden als op termijn te realiseren streefwaarde. Deze waarde werd gewijzigd t.o.v. het ontwerp-actieprogramma (zie § 3.2). De gemeten nitraatconcentraties in de meetpunten van het MAP-meetnet oppervlaktewater in de afstroomzones laten toe om de impact van land- en tuinbouw op het oppervlaktewater te beoordelen door gebruik te maken van de gemiddelde nitraatconcentratie als sleutelindicator. Vanuit een ecologisch standpunt, zijn gemiddelde concentraties beter gelinkt aan stikstofverliezen uit landbouw en dus beter gelinkt aan de totale impact van landbouw naar grond- en oppervlaktewater. Gemiddelde nitraatconcentraties zijn eveneens een robuustere indicator, die beter gewapend zijn tegen jaarlijkse variatie te wijten aan bv. weerseffecten en daardoor beter geschikt zijn om het beleid te evalueren. De gemiddelde concentraties zijn gecorreleerd met de 90ste percentielwaarden. Tot heden zijn er maar 2 gebiedsindelingen: goed of niet goed. Door te werken met gemiddelde nitraatconcentratie als sleutelindicator en de doelafstand tot de streefwaarde voor deze sleutelindicator, kan er een meer verfijnde gebiedsindeling doorgevoerd worden. Door deze verfijning kunnen er dan ook specifiekere en gerichtere maatregelen en acties ondernomen worden.

Er wordt aangegeven dat er **onvoldoende relatie** wordt gelegd **met andere relevante Europese richtlijnen**, zoals b.v. de Grondwaterrichtlijn en de Habitatrichtlijn. MAP 6 omvat maatregelen om de verliezen van nutriënten vanuit de landbouw naar grond- en oppervlaktewater te beperken en de doelstellingen van de Europese Nitraatrichtlijn te bereiken. Doelstellingen voor het behalen van de kwaliteitsnormen voor grondwater worden verder uitgewerkt in andere beheerplannen en programma's in uitvoering van het decreet Integraal Waterbeleid, dewelke uitvoering geeft aan de Kaderrichtlijn Water waarvan de Grondwaterrichtlijn een dochterrichtlijn is. Het doel van MAP 6 is om nutriëntenverliezen naar grond- en oppervlaktewater gebiedsgericht te reduceren op niveau van de afstroomzones. Een nog gerichtere, lokale aanpak tot op het niveau van de speciale beschermingszones in uitvoering van de Habitatrichtlijn, vereist specifieke maatregelen op maat van het gebied en hoort niet thuis in een actieprogramma in uitvoering van de Nitraatrichtlijn.

Algemeen wordt gesteld dat **andere niet-landbouwgerelateerde bronnen ook invloed hebben op de waterkwaliteit**. Het MAP-meetnet is specifiek opgezet om de impact van de landbouw te monitoren. Hierom is er voor oppervlaktewater dan ook gekozen om deze punten te plaatsen daar waar er minimale impact is van andere sectoren. Het gevolg hiervan is dat deze punten zich bovenstrooms bevinden. De dichtheid van het MAP-meetnet is de grootste binnen de Europese Unie. Het is inderdaad zo dat een goed uitgebouwd systeem van afvalwaterinzameling en -zuivering eveneens heel belangrijk is om de kwaliteit van het oppervlaktewater verder te verbeteren. Het aandeel van puntbronnen in de belasting van de watersystemen is het laatste decennium aanzienlijk afgenomen. Een bos vormt een gesloten systeem waarin voedingsstoffen voortdurend circuleren. De aanwezigheid van meer organisch materiaal veroorzaakt hierdoor geen constante uitspoeling van stikstof. Ook aan andere sectoren dan de landbouw worden maatregelen opgelegd. Deze inspraakmogelijkheid handelt over de

bijdrage van de landbouwsector aan de waterkwaliteit. De gegeven opmerking valt buiten het bestek van dit openbaar onderzoek.

Anderzijds wordt ook opgemerkt dat **paardenhouders en andere hobby (niet-beroeps)telers ook een impact hebben op de waterkwaliteit** en zich niet aan het Mestdecreet houden. Paardenhouders en andere hobbytelers zijn aangifteplichtig vanaf ofwel een productie van dierlijke mest dat groter of gelijk is aan 300 kg P₂O₅ (ca. 15 paarden tussen 200 – 600 kg) ofwel een oppervlakte landbouwgrond van groter of gelijk aan 2 hectare ofwel door dierlijke mest in opslag te hebben van meer dan 300 kg P₂O₅. Het is evenwel zo dat de mestwetgeving ook door paardenhouders en hobbytelers moet worden gerespecteerd. Paardenmest wordt wel vaak getransporteerd naar de mestverwerking en komt niet altijd volledig terecht op landbouwgronden.

Ook wordt gevraagd naar het effect van **schors** op de waterkwaliteit. De invloed van boomschors op de waterkwaliteit is gering. Boomschors is organisch materiaal dat afgebroken wordt binnen de 3 à 6 jaar afhankelijk van de soort schors. Opmerkelijk bij boomschors is de hoge C/N verhouding. Er is stikstof vereist voor de afbraak van het organisch materiaal door micro-organismen (stikstofimmobilisatie). Wanneer het verteringsproces is voltooid, komt de stikstof weer ten behoeve van de plant. Hiermee moet rekening worden gehouden bij de bemesting. In tegenstelling tot houthakseling van loofbomen is de verzuring van de bodem gering.

Er wordt opgemerkt dat **voor het bepalen van de doelstellingen grondwater er te weinig rekening wordt gehouden met de ondergrond en met milieurelevante nevenprocessen** die gestimuleerd worden door overbemesting (zoals b.v. de toegenomen nikkelconcentratie in het grondwater). De criteria voor de afbakening worden zorgvuldig overwogen. Voor de metingen van het grondwater wordt gebruik gemaakt van de trend in de gemiddelde nitraatconcentratie samen de met actuele toestand om de evolutie van de nitraatconcentratie te beoordelen. Via MAP6 wordt gewerkt aan een aanpak van nutriëntenverliezen naar oppervlakte- en grondwater, wat een positief effect op potentiële secundaire effecten tot gevolg zal hebben. Waar de mobilisatie van zware metalen een specifiek probleem betreft, is het zo dat een aanpak van deze problematiek wordt voorzien via de stroomgebiedbeheerplannen.

Er wordt gevraagd of er rekening is gehouden met **mogelijke omzetting van nitraat naar sulfaat (pyrietoxidatie)**. De maatregelen van het MAP 6 zijn erop gericht om de nitraatgehalten in het grondwater verder te reduceren. Als er minder nitraat in het grondwater zit, zal er ook potentieel minder nitraat reduceren door pyrietoxidatie, en bijgevolg ook minder sulfaat worden vrijgezet. Bij het ontwerp van het grondwatermeetnet werd rekening gehouden met de kwetsbaarheid van de ondergrond. Zo is de spreiding en de densiteit van de meetpunten gekoppeld aan de diepteafhankelijke nitraatgevoeligheid van de ondiepe watervoerende systemen. Om de kwetsbaarheid van deze watervoerende lagen in rekening te brengen, zal de evolutie van de gemiddelde nitraatconcentratie in de bovenste filter in de verschillende zones verder gemonitord en gerapporteerd worden. Ook de evolutie van de gewogen gemiddelde nitraatgehalten in de bovenste filter op Vlaams niveau zal verder gerapporteerd worden. In lijn met de Europese richtlijnen moet een toename van de gemiddelde nitraatconcentratie vermeden worden. Indien een stijging wordt vastgesteld bij de tweejaarlijkse evaluatie dan zal hier extra ingezet worden op een tussentijdse bijsturing.

Er wordt gevraagd om in MAP 6 **bijkomende aandacht te besteden aan fosfaat**. Tijdens het 5de actieprogramma is een belangrijke herziening van de fosforbemestingsnormen doorgevoerd. Hierbij zijn de normen per teelt gedifferentieerd volgens de fosfaatbeschikbaarheid van de bodem. Op percelen met een fosfaatbeschikbaarheid in de streefzone gaan de bemestingsnormen uit van evenwichtsbemesting. Op percelen met een lage fosfaatbeschikbaarheid gelden bemestingsnormen die hoger zijn dan evenwichtsbemesting. Op percelen met een

hoge en zeer hoge fosfaatbeschikbaarheid, gelden bemestingsnormen die lager zijn dan het niveau van evenwichtsbemesting zodat op deze percelen fosfor uitgemijnd wordt. MAP 6 heeft er voor gekozen het in het 5de actieprogramma ingevoerde beleid verder te zetten zonder bijkomende maatregelen te nemen die specifiek gericht zijn op reductie van de fosforbemesting. De afbouw door uitmijning is een proces van vele jaren en van volgehouden inspanningen. Het is evenwel zo dat afspoeling van fosfor voorkomen wordt door gepaste brongerichte erosie maatregelen.

Er wordt gesteld dat in het document **de evaluatie van MAP 5 en de link daarvan met de voorgestelde maatregelen ontbreekt**. Zowel in het ontwerp MAP 6 als in het ontwerp plan-MER in het kader van MAP 6 werden gegevens opgenomen omtrent de in de MAP-meetpunten gemeten nitraat- en fosfaatwaarden van de voorbije jaren. Daaruit blijkt dat de waterkwaliteit in het landbouwgebied stagneert op het niveau van Vlaanderen. Het huidige gebiedsgericht beleid kent een aantal knelpunten dat Vlaanderen wil wegwerken in MAP 6 om een grotere effectiviteit van het gebiedsgericht beleid te realiseren. Door een verdere reductie van de nutriëntenverliezen uit land- en tuinbouw wordt de waterkwaliteit verder in lijn gebracht met de Europese doelstellingen. Concrete gegevens in verband met de uitvoering van het Mestdecreet, het aantal gesanctioneerde inbreuken of het bedrag van de geïnde boetes worden jaarlijks gepubliceerd in het Mestrapport. De resultaten van wetenschappelijk onderzoek worden gepubliceerd op de website www.vlm.be.

Er wordt gevraagd **binnen welke tijdspanne een daling van de hoeveelheid nitraat/l in het grondwater verwacht wordt binnen de verschillende gebiedstypes**. Tegen het einde van het 6de actieprogramma wordt een globale neerwaartse trend van minstens 0,75 mg nitraat/l per jaar vooropgesteld, wat overeenkomt met een reductie van minstens 3 mg nitraat/liter over de volledige planperiode van 4 jaar, gerealiseerd in alle afstroomzones met onvoldoende grondwaterkwaliteit.

Er werd opgemerkt dat bij **slapende meetpunten** gemiddelde concentraties een vertekend beeld geven en er wordt gevraagd om slapende meetpunten daarom voldoende te bemonsteren, zeker na vaststelling van een hoge waarde. De meetprocedure bij slapende meetpunten is zo dat bij een meetwaarde hoger dan 50 mg nitraat/L dit meetpunt in het volgende kalenderjaar een actief meetpunt wordt, met 12 metingen per jaar. Een actief meetpunt wordt een slapend meetpunt als in 3 opeenvolgende jaren alle metingen lager dan 40 mg nitraat/L zijn. Het is evenwel zo dat slapende meetpunten als evenwaardig aan actieve meetpunten dienen meegenomen te worden. In de eerste plaats is het zo dat voor de berekening van het gemiddelde per afstroomzone, eerst een gemiddelde per meetpunt wordt bepaald en dat daarna het gemiddelde over de afstroomzone wordt bepaald. Dus elk meetpunt, slapend of actief, weegt even zwaar door. Daarnaast is het zo dat zowel voor de bepaling van de streefwaarde (met name 18 mg nitraat/l), evenals voor de huidige beoordeling van de oppervlaktewaterkwaliteit (en doelafstand) van een afstroomzone, gebruik wordt gemaakt van de resultaten van het MAP-meetnet van 3 opeenvolgende winterjaren, wat mogelijke weerseffecten uitvlakt. De meetgegevens van 3 jaar worden gebruikt voor het initieel beoordelingskader, en van 2 jaar voor de toekomstige evaluaties van de gebiedstype-indeling. Ten slotte is het zo dat slapende meetpunten sinds kalenderjaar 2018 5 keer per jaar bemonsterd worden, waarvan 2 maal in de zomerperiode (april-september) en 3 maal in de wintermaanden (oktober-maart). Deze keuze voor 2 zomermetingen wordt gemaakt om het jaar rond fosfaatmetingen te hebben, die soms pieken in de zomer. De keuze voor 3 wintermetingen wordt gemaakt omdat nitraatconcentraties in de winterperiode kunnen pieken. Tegelijk beschikt VMM dan ook over metingen het jaar rond, zodat ook voor slapende meetpunten een goede spreiding van de meetwaarden over het kalenderjaar bekomen wordt. Dit leidt tot representatieve gemiddelden voor slapende meetpunten.

3.4.2.2 Gebiedstype-indeling

Er waren verschillende vragen die betrekking hadden op de **manier waarop de afstroomzones werden bepaald**. De Vlaamse Hydrografische Atlas deelt Vlaanderen in in VHA-bekkens, -deelbekkens en -zones. De kleinste onderverdeling (VHA-zones) zijn captatiezones van een VHA-waterloop of deel van een VHA-waterloop. Deze zones zijn geaggregeerd tot op het niveau van deelbekkens en bekkens, zoals bedoeld in het decreet integraal waterbeleid. De ligging van de grenzen van de VHA-zones is o.a. gebaseerd op afwatering via oppervlaktewater, reliëf en op vergelijkbare oppervlaktes van de zones. In een VHA-zone liggen meerdere MAP-meetpunten. Omdat het niet wenselijk was dat een volledige VHA-zone zou afgebakend worden als focusgebied van zodra er één MAP-meetpunt met een overschrijding was, heeft men in MAP 5 artificiële sub-VHA-zones gecreëerd om de focusgebieden af te bakenen. In totaal waren er 486 sub-VHA-zones. De gebiedstypes in MAP 6 zijn gebaseerd op afstroomzones. De afstroomzones (265) zijn de fysische/geografische afstroomgebieden van de 'Vlaamse oppervlaktewaterlichamen', wat dus tot op het niveau van de belangrijke zijlopen (tussen de grotere rivieren en de kleine grachtjes) gaat. Een Vlaams waterlichaam is een waterloopsegment met een afstroomzone van meer dan 50 vierkante kilometer. Dit leidt tot 195 afstroomzones van Vlaamse waterlichamen in Vlaanderen. Aan de grenzen met Nederland, Wallonië en Frankrijk zijn er ook nog een 70-tal grens-afstroomgebiedjes, kleinere beken die afstromen buiten Vlaanderen. Deze afstroomzones zijn dus groter dan de sub-VHA-zones. De afstroomzones verschillen niet zodanig veel van de VHA-zones, maar zijn wel correcter aangezien ze sterker de hydrografie volgen en meer gebaseerd zijn op recentere carteringen. De indeling volgt de Kaderrichtlijn Water, wat maakt dat mestbeleid en waterbeleid duidelijk op elkaar kunnen afgestemd worden.

Er wordt tevens gesteld dat **door het samenvoegen van 2 of meerdere VHA-zones tot 1 afstroomzone het gebiedstype gebaseerd wordt op de 'slechtste zone'**, wat sterk demotiverend werkt voor de landbouwers uit de initieel 'goede zone'. Ook wordt gevraagd dat **gebieden die momenteel niet-focusgebied zijn, maximaal in gebiedstype 1** zouden terechtkomen. Het hanteren van een nieuw beoordelingskader voor de waterkwaliteit brengt verschuivingen met zich mee in de gebiedsafbakeningen. De beoordeling van de waterkwaliteit volgens het nieuw kader wordt direct volledig ingevoerd, en dit om de effecten van het nieuw beleid duidelijk zichtbaar te maken. Een nieuwe en een meer gedifferentieerde manier van beoordelen en indelen heeft tot gevolg dat gronden van sommige landbouwers die voorheen in niet-focusgebied gesitueerd waren, nu wel in een gebied kunnen liggen waar bijkomende maatregelen van kracht zullen worden. Dit is inherent aan de voorgestelde beleidskeuzes. Er wordt voor de gebiedstypes 2 en 3 voorzien dat er onder bepaalde voorwaarden kan afgeweken worden van de standaardmaatregelen van deze gebieden.

Er wordt opgemerkt dat **afstroomzones beter afgebakend worden op basis van het afstroomgebied naar 1 MAP-meetpunt/grondwaterput** i.p.v. het volledige afstroomgebied naar een bepaalde waterloop. Om de impact van nutriëntenverliezen uit land- en tuinbouw op de waterkwaliteit te monitoren, maakt Vlaanderen gebruik van de MAP-meetnetten oppervlaktewater en het freatisch grondwater (niveau filter1). Ondanks de dichtheid van beide meetnetten, die de grootste is binnen de Europese Unie, vormen de afstroomgebieden/afstroomgebiedjes naar deze meetpunten slechts een deel (gemiddeld 20% voor het oppervlaktewater) van de volledige oppervlakte van die afstroomzones. Daarom gebeurt de beoordeling van de waterkwaliteit op niveau van de afstroomzones, en niet op niveau van de vele (kleine) afstroomgebieden naar de eigenlijke meetpunten die zich in de afstroomzones bevinden. De metingen in de meetpunten dienen als een steekproef voor de afstroomzone. Eén specifieke afstroomzone kan verschillende meetpunten (grondwater of oppervlaktewater) bevatten, en de resultaten van die meetpunten bepalen de gebiedstype-indeling van gans de afstroomzone. Onder MAP 4 en MAP 5 werd ook gewerkt

met een Vlaanderen dekkende indeling in sub-VHA-zones die ook ruimer in oppervlakte waren dan de afstroomgebiedjes van de MAP-meetpunten.

Ook wordt gevraagd om de **afstroomzones niet af te bakenen op basis van kunstmatige waterlopen** gezien de verschillende deelgebieden rond deze waterlopen geen invloed op elkaar hebben. Afstroomzones zijn altijd opgebouwd uit gebiedjes die afwateren naar dezelfde waterloop. Kanalen en dergelijke zijn in principe begrensd tot een smalle strook, maar naar sommige kanalen wateren ook kleine gebiedjes af. Zoals voor alle afstroomzones, worden ook deze beoordeeld op basis van meetpunten oppervlaktewater en grondwater gelegen in de afstroomzone. Indien een landbouwbedrijf een vrijstelling wenst van de opgelegde maatregelen in gebiedstype 2 en 3, kan mits een positieve bedrijfsevaluatie nitraatresidu, een vrijstelling bekomen worden.

Er werd opgemerkt dat de **criteria voor de gebiedstype-indeling niet correct zijn. Hierdoor wordt enerzijds vanuit milieuhoek aangehaald dat de gebiedstype-indeling te mild is, en wordt anderzijds vanuit landbouwbouw aangehaald dat de gebiedstype-indeling te streng is.** Het gewijzigd beoordelingskader van de waterkwaliteit laat toe om beter de trend van de waterkwaliteit op te volgen, ten opzichte van de te halen waterkwaliteitsdoelstelling die door de Nitraatrichtlijn gesteld is. Immers, de beoordeling op basis van een (soms éénmalige) overschrijding van de norm van 50 mg nitraat/l was weinig geschikt voor een trendanalyse. Het MAP-meetnet is verspreid over gans Vlaanderen maar is niet gebiedsdekkend. De metingen in het MAP-meetnet zijn aldus een steekproef voor de waterkwaliteit in de verschillende afstroomzones. Voor de bepaling van de streefwaarde van de indicator van het oppervlaktewater (met name 18 mg nitraat/l), evenals voor de huidige beoordeling van de oppervlaktewaterkwaliteit (en doelafstand) van een afstroomzone, wordt gebruikt gemaakt van de resultaten van het MAP-meetnet van 3 opéénvolgende winterjaren, wat mogelijke weerseffecten uitvlakt. Bij de beoordelingen van het oppervlaktewater is ervoor gekozen om de (eventueel meerdere) meetpunten van éénzelfde afstroomzone hetzelfde gewicht toe te kennen. Voor de bepaling van de streefwaarde werd vertrokken van de grenswaarde van 44,3 mg nitraat/l (overeenkomend met 10 mg stikstof/l, als 90 percentielwaarde). De beoordeling van het grondwater gebeurt op niveau van de afstroomzones oppervlaktewater. Ook voor de toestands- en trendbeoordeling van het grondwater in landbouwgebied wordt rekening gehouden met respectievelijk 3 en 4 opéénvolgende meetjaren (kalenderjaren 2015 tem 2017, en 2014 tem 2017). De tussentijdse bijsturing van de gebiedstype-indeling in de loop van de nieuwe programmaperiode gebeurt voor grondwater op basis van twee meetjaren (nl. 2018 en 2019). De kenmerken (textuur, structuur, chemische samenstelling, (wisselende) hoogte van de watertafel) van de bouwvoor, en van de eventueel verschillende bodemlagen van de ondiepe ondergrond en van de ondergrond hebben inderdaad een impact op het risico op nutriëntenverliezen. Beheersmaatregelen, als een goed tijdstip van bemesten en het fractioneren ervan, de tijdige inzaai van vanggewassen, het teeltplan, en de zorg voor bodemkwaliteit, helpen om verliezen van nutriënten naar het water te verminderen.

Het **indelen van landbouwers binnen hoge gebiedstypes waar men vroeger ook al hogere waarden mat, doet afbreuk aan de reeds geleverde inspanningen.** Het is logisch dat er gebieden zijn die voorheen focusgebied waren en die nu gebiedstype 2 of 3 zullen worden. Dit is uiteraard erg jammer voor de landbouwers die de afgelopen jaren inspanningen geleverd hebben om tot een verbetering van de waterkwaliteit te komen. Mede om die reden kan een landbouwer, in plaats van te voldoen aan de standaardmaatregelen voor gebiedstype 2 en 3, kiezen voor het systeem van equivalente maatregelen of een vrijstelling aanvragen o.b.v. een positieve bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu. Bovendien is het zo dat landbouwers die reeds beschikken over een vrijstelling n.a.v. een positieve bedrijfsevaluatie in MAP 5, deze behouden in MAP 6. Op die manier worden landbouwers die al heel wat

inspanningen hebben geleverd hiervoor beloofd. Voor de opvolging van de vrijstelling laat de landbouwer jaarlijks het nitraatresidu op één, door de Mestbank aangeduid perceel bepalen.

Ook wordt gevraagd **waarom focusgebieden niet automatisch in een hoger gebiedstype worden ingedeeld.**

Volgens MAP 5 was 1 overschrijding van een MAP-meetpunt voldoende voor de afbakening als focusgebied. Bij de nieuwe aanpak in MAP 6 heeft men ervoor gekozen om met gemiddelde nitraatconcentraties te werken, wat een robuustere indicator is, beter gewapend tegen jaarlijkse variatie te wijten aan bv. weerseffecten en daardoor beter geschikt om het beleid te evalueren. Het is dus mogelijk dat in gebiedstype 0 enkele metingen van meer dan 50 mg nitraat per liter voorkomen. Afstroomzones in gebiedstype 0 waar de 90 percentielwaarde hoger is dan 44,3 mg nitraat/l worden bijkomend afgebakend als gebiedstype 1. Ook is in het huidige plan voorzien dat als er meer dan 5% van de metingen van meer dan 50 mg nitraat/l zijn, de oorzaak van de nitraatvervuiling zal achterhaald worden en op basis hiervan de nodige bijsturing kan gebeuren.

Er wordt opgemerkt dat **gebiedstypes 0 en 1 dienen samengevoegd te worden** waarbij de maatregelen voor gebiedstype 1 voor het volledige gebied van toepassing worden. Om een grotere effectiviteit te realiseren, is het wenselijk om de kloof tussen de verschillende gebiedstypes te vergroten met een aantal ingrijpende maatregelen, maar daarnaast is ook een stimulerende aanpak (gebiedstype 0) nodig die perspectief biedt aan de landbouwsector. Er wordt opgemerkt dat in het definitieve mestactieprogramma de streefwaarde voor het beoordelingskader voor het bepalen van de gebiedstypes gewijzigd werd van 20 naar 18 mg nitraat/l, waardoor minder afstroomzones in gebiedstype 0 ingedeeld zijn dan in het ontwerp-mestactieprogramma. Tevens werden een aantal bepalingen binnen gebiedstype 0 geschrapt in het definitieve mestactieprogramma (zie § 3.2).

Eenzijds wordt vanuit landbouwhoek gesteld dat het **grondwatermeetnet niet mag gebruikt worden voor de gebiedstype-indeling**. Meststoffen die door landbouwers opgebracht worden kunnen echter wel degelijk een negatieve impact hebben op het grondwater. Nitraat komt in het grondwater terecht door (over)bemesting en insijpeling van stikstofhoudend water. Te hoge nitraatconcentraties bemoeilijken bepaalde gebruikstoepassingen van grondwater zoals de productie van drinkwater. Bovendien kan nitraatrijk grondwater dat aan de oppervlakte komt, aanleiding geven tot eutrofiëring en dus verstoring van natuurwaarden.

Ook wordt gesteld dat de **gebiedstype-indeling onvoldoende rekening houdt met relatie grond- oppervlaktewater** en de reeds vastgestelde daling van het nitraatgehalte in het grondwater, waardoor de indeling te streng is. Er is wel degelijk een verband tussen bemesting en nitraatconcentratie in grondwater, maar de reactietijd kan variëren van dagen over maanden tot jaren. Net omdat de reactietijd van bemesting op grondwater over het algemeen langer is dan bij oppervlaktewater en er regionale verschillen zijn, zijn de gebiedstypes in eerste instantie gebaseerd op de gemiddelde nitraatconcentratie in het oppervlaktewater. In tweede instantie wordt gekeken naar de "onderliggende" nitraatconcentratie en trend in het grondwater. Enkel bij de nitraatconcentraties > 50 mg/l, evenals bij concentraties tussen 40-50 mg/l in het grondwater en met een stijgende trend, wordt het gebiedstype op basis van het oppervlaktewater met +1 verhoogd (met 3 als maximum). Dit houdt in dat bij een uiteindelijk gebiedstype 2 en 3 (op basis van het oppervlakte- en grondwater samen), de gemiddelde nitraatconcentratie in het oppervlaktewater van dat afstroomgebied ook reeds hoger is dan 18 mg nitraat/l.

Anderzijds wordt vanuit milieuhoeke gesteld dat de gebiedstype-indeling onvoldoende rekening houdt met grondwater, waardoor de **gebiedstype-indeling in afstroomzones met uitsluitend grondwaterproblemen te laag** is en waardoor er te weinig maatregelen worden voorzien. Omdat over het algemeen grondwater trager beïnvloed wordt door bemesting dan oppervlaktewater, en er daarin regionale en lokale verschillen zijn, is het niet aangewezen om te werken met een bijkomende gebiedsgerichte differentiatie enkel op basis van de huidige

toestand en de doelafstand tot de streefwaarde voor grondwater. Daarom wordt op niveau van de afstroomzones van oppervlaktewater gekeken naar de "onderliggende" toestand en trend in de gemiddelde nitraatconcentratie voor grondwater (op filterniveau 1), waarbij de beoordeling van het oppervlaktewater verhoogd kan worden met +1 (tot een maximum van 3). Een grote oppervlakte (32% van het landbouwareaal) is op basis daarvan bijkomend ingedeeld in de gebiedstypes 1, 2 of 3.

Er wordt gesteld dat in het beoordelingskader voor grondwater **ook gebieden met minder dan 40 mg nitraat/l met een stijgende trend +1 moeten krijgen**. In het beoordelingskader voor het grondwater is er voor gekozen om bij afstroomzones met een concentratie vanaf 40 mg nitraat/l en een stijgende trend een gebiedstypeverhoging door te voeren. Dit omdat deze afstroomzones op basis van de stijgende trend het risico lopen om de drempel van 50 nitraat/l te overschrijden. De gebieden waar de concentratie kleiner is dan 40 mg nitraat/l lopen niet onmiddellijk het risico dat de drempel wordt overschreden. En aangezien de grondwaterkwaliteit in die gebieden nog voldoet aan de normen is er geen reden om er een gebiedstypeverhoging aan toe te kennen.

Er wordt ook een **andere aanpak** gevraagd **voor nitraatrijke bronnen**: MAP-meetpunten die hierdoor beïnvloed worden zouden beter o.b.v. criteria voor grondwater worden beoordeeld. Momenteel loopt er in opdracht van de VLM aan de Universiteit Gent en Inagro een meerjarige studie 'Nitraatrijke bronnen: Invloed van grondwater op oppervlaktewaterkwaliteit.' Eerst wordt de uitspoeling uit landbouwpercelen bepaald, afhankelijk van weer, bodem, teelt en bemestingspraktijken. Vervolgens wordt het transport van nitraat van het grondwater naar het oppervlaktewater gekwantificeerd. Bij lokale grondwatersystemen kan het uittredend grondwater zeer jong zijn (van weken tot maanden), maar kan het transport ook lange tijd (jaren) vergen. Dit lopende onderzoek zal duidelijkere inzichten verschaffen hoe de wisselwerking tussen oppervlakte- en grondwater zich verhoudt in het MAP-meetnet.

Voor bepaalde **afstroomzones trekt men de afbakening in twijfel**. Deze specifieke situaties zijn overgemaakt aan de VMM die dit zal beoordelen. De waterkwaliteit wordt beoordeeld op niveau van elk van de 265 afstroomzones van de Vlaamse oppervlaktewaterlichamen. Deze afstroomzones zijn de fysieke afstroomgebieden van de Vlaamse oppervlaktewaterlichamen. Wat betreft grenszones zonder MAP-meetpunt is het zo dat deze via het buitenland wel degelijk verbonden kunnen zijn met andere grenszones met wel een MAP-meetpunt (dit via de respectievelijke afstroomzone die zich uiteraard dan ook uitstrekt in het buitenland). Afstroomzones langs kanalen zijn soms langgerekt en lopen soms over tientallen kilometers en lopen over verschillende natuurlijke rivierbekkens heen. Het gebiedstype wordt bepaald door de meetpunten die in deze afstroomzone liggen. Soms wateren kleine waterlopen af naar zulke kanalen. Net in die afstroomgebiedjes liggen meetpunten die de beoordeling bepalen. Ter voorbereiding van het 3de SGBP (2022-2027) worden de bekkengrenzen geherevalueerd op basis van recente informatie over de hydrografie. Er kan dan voor gekozen worden om de afstroomzones van kanalen op te splitsen volgens de natuurlijke rivierbekkens.

Er wordt gevraagd om **bij de tussentijdse evaluatie van de gebiedstype-indeling rekening te houden met de laatste 3 winterjaren** i.p.v. de laatste 2 winterjaren. De gebiedstype-indeling zal tweejaarlijks geëvalueerd worden, te beginnen in 2020 op basis van de waterkwaliteitsresultaten voor de winterjaren 2018-2019 en 2019-2020 voor oppervlaktewater en de jaren 2018 en 2019 voor grondwater. De nieuwe gebiedstypes kunnen dan ingaan vanaf 2021. Door die jaren in rekening te brengen, kan het effect van MAP 6 op de trend van de waterkwaliteit nagegaan worden.

Omdat geëvalueerd wordt aan de hand van gemiddeldes, wil men **bijkomende acties voorzien in gebieden waar meer dan 5% van de metingen de norm van 50 mg nitraat/l overschrijden**. Er wordt gevraagd over welke periode

////////////////////////////////////

dit wordt bekeken. De beoordeling van de resultaten van het oppervlaktewater gebeuren per winterjaar. Het % van de metingen met een overschrijding van 50 mg nitraat/l wordt dan ook per winterjaar bepaald.

3.4.2.3 Versterkte implementatie en handhaving van bestaande maatregelen en instrumenten

Er wordt gevraagd **welke maatregelen zullen veranderen en wanneer ze geïmplementeerd zullen worden**, en er wordt opgemerkt dat er onduidelijkheid is bij de **start van het teeltseizoen**. Van zodra MAP 6 definitief vastgesteld is, zal de VLM instaan voor een goede communicatie van de maatregelen van MAP 6. Hiertoe zal informatie verspreid worden via de website van de VLM en zal een voorlichtingscampagne georganiseerd worden. Er wordt erkend dat het laattijdig van kracht worden van MAP 6 leidt tot onduidelijkheid bij de start van het teeltseizoen van 2019. Bij de uitrol van de maatregelen zal hier rekening mee worden gehouden.

3.4.2.4 Bijkomende reducties van nutriëntenvrachten door gebieds- en sectorgerichte maatregelen

Er wordt gevraagd om **geen verlaging van aantal nitraatresiducontroles** door te voeren in **gebiedstype 0**. In MAP 6 is het gebiedstype 0 toegewezen aan de afstroomzones waar de waterkwaliteitsmetingen de voorbije jaren goede resultaten vertoonden. De doelstellingen inzake waterkwaliteit zijn hier dus behaald. Hierdoor kan er vanuit gegaan worden dat in het gebiedstype 0 de bemesting voorbije jaren globaal oordeelkundig gebeurd is. Een minder intensieve perceelsoپvolgung van het nitraatresidu, zeker in vergelijking met deze in de andere gebiedstypes, is te rechtvaardigen. Een globale ommekeer in de bemestingspraktijken (in de negatieve zin) is immers, zeker op korte termijn, niet te verwachten. Anderzijds worden de nitraatresidubepalingen binnen het gebiedstype 0 gericht ingezet op percelen gelegen in de afstroomzones van MAP-meetpunten waar de grens van 50 mg/l overschreden wordt, waarmee kan verwacht worden dat in deze gebieden de bemestingspraktijken verder geoptimaliseerd zullen worden. Bovendien wordt, indien de oppervlaktewaterkwaliteit op basis van een monitoring gedurende de 2 opeenvolgende winterjaren binnen dit gebiedstype toch in zekere mate negatief zou evolueren, het gebiedstype hoger ingedeeld. Op die manier blijft er, naast de algemene en blijvende sensibilisering, ook in gebiedstype 0 een drijfveer bestaan om oordeelkundig te (blijven) bemesten.

Er wordt gevraagd om **ook sproeiend en aanbrengen van vloeibare kunstmest met de veldspuit op te nemen als precisietechniek**. Aangezien de in het ontwerp plan voorziene reductie van de bemestingsvrije strook tot 1 m mits toepassing van precisietechnieken in gebiedstype 0, geschrapd is in het definitieve plan, is deze inspraakreactie niet meer aan de orde.

Er wordt gesteld dat de **verderzetting van het beleid in gebiedstype 1 onvoldoende** is, gelet op de stagnatie in de recente jaren. Voor de afstroomzones gelegen in gebiedstype 1 dient, in functie van de te bereiken grond- en oppervlaktewaterkwaliteit, nog een zekere, zij het beperkte doelafstand gedicht te worden. Naast de verderzetting van het bestaande mestbeleid worden voor dit gebiedstype de bepalingen rond het telen van vanggewassen stringenter en explicieter omschreven. Zo moeten landbouwers die hun hoofdteelt vóór 1 september hebben geoogst steeds een vanggewas inzaaien, en dit uiterlijk op 15 september, behalve voor de percelen waar een nateelt wordt ingezaaid. Deze vanggewassen moeten ten minste aangehouden worden tot en met 31 januari van het volgende jaar (behoudens voor zware kleigronden en percelen in de leemstreek, waar andere aanhoudingsperioden gelden). Van deze aangepaste bepalingen, alsmede de betere handhaafbaarheid die ermee gepaard gaat, wordt verwacht dat ze effectief tot een bredere inzet van vanggewassen zal leiden. Wetenschappelijk onderzoek ligt aan de basis van deze bepalingen (en andere bepalingen in andere gebiedstypes). Hierbij werd via simulaties doorgerekend welke impact verschillende maatregelen hebben op de (verbetering van de) waterkwaliteit

in de verschillende afstroomzones en gebiedstypes. Bovendien wordt een tussentijdse bijsturing (start in 2020) voorzien van de gebiedstype-indeling o.b.v. de evolutie van de waterkwaliteit. Wanneer bij de tussentijdse evaluatie van afstroomzones in gebiedstype 1 blijkt dat de waterkwaliteit niet meer voldoet aan de criteria van gebiedstype 1, wordt het gebied in een ander gebiedstype ingedeeld, met overeenkomstige bepalingen.

Er wordt gevraagd **welke maatregelen uit MAP 5 van kracht blijven en welke generieke maatregelen uit MAP 6 gelden in gebiedstype 1**. Vierjaarlijks wordt het bestaande mestbeleid geëvalueerd en bijgestuurd. Wijzigingen die vanuit deze beleids-invalshoek worden voorzien, worden vertaald in wettelijke (wijzigings)bepalingen. Bepalingen die niet worden bijgestuurd of uitdrukkelijk worden opgeheven blijven m.a.w. integraal van kracht. Met MAP 6 wordt enerzijds ingezet op het verhogen van de effectiviteit van het bestaande beleid via een versterkte implementatie en handhaving van bestaande maatregelen en instrumenten. Dit betekent dat de meeste instrumenten van het bestaande mestbeleid zelf behouden blijven, waarbij de knelpunten in de implementatie en de handhaving aangepakt worden. Deze bepalingen moeten door elke landbouwer nageleefd worden, los van het gebiedstype waarin de percelen gelegen zijn. Anderzijds focust MAP 6 op een bijsturing van de bedrijfsgerichte aanpak, door het systeem van focusbedrijven en niet-focusbedrijven te vervangen door specifieke gebiedsgerichte maatregelen te voorzien. Zo blijven voor alle percelen die gelegen zijn in gebiedstype 1 de verplichtingen rond de inzaai van vanggewassen bestaan, zoals deze bestonden voor focusbedrijven, maar worden deze geëxpliciteerd (inzaaidata, aanhoudingsperiode, ...) en worden in gebiedstypes 2 en 3 bijkomende en stringentere maatregelen opgelegd (inzaai van vanggewassen of laag-risico nateelten, strengere bemestingsnormen, verplicht gebruik van erkende mestvoerders), die niet van toepassing zijn in gebiedstype 0 of 1. Alle andere maatregelen en bepalingen die opgenomen zijn in MAP 6, zijn van toepassing over alle gebiedstypes heen, bv met betrekking tot bijsturingen in de uitrijverbodsperiode en de verhoging van de bemestingsnorm voor gemaaid intensief grasland. Voor een integrale opsomming van de bepalingen en maatregelen wordt verwezen naar het actieprogramma.

Er wordt gevraagd of de **vrijstelling d.m.v. een nitraatresidubepaling enkel binnen gebiedstypes 2 en 3** geldt en of een vrijstelling dan impliceert dat maatregelen voor gebiedstype 1 van kracht worden voor het vrijgesteld bedrijf. Na een positieve bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu wordt een bedrijf inderdaad vrijgesteld van de standaardmaatregelen die voorzien zijn in gebiedstype 2 en 3. Dit betekent dat een landbouwer wordt vrijgesteld van de verlaagde N- bemestingsnormen, van de plicht tot het telen van een bijkomend areaal vanggewassen en van de verplichting om, voor het bemesten met vloeibare dierlijke mest na 1 augustus gebruik te moeten maken van een erkende mestvoerder. De verplichting om na gewassen die vóór 1 september worden geoogst op niet-kleigronden een vanggewas in te zaaien vóór 15 september (behoudens indien een nateelt wordt voorzien), blijft in elk geval van toepassing. Voor deze maatregel die, sowieso van toepassing is in gebiedstype 1, 2 en 3, kan immers geen vrijstelling bekomen worden.

Er wordt gevraagd dat de **vrijstelling na een positieve bedrijfsevaluatie voor meerdere jaren** kan gelden. Eenmaal een vrijstelling bekomen, is het aan de overheid om de staalnames te betalen. Wie een vrijstelling van de standaardmaatregelen in gebiedstype 2 en 3 wenst te bekomen, moet hiervoor in het voorjaar een aanvraag indienen en in het najaar een evaluatie van het nitraatresidu laten uitvoeren op bedrijfsniveau. Landbouwers die reeds in MAP 5 over een vrijstelling beschikten, behouden deze in MAP 6. Evenwel volstaat een perceelsevaluatie voor wie het voorgaande jaar reeds nitraatresidubepalingen op bedrijfsniveau heeft laten uitvoeren met positief resultaat, of het voorgaande jaar reeds een vrijstelling had en in dit voorgaande jaar een perceelsevaluatie heeft laten uitvoeren waarvan het resultaat zich beneden de eerste drempelwaarde bevond. Bijkomende voorwaarde is dat de bedrijfsoppervlakte niet te sterk is uitgebreid (meer dan 25 %). Op die manier blijven het aantal staalnames

en de daaraan gekoppelde kosten voor de landbouwer uiterst beperkt. Bovendien is het principieel in de eerste plaats aan de landbouwer om te bewijzen dat hij niet bijdraagt aan de hoge nitraatconcentraties in de betreffende afstroomzones om zo van de strengere bepalingen ontheven te worden.

Er wordt gevraagd de **inzaai van vanggewassen op 1/10** te houden en een **lijst** aan te leggen **van aanbevolen vanggewassen met optimaal zaaitijdstip**. Het zaaitijdstip is een cruciale parameter voor de grootte van de stikstofopname van het vanggewas. Niet alleen wordt het totale groeiseizoen korter naarmate het later wordt ingezaaid, maar de daglengte, de lichtintensiteit, de temperatuur nemen af en het neerslagoverschot neemt toe. Uit proeven uit de VLM studie "Beste landbouwpraktijken van teelten in combinatie met nateelten/vanggewassen" blijkt dat bij een zo vroeg mogelijke inzaai van het vanggewas (en dit vóór 1 september) bij goede omstandigheden zowel niet-bemeste als bemeste vanggewassen zich het best ontwikkelen. Ze nemen in het najaar maximaal de stikstof op uit de bodem en reduceren zo de kans op uitspoeling tijdens de winterperiode. Om mogelijk minder gunstige klimatologische omstandigheden voor inzaai te ondervangen werd in het beleid de inzaaiperiode tot 15 september uitgebreid. Na 15 september vermindert het potentieel om nitraat op te nemen. Voor niet-vroege aardappelen en maïs wordt, gezien de latere oogstperiode, en om ook hier vanggewassen gedeeltelijk hun rol te laten vervullen, een inzaaidatum vóór 15 oktober vooropgesteld. Onderzaai van gras bij maïs vermijdt dat in het najaar bij soms ongunstige omstandigheden nog bodembewerkingen dienen te gebeuren om het vanggewas in te zaaien en wordt eveneens aanvaard als mogelijkheid voor verplichte inzaai van vanggewas. Verschillende vanggewassen vertonen verschillende karakteristieken op het vlak van tijdstip van ontwikkeling, N-opnamecapaciteit, effect op bodemstructuur,... Vanuit de voorlichtingsinstanties wordt verwacht de landbouwer te begeleiden welk soort vanggewas het meest passend is voor zijn percelen en binnen zijn bedrijfsvoering.

Er wordt gesteld dat een **nateelt niet goed is voor het gebruik van herbiciden**. Vanuit het mestbeleid wordt de teelt van vanggewassen vooropgesteld vanuit de functie die ze vervullen in het capteren van de nutriënten na de oogst van de hoofdteelt en het beperken van de nitraatuitspoeling. Daarnaast heeft het inzaaien van vanggewassen of grasland nog andere positieve effecten, zoals de bescherming van de grond tegen erosie, een verbetering van de bodemstructuur en het verhogen van het organisch stofgehalte in de bodem. Chemische vernietiging van het vanggewas kan om een aantal redenen (beperken van grondbelasting en onkruiddruk, ...) aangewezen zijn en te prefereren boven mechanische vernietiging. Hoe de positieve effecten van de maatregel zich verhouden t.o.v. de negatieve impact door een mogelijk verhoogd gebruik van herbiciden kan verder onderzocht worden. Dit valt bovendien niet rechtstreeks tegen over elkaar af te wegen gezien het om verschillende milieucompartimenten gaat.

Er werd gesteld dat het effect van **equivalente maatregelen te onduidelijk** is en dat deze maatregelen tevens **fraudegevoelig** zijn. Binnen de gebiedstypes 2 en 3 worden, gezien de winst die hier milieukundig moet gemaakt worden, vergaande standaardmaatregelen vooropgesteld. Evenwel bestaat de ervaring dat er in de praktische bedrijfsvoering nog tal van andere bemestingstechnische mogelijkheden bestaan om, op minstens evenwaardige wijze, tot oordeelkundige bemesting te komen, en die mogelijk beter inpasbaar zijn in specifieke bedrijfsvoeringen. In functie van het realiseren van de waterkwaliteitsdoelstellingen dienen deze mogelijkheden (verder) benut te worden en dient innovatie gestimuleerd te worden. Hiervoor werd het spoor van 'equivalente maatregelen' opengesteld, waarbij belanghebbenden alternatieve technieken kunnen voorstellen die eenzelfde effect teweegbrengen als de standaardmaatregelen. Een correcte en volledig gefundeerde beoordeling van deze voorstellen is cruciaal om dit te garanderen. Een sluitende onderbouwing vanwege de aanvrager zowel als een objectieve wetenschappelijke beoordeling zijn absolute vereisten. Om hieraan tegemoet te komen wordt een procedure voorzien waarin een commissie deze beoordeling op zich neemt, op haar beurt hierin andere experts

kan consulteren, en hieromtrent advies aan de minister voor Leefmilieu uitbrengt. Naast de evaluatie van de feitelijke effectiviteit van de voorgestelde maatregel bepaalt ze de randvoorwaarden die bij de toepassing van de maatregel dienen gerespecteerd. De samenstelling van deze commissie moet de technische expertise, de wetenschappelijke onderbouw en de onafhankelijke en objectieve werking ervan garanderen. Ze zal dan ook bestaan uit verschillende experts van wetenschappelijke instellingen en van Vlaamse overheden op het gebied van bemesting, bodem, water, milieu en landbouw. Na publicatie van de betreffende maatregel in een lijst, waar informatie, voorwaarden en het gewicht van de maatregelen teruggevonden worden, kan elk landbouwbedrijf hiervoor kiezen. Een terdege controle is cruciaal om het effect van de toegepaste maatregel te blijven garanderen. Gezien het om nieuwe, specifieke en sterk uiteenlopende maatregelen kan gaan, zal het handavingsinstrumentarium hier specifiek moeten rond ontwikkeld worden.

Er wordt gevraagd of **biologische landbouw in aanmerking kan komen als equivalente maatregel**. Elke maatregel die, eventueel in combinatie met andere maatregelen, een gelijkwaardig effect teweegbrengt als de standaardmaatregelen kan potentieel als equivalente maatregel erkend worden, dus ook de biologische landbouw of een rotatie van teelten met beperkt risicoprofiel. Voorafgaand dient een belanghebbende de maatregel voor advies voor te leggen aan de beoordelingscommissie equivalente maatregelen. Bij gunstig advies kan de maatregel opgenomen worden in de lijst van equivalente maatregelen, met inbegrip van eventuele randvoorwaarden voor de toepassing, en het gewicht van de betreffende maatregel t.a.v. de beoogde effecten.

Wat betreft de **opslag van vaste dierlijke mest op de kopakker**, wordt gesteld dat deze **tijdens de uitrijperiode (vanaf 15 januari) zonder voorwaarden** moet kunnen worden aangelegd. Wanneer de mest tijdens de uitrijperiode langer dan 2 maanden op de kopakker blijft liggen, moet deze ook afgedekt worden. De meststoffen die op een perceel opgeslagen worden, moeten ook effectief bedoeld zijn om op dat perceel opgebracht te worden. Deze voorwaarden zijn bedoeld om oneigenlijke opslag van (te) grote hoeveelheden meststoffen tegen te gaan, het kan immers niet de bedoeling zijn om een landbouwperceel te gebruiken als een 'permanente' opslagplaats voor vaste dierlijke mest.

Er wordt eveneens opgemerkt dat **mestopslag op de kopakker niet dient afgedekt** te worden. Uit het onderzoek blijkt dat het risico op N-verliezen naar de bodem uit de opslag van dierlijk mest op de akker, beperkt is tot maximum 4,2 % van de aanwezige stikstof in de opgeslagen mest. Deze verliezen verminderen nog als de C/N verhouding van de mest groter is en de vochtinhoud laag, bij compostering, bij toevoegen van koolstofrijk materiaal (bv. stro) of bij afdekken van de mesthoop met een semipermeabele afdekking, waardoor er geen regenwater door de mesthopen kan sijpelen. Daarom wordt in MAP 6 de opslag op de kopakker gedurende gans de winterperiode weer toegelaten. Om verliezen toch zoveel mogelijk te beperken dient de opslag afgedekt te worden, behoudens indien de opslag maximaal 2 maanden voor het spreiden en buiten de periode van 1 november tot 15 januari wordt aangehouden.

Er wordt gevraagd of **maatregelen op supra-bedrijfsniveau betekenen dat de boerenorganisaties zelf hun regels kunnen bepalen**. Met maatregelen op supra-bedrijfsniveau worden geenszins mogelijkheden geschapen om af te wijken van bestaande en geldende bepalingen. Wel wordt de mogelijkheid gelaten om, via samenwerking over bedrijven heen, en door toepassing van andere instrumenten dan de wettelijke bepalingen die op bedrijfsindividueel vlak dienen gerespecteerd, eveneens vooruitgang te boeken in de waterkwaliteit. Ook inrichtingsgerelateerde maatregelen laten immers toe een verbetering van de waterkwaliteit te bekomen, en meteen ook uitdagingen op vlak van wateroverlast, waterbehoeften, erosie, biodiversiteit of landschappelijke waarde aan te gaan. Aanleg van bufferbekkens, constructed wetlands, peilgestuurde drainage, ... zijn voorbeelden

van deze geïntegreerde benadering van verschillende doelstellingen en worden onder andere binnen het WaterLandSchap programma opgenomen voor verder onderzoek en concrete uitwerking. Ook aanleg van grootschalige (met inbreng van verschillende producenten en/of afnemers) mestopslaginstallaties kan als initiatief op supra-bedrijfsniveau beschouwd worden. Dergelijke mestopslag kan bijdragen tot een oordeelkundiger mestgebruik door producenten (een oplossing voor het opslagtekort gedurende de winterperiode om zo najaarsbemesting te vermijden) en gebruikers van mest (voldoende mest in voorraad in het voorjaar om deze meteen en op het ideale tijdstip in te zetten). Voor de mesttransporteur biedt het mogelijkheden om zijn transportcapaciteit ook buiten de piekperiodes te kunnen inzetten.

Er wordt gesteld dat **het stimuleren van bijkomende mestopslag en de aanleg van bufferbekkens end-of-pipe oplossingen** zijn en het probleem niet ten gronde aanpakken. Via maatregelen op vlak van bemestingsnormering, toedieningstechnieken, uitrijverbodperiode, bemestingsvrije stroken, ... wordt zoveel als mogelijk verontreiniging perceelsmatig en aan de bron aangepakt. Evenwel kan complementair hiermee een beleid gevoerd worden dat verontreiniging in de waterlopen zelf (weliswaar zo stroomopwaarts mogelijk) reduceert. End-of-pipe maatregelen hoeven hierbij maatregelen aan de bron niet in de weg te staan, maar kunnen de effecten ervan wel versterken. Zoals hierboven vermeld, bieden maatregelen die inrichtingsmatig van aard zijn (bv aanleg van bufferbekkens) een antwoord op verschillende uitdagingen. Aanleg van grootschalige mestopslagen (van verschillende producenten en/of afnemers) dragen indirect wel degelijk bij tot een mogelijk oordeelkundiger mestgebruik.

3.4.2.5 Bodemkwaliteit verbeteren

Er wordt gesteld dat de **maatregelen inzake bodemkwaliteit tegenstrijdig zijn met andere maatregelen MAP 6** (die b.v. kunstmestgebruik stimuleren). Met MAP 6 wil Vlaanderen maatregelen nemen om de bodemkwaliteit te verbeteren zoals het stimuleren van meerjarig grasland, teelten, rotaties, technieken en meststoffen die het OS-gehalte van de bodem verhogen. Ook de randvoorwaarden die leiden tot bemesting volgens het '4J' principe dragen hiertoe bij: bemesting met de juiste dosis, de juiste mestsoort, het juiste tijdstip en met de juiste bemestingstechniek. Het gebruik van kunstmest wordt door MAP 6 niet gestimuleerd maar eerder meer gecontroleerd.

Er wordt gevraagd om de **maatregelen voor het stimuleren van het gebruik van stalmest ook toe te laten voor andere soorten bedrijven**. MAP 6 stimuleert duurzaam bodembeheer in Vlaanderen, o.a. door het gebruik te ondersteunen van meststoffen die veel organische stof aanbrengen. Daarom is geopteerd om als algemene regel de bepaling omtrent fosfaat en stalmest van MAP 5 door te trekken. MAP 6 houdt daarom, net zoals MAP 5, rekening met de fosfaatklasse van de bodem om mogelijke nutriëntenverliezen te verminderen. Voor percelen in fosfaatklasse I en II wordt fosfaat afkomstig van stalmest slechts voor 50% in de mestbalans in rekening gebracht. Op percelen met fosfaatklasse III en IV wordt de gunstmaatregel slechts toegestaan voor biologische bedrijven en bedrijven die circulair werken met stalmest. Gebruik van compost is een alternatief voor stalmest, en fosfaat wordt er steeds slechts voor de helft in rekening gebracht. Ook bedraagt de stikstofwerkingscoëfficiënt van compost slechts 15% (t.o.v. 30% voor stalmest), wat veelal gunstig is naar het nitraatresidu toe voor vollegrondsierteelten die een lage(re) stikstofopname realiseren. Het maximaal inzetten van groenbedekkers is een bijkomende mogelijkheid om aan het koolstofgehalte te werken. MAP 6 laat een bedrijfsbenadering van het gebruik van fosfaat en stikstof toe, weliswaar met als bovengrens een dubbel stikstofgebruik dan de norm en op voorwaarde van een mestbalans in evenwicht. Dit laat toe bijvoorbeeld om vóór de inzaai van een groenbedekker meer stalmest toe te dienen dan de norm, evenals bij de teelt van een meerjarige gewas. Om de waterkwaliteit in overeenstemming te brengen met de Europese doelstelling, moet bemesting gebeuren met de meest geschikte mestsoort en bemestingstechniek,

volgens de juiste dosis en op het juiste tijdstip ('4J' principe). Bij de teelt van fruitbomen wordt een afwijking toegestaan om stalmest te gebruiken rond de stam van de fruitbomen om de wortels te beschermen tegen de koude (aangezien mest minder ongedierte aantrekt dan stro).

Er wordt gevraagd dat **ook drijfmest en in het bijzonder het mengen van verschillende soorten** mogelijk moet zijn. Het mengen van diverse soorten dierlijke mest is toegelaten, en kan inderdaad bijdragen aan een optimale N/P-verhouding van de mengeling t.o.v. de toegelaten gebruiksruimte. Het verbod van ruwe varkensmest op derogatiepercelen is echter een voorwaarde verbonden aan de derogatietoekenning aan Vlaanderen. Dit is een rechtstreeks gevolg van de N/P-verhouding van deze mestsoorten. Aangezien de concentratie van fosfor hoger is bij varkensmest t.o.v. runderenmest, zal fosfor sowieso de beperkende factor bij bemesting.

Er wordt gevraagd om het **percentage werkzame stikstof voor GFT- en groencompost in het Mestdecreet af te stemmen op de realiteit** (t.t.z. lager dan 15 %) zodat de afzet van compost naar landbouw verder kan worden gefaciliteerd. De voorgestelde verminderingen van de stikstofwerkingscoëfficiënt van GFT- en groencompost (ten opzichte van de vorige programmaperiode) kunnen leiden tot een bijkomend gebruik van werkzame stikstof uit kunstmest (veelal op akkers). Gezien de stagnatie van de waterkwaliteit, is dit moeilijk verdedigbaar. MAP 6 voorziet echter wel (zoals in MAP 5) in het stimuleren van compost (en in mindere mate van stalmest) door slechts 50 % van de aanwezige fosfaat in rekening te brengen in de mestbalans, met oog op een verbetering van het gehalte aan organische stof in de bodem als deel van een betere bodemkwaliteit.

Er wordt gevraagd om **permanent grasland te stimuleren i.p.v. meerjarig grasland**. Bijkomend permanent grasland is niet altijd inpasbaar in de bedrijfsvoering van de landbouwer. Akkerbouw afgewisseld met grasteelt, voor een relatief korte periode (bijvoorbeeld 2 tot 3 jaar), geeft al positieve resultaten. Deze uitbatingswijze leidt tot een verbeterde bodemvruchtbaarheid o.a. op niveau van het koolstofgehalte. Dit effect wordt versterkt bij percelen waar voorheen monocultuur of een zeer beperkte rotatie aangehouden werd met een lage input aan koolstofrijk materiaal (via oogstresten, groenbedekkers, of organische meststoffen). Historisch permanent grasland en blijvend grasland op zich zijn geen onderwerpen van MAP 6. De handhaving van historisch permanent grasland is een bevoegdheid van het Agentschap voor Natuur en Bos, en de opvolging van het referentie-areaal blijvend grasland dat moet behouden blijven op Vlaams niveau gebeurt op niveau van het Departement Landbouw en Visserij.

Er wordt gevraagd om ook **maatregelen inzake bodemcompactie** op te nemen. Een voldoende hoog koolstofgehalte maakt de bodem weerbaarder tegen verdichting en bevordert het herstel van de bodem na verdichting. De uitrijregeling verbiedt om mest uit te rijden in de winter, wanneer de velden in de regel het natst zijn en dus nog meer onderhevig zijn aan verdichting. MAP 6 zet niet specifiek in op het vermijden/opheffen van bodemcompactie op zich, maar benadrukt wel het belang van bodemkwaliteit als noodzakelijke schakel om nutriëntenverliezen aan te pakken en te minimaliseren. Het ontwikkelen van een bodempaspoort past in deze visie. Bovendien zijn maatregelen voorzien en zullen stimulansen uitgewerkt worden om het koolstofgehalte van de bodem te verzorgen. De aanpak van bodemverdichting wordt gevoerd in kader van het bodembeleid. Het Departement Omgeving, ILVO en praktijkcentra hebben de voorbije jaren fundamenteel werk verricht en ervaring opgedaan en gedeeld met landbouwers met betrekking tot de problematiek van bodemverdichting. De Interregprojecten (waaronder Prosensols, BodemBreed, en Leve(n)de Bodem) hebben zich de voorbije jaren o.a. toegelegd op bodemverdichting. Het vermijden van verdichting is daarin een belangrijk element: Inagro doet bijvoorbeeld onderzoek met betrekking tot de mogelijkheden die de "vaste rijpaden" bieden.

Er wordt gevraagd of **groenbedekkers ook mogen meegeteld worden voor vergroening**. De vergroeningsmaatregelen met o.a. het ecologisch aandachtsgebied (EAG), vallen onder het Gemeenschappelijk

Landbouwbeleid. Deze maatregelen zijn niet verbonden met de mestwetgeving. Het ecologisch aandachtsgebied kan onder specifieke voorwaarden ingevuld worden door groenbedekking. Vanggewassen die in het kader van de mestwetgeving verplicht zijn, kunnen meetellen voor het EAG indien aan de nodige voorwaarden van het EAG is voldaan.

Er wordt gevraagd of nog gevolg gegeven wordt aan het **voorstel van Vlaco om meststoffen en bodemverbeteraars op een objectieve manier in te delen**. De voorgestelde opdeling is gebaseerd op basis van de verhouding van de effectieve organische stof ten opzichte van stikstof en fosfor samen (waarbij fosfor meegerekend is met een factor 5, gezien de verhouding tussen N en P in het materiaal en in de bemestingsnormen). Het concept om organische meststoffen op te delen in "meststoffen" en "bodemverbeteraars" werd in het nieuwe actieprogramma niet weerhouden. Men dient de nutriënten uit alle organische mestsoorten in rekening te brengen bij de bepaling van de bemestingsdosis (tegenover de bemestingsnormen). Net zoals in MAP 5, MAP 6 voorziet echter wel in het stimuleren van compost en stalmest door (in bepaalde gevallen) slechts 50% van de aanwezige fosfaat in rekening te brengen in de mestbalans, met oog op een verbetering van het gehalte aan organische stof in de bodem als deel van een betere bodemkwaliteit.

3.4.2.6 Nalevingsgraad verhogen

Er wordt gesteld dat **MAP 6 te complex** is wat de nalevingsgraad niet ten goede komt. De mestwetgeving is inderdaad niet eenvoudig. Bij de opmaak van de regelgeving wordt getracht om rekening te houden met de specifieke eigenschappen van de verschillende gebieden in Vlaanderen, maar ook landbouwtypes. Zo is het weinig zinvol om een gebied met een hoge mestproductie en -druk identiek dezelfde regels op te leggen als een gebied met weinig mestproductie en -druk. Het is inderdaad zo dat eenzelfde landbouwer percelen in verschillende gebieden kan hebben en daarom blijft het voor de landbouwer zaak om jaarlijks te verifiëren welke percelen in welk gebied liggen en welke eventuele beperkingen hieraan zijn gekoppeld. Aangezien er vandaag de dag ruim voldoende technologische hulpmiddelen voor handen zijn zal dit geen geldig excuus zijn bij overtredingen.

Er wordt gesteld dat **extra handhavingscapaciteit nodig** is. Het is volledig correct dat handhaving een noodzakelijk sluitstuk is van elke regelgeving. De Mestbank handhaaft de wetgeving op verschillende manieren. Enerzijds zijn er de administratieve controles die op kantoor uitgevoerd worden maar anderzijds zijn er ook de diensten handhaving en bedrijfsdoorlichting die dagelijks op pad gaan om controles op het terrein zelf uit te voeren. Om deze controles zo gericht mogelijk te laten verlopen wordt er gewerkt met doorgedreven risico-analyses. Daarnaast leveren ook klachten en meldingen heel wat relevante informatie op. Het merendeel van de controles wordt uitgevoerd in gebieden waar de waterkwaliteit nog geen positieve evolutie laat zien.

Er wordt gesteld dat de **strafmaatregelen bij vaststelling van een lozing te beperkt** zijn. Wanneer toezichthouders van de dienst handhaving een lozing van mest in het oppervlaktewater vaststellen wordt er een proces-verbaal opgesteld. In eerste instantie beslist het parket dan op welke manier het proces-verbaal verder afgehandeld wordt. Het grootste deel van de processen-verbaal wordt door de parketten doorgestuurd naar de Afdeling Handhaving voor het oplegging van een bestuurlijke geldboete. De hoogte van deze geldboete neemt fors toe bij gevallen van recidivisme. Naast deze sanctie worden deze inbreuken ook doorgegeven aan het Departement Landbouw en Visserij gezien dit ook inbreuken zijn op de 'randvoorwaarden' voor het verkrijgen van rechtstreekse inkomenssteun (basisbetaling). Als gevolg volgt er een inkorting op de rechtstreekse inkomenssteun die de landbouwer ontvangt.

Er wordt gesteld dat **administratieve geldboetes moeten gebruikt worden ter ondersteuning van projecten tot verbetering van de waterkwaliteit in een ruimer kader** en niet enkel voor landbouwers. De administratieve

geldboetes die door de Mestbank worden geïnd, komen in het Minafonds terecht. De besteding van de middelen uit Minafonds zijn zeer ruim. Zo worden er bijvoorbeeld ook projecten van VLM, VMM en andere Vlaamse overheden mee gefinancierd. Heel wat van deze projecten hebben oog voor het bereiken van klimaat- en waterkwaliteitsdoelstellingen. In het jaarverslag van het Minafonds kan de precieze verdeling van de middelen geraadpleegd worden.

Er wordt aangegeven dat de mogelijkheid om in één jaar meerdere gebruikers per perceel toe te laten, misbruik in de hand werkt. Er wordt gesteld dat percelen worden aangegeven louter omwille van de bemestingsrechten, zonder dat deze percelen werkelijk bemest worden en waardoor andere percelen overbemest worden. De Mestbank erkent mogelijke onregelmatigheden bij de perceelsaangifte. MAP 6 last daarom een bijkomende voorwaarde in voor de percelen die gelegen zijn in gebiedstypes 2 en 3. Zo moet de landbouwer die de hoofdteelt verbouwt op een perceel in gebiedstype 2 of 3 ook de bemestingsrechten van dat perceel hebben, evenals de perceelsgebonden sancties die van toepassing zijn. De Mestbank blijft samen met het Departement Landbouw en Visserij verder onderzoeken welke optimalisaties van de perceelsaangifte kunnen doorgevoerd worden.

Er wordt gesteld dat **derogatie fraudegevoelig is**. Zo stelt men dat de nitraatresidubepaling op derogatiebedrijven onderhevig is aan fraude omdat er derogatie aangevraagd wordt op percelen waarop geen derogatie wordt toegepast waardoor het nitraatresidu lager is. Ook wordt de voorwaarde van verplicht maaien en afvoeren van de snede gras of snijrogge voor de teelt van maïs niet goed nageleefd. Ten slotte is er kritiek op het feit dat grasklaver is toegelaten als derogatiegewas. Derogatie vormt geen onderdeel van het actieprogramma. Derogatie wordt niet zomaar verleend en volgt pas als sluitstuk op een uitgebreide procedure en mits een door de Europese Commissie goedgekeurd actieprogramma. De voorwaarden voor derogatie worden vastgelegd door de Europese Commissie. De naleving van de derogatievoorwaarden wordt op verschillende manieren opgevolgd en jaarlijks gerapporteerd aan de Europese Commissie. Zo worden alle derogatiepercelen administratief gecontroleerd door de Mestbank. Daarnaast worden terreincontroles uitgevoerd, die enerzijds bestaan uit volledige controles van derogatiebedrijven op de naleving van de derogatievoorwaarden en anderzijds gerichte teeltcontroles van derogatiepercelen. De bedrijven worden geselecteerd o.b.v. een risicoanalyse. Bij de controles van derogatiepercelen worden zowel controles uitgevoerd van de voorteelt (gras of snijrogge voor maïs), hooftelt, en nateelt (vanggewas na wintertarwe of triticale). De controles van derogatiepercelen en -bedrijven worden uitgevoerd door het Departement Landbouw en Visserij, en de resultaten ervan worden doorgegeven aan de Mestbank. Naast de controles van derogatiepercelen en -bedrijven, worden er andere aspecten van de derogatieregeling opgevolgd, zoals voorwaarden m.b.t. mesttransporten en -verwerking. Ook worden er jaarlijks percelen van derogatiebedrijven aangeduid door de overheid, voor een nitraatresidubepaling. Deze gebeurt op kosten van de landbouwer. Bij de selectie van de percelen worden zowel derogatiepercelen als niet-derogatiepercelen aangeduid op derogatiebedrijven. Uit de resultaten blijkt dat er geen systematisch hogere nitraatresidu's vastgesteld worden bij percelen van derogatiebedrijven dan bij niet-derogatiebedrijven. Wat betreft de kritiek op het feit dat grasklaver is toegelaten als derogatiegewas, is het zo dat deze aanpassing aan de derogatieregeling er gekomen is o.b.v. onderzoek van het ILVO waaruit bleek dat het toepassen van dierlijke mest op grasklaver aan een hogere dosis dan 170 kg N/ha een positief effect heeft op het gebruik van kunstmest (daling) en het eiwitgehalte van het ruwvoeder (stijging), zonder dat het risico op uitspoeling van nitraat naar grond- en oppervlaktewater verhoogt. Het opnemen van grasklaver als derogatiegewas zorgt ervoor dat de nutriëntenkringloop op rundveebedrijven beter gesloten wordt, en past binnen de filosofie van circulair werken.

Er wordt gevraagd of de **bedrijfsdoorlichtingen niet in strijd zijn met de Vlarem trein 2019**. De milieuaudits waarvan melding gemaakt worden in de Vlarem trein 2019 staan volledig los van de doorlichtingen van landbouwbedrijven die door de dienst bedrijfsdoorlichting van de Mestbank worden uitgevoerd. De bedrijfsdoorlichtingen die gericht zijn op het opsporen en voorkomen van nutriëntenverliezen naar het leefmilieu zijn geïnitieerd in MAP 5, en worden verdergezet in MAP 6.

Er wordt gesteld dat een **aanpassing van de uitrijregeling niet wenselijk** is. Specifiek voor meerjarig grasland wordt aangegeven dat dit geen probleemteelt is, waardoor een vroegere uitrijstop niet nodig is. MAP 6 voorziet beperkte wijzigingen aan de toegelaten uitrijperiodes. Wel is er getracht om te komen tot een rationalisering van de uitrijperiodes zodat deze voor iedereen eenvoudiger te begrijpen zijn (zie 3.4.1.5). Specifiek voor grasland is het zo dat bemesting met type 2 meststoffen toegelaten is tot en met 15 augustus. Deze regeling gold reeds voor focusbedrijven in MAP 5 en wordt nu geharmoniseerd voor gans Vlaanderen. Voor grasland vormt dit bovendien geen probleem. Het is immers aangewezen om bij het gebruik van mengmest de mest vóór de zomer toe te passen (voorafgaand aan de eerste snedes), om te vermijden dat de stikstof te laat vrijkomt. Daarbij is ook voldoende aandacht nodig voor een gefractioneerde bemesting en voor de kaliumbehoefte van het gras. Bijbemesten met type 3 meststoffen zoals kunstmest en effluent blijft mogelijk in MAP 6.

Er wordt gevraagd of **voor een geregistreerd stalmesttransport kan aangegeven worden op welke percelen de stalmest zal gevoerd worden**. De voorgestelde aanpassing van de regelgeving zou eerder een bijkomende administratieve verplichting opleveren terwijl milieukundig gezien alles ongewijzigd blijft. Door de reeds beschikbare AGR-GPS-gegevens zal de Mestbank kunnen zien welke landbouwer de meststoffen heeft ontvangen. Hoewel vaste dierlijke mest enkel mag opgeslagen worden op het perceel waar het zal opgebracht worden, wordt hier pragmatisch mee omgegaan.

Er wordt gevraagd om een **stelsel** te voorzien **waarbij akkoorden kunnen gesloten worden tussen landbouwers zodat de nitraatresidu's samen geëvalueerd worden en daardoor onder de norm vallen** (bv. wanneer een groenteteler en landbouwer met veel grasland samen geëvalueerd worden). Er wordt gesteld dat groentetelers bijna onmogelijk een positieve bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu kunnen bekomen. Het nitraatresidu is een instrument om elke landbouwer aan te zetten tot een beredeneerde bemestingsstrategie op zijn percelen, om het nitraatresidu na de oogst zo laag mogelijk te houden. Het nitraatresidu heeft immers een directe relatie met de uitspoeling van nitraat tijdens de winter naar oppervlakte- en grondwater. Vanuit die optiek is een voorgestelde uitmiddeling tussen 2 landbouwers geen goede zaak. Bij een bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu wordt het gewogen gemiddelde nitraatresidu en het aantal percelen en teelttypes waarvoor de tweede drempelwaarde overschreden wordt, geëvalueerd. Een evaluatie op bedrijfsniveau, impliceert een zekere billijkheid, aangezien een beperkte overschrijding van de drempelwaarden mogelijk is zolang het gewogen gemiddelde nitraatresidu onder de gewogen gemiddelde eerste drempelwaarde blijft. Het klopt dat het voor bepaalde groenten moeilijk is om een gepast evenwicht te vinden tussen het beperken van de late bemesting enerzijds en het optimaliseren van de opbrengst anderzijds. MAP 6 wil om die reden ook inzetten op bestaande en nieuwe innovatieve bemestingpraktijken die landbouwers kunnen toepassen bovenop de wettelijk vastgelegde bindende praktijk. Het gaat over specifieke bemestingstechnieken (fractioneren, rij- en bandbemesting, bladbemesting), het gebruik van specifieke meststoffen (nitrificatieremmers), geavanceerde bemestingsadviezen (KNS in de tuinbouw), enz. Uit de resultaten van de nitraatresidumetingen blijkt bovendien dat het wel degelijk haalbaar is om ook bij groenteteelt, nitraatresidu's te realiseren die onder de drempelwaarden vallen.

Een overschrijding van het nitraatresidu op het perceel leidt automatisch tot een nitraatresidubepaling op bedrijfsniveau terwijl dit zich vaak voordoet buiten de wil van de boeren om. De Mestbank zal steekproefsgewijs perceelsevaluaties van het nitraatresidu uitvoeren. Het klopt dat een overschrijding van de eerste drempelwaarde bij een perceelsevaluatie in gebiedstype 1, 2 en 3 leidt tot een bedrijfsevaluatie in het daaropvolgende jaar, op kosten van de betrokken landbouwer. Bij een eerste overschrijving van de eerste drempelwaarde bij een perceelsevaluatie in gebiedstype 0, moet de landbouwer het daaropvolgende jaar opnieuw een perceelsevaluatie laten uitvoeren op zijn kosten. Bij een tweede overschrijding van de 1ste drempelwaarde na deze perceelsevaluatie, moet de landbouwer het daaropvolgende jaar een bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu laten uitvoeren op zijn kosten.

De voorgestelde maatregelen moeten zodanig uitgewerkt worden dat er **onmiddellijk strengere maatregelen kunnen worden opgelegd bij het vaststellen van calamiteiten**. Er wordt o.a. gevraagd om **bij overtreding** de mogelijkheid in te bouwen om de **milieuvergunning/omgevingsvergunning in te trekken**. Zowel het Decreet algemene bepalingen milieubeleid (DABM) als het Mestdecreet voorzien heel wat kapstukken om overtreders aan te pakken. Zo kunnen toezichthouders van de dienst handhaving processen-verbaal opstellen, bestuurlijke maatregelen opleggen en ook het opleggen van een dwangsom behoort tot de mogelijkheden wanneer een overtreder niet de nodige stappen wil zetten. Daarnaast kunnen medewerkers van de dienst bedrijfsdoorlichting diverse maatregelen opleggen om tot de gewenste gedragswijziging te komen. Het spreekt voor zich dat niet opvolgen van deze maatregelen leidt tot het opleggen van administratieve geldboetes. Hoewel het schorsen of intrekken van vergunningen momenteel niet tot de mogelijkheden van de Mestbank behoort kan er bij flagrante overtredingen wel contact opgenomen met collega's van de Afdeling Handhaving (de vroegere milieu-inspectie) aangezien zij wel deze bevoegdheid hebben.

Er wordt gevraagd waarom de **maatregelen bij een 2de overschrijding van de 1ste drempelwaarde en/of een overschrijding van de 2de drempelwaarde versoepeld** worden. In MAP 5 werden pas strengere maatregelen De aanpak van MAP 6 is anders dan van MAP 5 in die zin dat de maatregelen gebiedsgericht opgelegd worden, zonder dat een ongunstige bedrijfsevaluatie hier aan de basis hoeft te liggen. De aanpak wordt gewijzigd, maar globaal houdt dit geen versoepeling in in vergelijking met het vroegere beleid. Bovenop de gebiedsgerichte maatregelen volgen nog bepaalde maatregelen uit een negatieve bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu. Zo worden bedrijven, bij een overschrijding van de 2de drempelwaarde (of na een 2de opeenvolgende overschrijding van de 1ste drempelwaarde), verplicht om in het volgende jaar een bemestingsplan op te maken, teeltfiches bij te houden, is er geen mogelijkheid tot derogatie in het daaropvolgende jaar en moet men zich laten begeleiden door een gecertificeerde adviesinstantie. De landbouwer dient de adviezen van deze gecertificeerde adviesinstantie op te volgen, met dien verstande dat de adviezen en de opvolging van deze adviezen niet mogen afwijken van de bepalingen van dit decreet. De landbouwer moet ook het volgende jaar terug een bedrijfsevaluatie laten uitvoeren.

Er wordt opgemerkt dat het instrument van **nitraatresidu-evaluatie te weinig onderbouwd en fraudegevoelig** is. Het belang van een conforme staalname is in deze ontegensprekelijk. Om deze reden worden vanuit de handhavingdienst van de Mestbank sedert geruime tijd controles op uitgevoerd op staalnemers. De aanpak hierbij werd de voorbije jaren grondig bijgestuurd teneinde het effect ervan te maximaliseren. Op basis van data-analyses worden de laboratoria en staalnemers aangekondigd en onaangekondigd gecontroleerd. Tevens werd een formeler sanctioneringskader uitgewerkt om laboratoria en staalnemers die de regelgeving niet naleven te sanctioneren, en worden de controles gericht ingepland bij percelen en staalnemers waar de kans op fraude hoger wordt ingeschat. Bij gevallen van fraude wordt de staalnemer onmiddellijk geschorst en volgt er een proces-verbaal. De voormelding

van staalnames in het staalname melding internetloket (SMIL) en het verplicht gebruik van dataloggers door de staalnemers laten gerichte controles op nitraatresidubepalingen toe. Andere mogelijkheden kunnen aangegrepen worden om controles toekomstgericht nog effectiever te maken (b.v. via live tracking of algemene verzegeling stalen).

Er wordt gevraagd om **hogere normen voor het nitraatresidu** mogelijk te maken **voor gronden rijk aan organische stof**. Bij een gepaste landbouwpraktijk met betere gehalten aan organische stof stijgt inderdaad ook het potentieel van vrijstelling van nutriënten waaronder stikstof ("stikstofleverend vermogen" van een bodem door mineralisatie). Deze stikstof is zeker een belangrijke aanvoerpost van minerale stikstof voor het gewas, waarmee men zoveel als mogelijk bij het bepalen van de stikstofbemesting moet rekening houden. Stikstofbemestingsadviezen (eventueel in het kader van een voorziene bijbemesting) houden o.a. rekening met het stikstofleverend vermogen van een perceel, en standaard bodemanalyses/bouwvooranalyses laten toe het gehalte aan organische koolstof van een perceel in te schatten. Stikstofmineralisatie die plaats vindt in het najaar heeft een invloed op het nitraatresidu (net zoals overigens bemesting, plantopname en overvloedige regenval). Een uitgekiend teeltplan met een diversiteit aan oogstdata is daarom aangeraden, evenals het tijdig inzaaien van een vanggewas om reststikstof van de teelt en stikstof uit bijkomende mineralisatie te "vangen". Ook, het achterliggende principe van de bedrijfsevaluatie van het nitraatresidu is het verkrijgen van een globaal beeld van de bemestingspraktijk, eerder dan van één perceel.

Er wordt gevraagd om **onderscheid** te maken **in nitraatresidudrempelwaarden tussen éénjarige en meerjarige sierteelt**. Het nitraatresidu geeft een beeld van het risico op nitraatuitspoeling tijdens de winterperiode, en is ook voor de siertelers een sturend instrument om de bemesting in lijn te stellen met de waterkwaliteitsdoelstellingen. Onderdeel van een goed bodembeheer is het zorgen voor een voldoende aanbreng van effectieve organische stof om het koolstofgehalte in de bodem te onderhouden of indien nodig te verhogen. Dit leidt tot betere gewassen, met een lagere input aan middelen, ook in moeilijker weersomstandigheden. MAP 6 stelt dat bodemkwaliteit een noodzakelijke schakel is om de gestelde eisen met betrekking tot de waterkwaliteit te halen. Het "4-J principe" houdt echter een noodzakelijke afweging in van het tijdstip, de soort en de hoeveelheid meststoffen die de sierteler zal gebruiken. Naast de aanlevering van organische stof, dient de teler de stikstofwerkingscoëfficiënt en de hoeveelheid van de toegediende meststoffen te vergelijken met de stikstofopname door het gewas (die voor vele sierteelten niet zo hoog is) en met het stikstofleverend vermogen van het perceel. Stikstofbemestingsadviezen helpen daarbij. MAP 6 voorziet in een aantal verplichte stikstofbemestingsadviezen voor de sierteelt. Stalmest biedt inderdaad bodemverbeterende eigenschappen gezien het hoog koolstofgehalte, maar ook compost bezit die eigenschap en heeft daarbij een lagere N-werking. MAP 6 stimuleert daarom het gebruik van stalmest en van compost. Ook, het opbrengen van stalmest vóór de (vroeg) inzaai van een groenbedekker helpt om de mogelijke verliezen van stikstof uit de stalmest te minimaliseren. MAP 6 voorziet daarom niet in verschillende nitraatresidu drempelwaarden tussen een éénjarige en een meerjarige teelt. Daarentegen voorziet het decreet - net zoals in MAP 5 - een beoordeling van het nitraatresidu op bedrijfsniveau.

3.4.2.7 Kennisontwikkeling en overdracht

Er wordt gesteld dat er een **gebrek aan bereidheid tot medewerking** is voor aanpassing bemestingspraktijken. Bemesten is in essentie gestoeld op oude waarheden. De hoofdfunctie van bemesten blijft méér dan ooit het voeden van de bodem in functie van de geplande teeltrotatie. Wie deze waarheid uit het oog verliest, moet vrij snel vaststellen dat opbrengst- en kwaliteitsverliezen optreden. Door de jaren heen werd deze zekerheid bevestigd maar ook bijgeschaafd door innovaties, wetenschappelijk onderzoek, proefveldwerking, nieuwe technieken... Voortschrijdend inzicht heeft geleerd dat de land- en tuinbouw met minder bemesting nog steeds kan voorzien in

opbrengst en kwaliteit. Via allerlei voorlichtings- en educatiekanalen worden deze nieuwe inzichten breed verspreid in de sector. Verandering van gewoontes en traditie roepen vaak weerstand op. Maar eens de voordelen op landbouwtechnisch, economisch én ecologisch vlak duidelijk zichtbaar zijn, is de stap richting nieuwe inzichten plots niet meer reuzengroot. Op deze overstap staat geen leeftijd van de boerende boer. Anderzijds kan niet ontkennd worden dat de snelheid om nieuwe inzichten daadwerkelijk toe te passen groter is bij jongere boeren. Vaak zijn ze beter geïnformeerd. Bovendien omarmt de jeugd sneller nieuwe technieken – denk aan big data, precisielandbouw, het internet of things, drones, bodemscans... Oudere boeren willen veelal nieuwe inzichten daadwerkelijk in het veld zien vooraleer de sprong te wagen. Eens de technische en economische voordelen te zien zijn in het veld, wordt de sprong gemaakt én vaak zelfs met méér overtuiging dan de ‘early adopters’. Voor het beheer van natuurgebieden wordt door terreinbeherende organisaties vaak gedacht aan landbouwers in de directe omgeving van het natuurgebied. De leeftijd van de beherende boer speelt op zich niet echt een rol van betekenis. Los daarvan, de gemiddelde leeftijd van een landbouwer is in Vlaanderen de afgelopen jaren continu gestegen van 50 jaar in 2007 tot 54 jaar in 2016. Trouwens, amper 10 procent van de boerderijen wordt tegenwoordig geleid door iemand jonger dan 40.

Er wordt gesteld dat er **geen consistente aansturing van onderzoek** is. In het kader van het flankerend beleid van MAP 4 werd het 'Onderzoeks- en voorlichtingsplatform Duurzame bemesting' opgericht. Praktijk- en proefcentra, universiteiten, hogescholen, onderzoeksinstituten en overheden zijn lid van het platform. Voor het realiseren van efficiënte onderzoeks-, demonstratie- en sensibiliseringsacties is een gestructureerd overleg en interactie tussen de leden van het platform een absolute meerwaarde. Hierdoor is het mogelijk kennis en expertise (zowel fundamenteel als toegepast) uit gans Vlaanderen samen te bundelen. Bovendien voorkomt men zo overlapping tussen onderzoeksprojecten en kan een optimale aansluiting van onderzoek en kennisverspreiding bevorderd worden. Het is de bedoeling van het onderzoeksplatform om de kennishiaten en onderzoeksnoden in het kader van de nutriëntenproblematiek in de landbouw onder de aandacht te brengen van zowel de onderzoeksinstituten als mogelijke financierende overheden en deze te stimuleren en te overtuigen om hiervan werk te maken. Het onderzoeksplatform adviseert de VLM over de onderzoeksprioriteiten. De VLM houdt rekening met dit advies, evenals met vragen vanuit de Europese commissie of vanuit Vlaanderen, rond de onderbouw van mestbeleid en voorbereiding van nieuw beleid. Sinds 2011 zijn in opdracht van de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) verschillende onderzoeken uitgevoerd of opgestart. De nieuw verkregen onderzoeksresultaten worden samen met de al aanwezige expertise gebruikt om aanpassingen te doen aan de wetgeving, of om de land- en tuinbouwers te kunnen bijstaan zodat zij binnen het wettelijk kader hun bedrijf op een rendabele manier kunnen blijven uitbaten en om de beleidsvoorbereidende overheid te adviseren. Het klopt niet dat er niets gebeurt met de bekomen onderzoeksresultaten. Uit de studie referentiepercelen kwamen een aantal fundamentele knelpunten van een referentiepercelensysteem naar voren, waardoor dit niet weerhouden werd voor beleid. De studie rond vergelijking van bemestingsadviessystemen leidde tot een vervolgonderzoek naar stikstofbemestingsnormen in de groententeelt, en zal gebruikt worden voor het uitwerken van de certificering van bemestingsadviezen dat in MAP 6 wordt aangekondigd. De tijd tussen de lancering van een onderzoek en de implementatie in de wetgeving kan niet over een nacht ijs gaan en dient doordacht te gebeuren, wat tijd kost. De interne evaluatie-oefening waarvan sprake was geen onderzoek, maar een beleidsoefening. De verslagen van deze oefening werden gebruikt om MAP 6 voor te bereiden. Een van de elementen die werd meegenomen in het MAP is vb. de verhoging van de bemestingsnorm op gemaaid intensief grasland, die in deze workshop aan bod kwam.

Er dient **aandacht** te zijn **voor de omzetting van de resultaten van fundamenteel onderzoek naar de praktijk**. Zoals hierboven gesteld, wordt het onderzoek gecoördineerd binnen het 'Onderzoeks- en voorlichtingsplatform

Duurzame bemesting' opgericht. Resultaten van afgelopen onderzoeken komen op het onderzoeksplatform aan bod en worden opgepikt door de proefcentra en het CVBB, welke ook in dit onderzoekplatform zetelen. Zij zijn de partners bij uitstek voor de vertaling van onderzoeksresultaten naar de praktijk, of om dit mee te nemen in hun voorlichting en begeleiding van landbouwers. In het onderzoeksplatform zetelt ook een vertegenwoordiging van het departement Landbouw en Visserij, waardoor er ook doorstroming is van de resultaten, naar de dienst die jaarlijks een oproep doet voor demonstratieprojecten in de landbouwsector, alsook aanvragen voor operationele groepen beheert. De nieuw verkregen onderzoeksresultaten worden op die manier samen met de al aanwezige expertise gebruikt om de land- en tuinbouwers te kunnen bijstaan zodat zij binnen het wettelijk kader hun bedrijf op een rendabele manier kunnen blijven uitbaten en om de beleidsvoorbereidende overheid te adviseren.

Tevens acht de biosector **doelgroepenbeleid noodzakelijk**. Er wordt rekening gehouden met de eigenheid van de biosector in het onderzoek. In het OMAP is de biologische landbouw vertegenwoordigd via Bioforum. De omschakeling van perceels- naar bedrijfsbenadering sinds MAP 5 is gunstig voor de biologische landbouw. Ook werd grasklaver toen weerhouden als vanggewas. In MAP 6 is er in het bijzonder aandacht voor de ecosysteemdiensten die een bodem kan leveren en de circulaire gedachte erachter. De nieuwe speciale regeling voor stalmest en boerderijcompost voor bio-en kringloopbedrijven is hier het voorbeeld bij uitstek van. Wat betreft onderzoek en kennisopbouw startte in januari 2018 een groot onderzoeksproject: "Optimaliseren van bemestingsstrategieën vanuit de principes van de biologische landbouw". In de studie wordt onderzocht hoe bemesting best kan gebeuren binnen het kader van de huidige normen om voldoende stikstof te voorzien voor de planten en om voldoende organische stofopbouw in de bodem te hebben.

Er wordt gesteld dat er **onvoldoende implementatie is van resultaten van onderzoek in mestwetgeving**. In het kader van het MAP laat de VLM jaarlijks verschillende onderzoeksprojecten uitvoeren. De resultaten van de onderzoeken zijn publiekelijk beschikbaar op de website van de VLM, en worden ook opgenomen op de website van het "Onderzoeksplatform duurzame bemesting". Wetenschappelijk onderzoek neemt tijd in beslag. Naast de nodige tijd voor de aanbestedingsprocedure, duren de meest projecten al snel enkele jaren omdat het gaat om complexe processen, en omdat experimenten herhaald worden, onder meer om invloeden van weersomstandigheden in rekening te kunnen brengen. Daarna kan de vertaalslag van de onderzoeksresultaten naar maatregelen die bruikbaar zijn voor de mestwetgeving gebeuren. Dit is een intensief traject dat met de nodige zorg dient te gebeuren en tijd kost. Ook niet alle onderzoeken lenen zich voor een aanpassing in de wetgeving. Zo zijn vb. de resultaten van de focusgroepen die werden gehouden in kader van de studie "statistische analyse nitraatresidu" meer geschikt voor communicatie en sensibilisering rond goede praktijken voor het behalen van een laag nitraatresidu dan voor aanpassing van de wetgeving. Het onderzoek rond bedrijfsspecifieke mestsamenstelling van varkensmest leidde dan weer wel enkele jaren na datum tot de implementatie van een nieuw systeem voor het bepalen van de mestsamenstelling in januari 2018, wat aantoont dat kengetallen in het Mestdecreet, die afgeleid zijn op basis van wetenschappelijk onderzoek kunnen worden bijgestuurd door nieuwe inzichten of onderzoeksresultaten. In het ontwerp van MAP werden resultaten van heel wat onderzoeken meegenomen. Voorbeelden hiervan zijn de studies 'Bemestingsvrije stroken' en 'Goede landbouwpraktijken voor de opslag van stalmest op de kopakker'. Daarnaast wordt het MAP niet louter geschreven vanuit de resultaten van wetenschappelijk onderzoek, maar komt het tot stand na een proces van grondig overleg met alle relevante belanghebbenden (landbouw, natuur en milieu, wetenschap,...), waarbij rekening gehouden wordt met andere aspecten, zoals economische haalbaarheid, praktische implementatie, handhaafbaarheid etc. Daarnaast werd ook op regelmatige basis teruggekoppeld met de Europese instanties, die sterk rekening houden met de wetenschappelijke onderbouwing van een nieuw actieprogramma.

Er wordt gevraagd naar **stysteemonderzoek naar hoe de veestapel en mestpraktijken binnen de milieugrenzen kan worden gehouden**. MAP 6 timmert verder aan de ingeslagen weg om nutriëntenverliezen uit land- en tuinbouw te reduceren. Zo kan de waterkwaliteit op vlak van stikstof en fosfaat verbeteren. Het uitgangspunt van MAP 6 streeft een verdere loskoppeling van de economische activiteit en de milieu-impact na. Onderzoek naar hoe de veestapel binnen de milieugrenzen kan gehouden worden, behoort aldus niet tot de prioriteiten van de wetenschappelijke onderzoeken en projecten in het kader van de kennisontwikkeling en -overdracht binnen MAP 6. Bemestingspraktijken verder optimaliseren binnen de milieugrenzen zoals precisietechnieken, oordeelkundiger bemesten, innovatieve bemestingstechnieken,... zijn wel opgenomen in MAP 6. VLM liet wel een studie uitvoeren naar de relatie tussen veehouderij en milieugebruiksruimte. Tijdens deze recent afgeronde studie werden modelmatige berekeningen uitgevoerd, op basis van VLM-data en bedrijfseconomische gegevens van het FADN-netwerk. Hieruit bleek dat als alle niet rendabele varkens - en rundveebedrijven zouden stoppen, dit een afbouw zou betekenen van 29% voor vleesvee en 15% voor varkens. In geval ook nog de fosfaatnormen zouden dalen, eventueel gecombineerd met een einde aan mestexport en de mestverwerkingsbiologie, zou ook de rendabiliteit verder dalen.

Vanuit de biologische landbouwsector is er kritiek op de onderbouwing van het gebiedsgericht beleid in MAP 6, nl. specifiek op het punt dat **vanggewassen een grotere positieve impact hebben op de waterkwaliteit dan teeltrotatie**. Het onderzoeksplatform duurzame bemesting voerde berekeningen uit om het effect van verschillende scenario's van landbouwpraktijken op de gemiddelde nitraatuitspoeling naar oppervlakte- en grondwater te kwantificeren. Uit deze studie blijkt dat de oordeelkundige teelt van vanggewassen een procentuele verbetering van 9% van de waterkwaliteit oplevert ten opzichte van geen vanggewassen. Momenteel is reeds de helft van dit potentieel gerealiseerd, waardoor er theoretisch nog een verbetering mogelijk is van 4,5% op niveau Vlaanderen (met een verbetermogelijkheid van meer dan het dubbele op niveau van bepaalde afstroomzones). Uiteraard heeft een gediversifieerde vruchtwisseling een positiever effect dan intensieve rotaties met een beperkt aantal gewassen. In de studie werd dan ook het effect onderzocht van één rotatiewijziging: het vervangen van 20% van de meer risicovolle teelten door de minst risicovolle teelt grasland. Deze maatregel zorgt voor een generieke verbetering van de waterkwaliteit van 4,5%. Maatregelen die ingrijpen op de teeltrotatie zijn ingrijpend en duur en bieden niet meer potentieel dan het oordeelkundig inplannen van vanggewassen. Daarom wordt in MAP 6 dan ook volop ingezet op het potentieel van bijkomende vanggewassen.

Er wordt gevraagd naar **onderzoek naar nitraatrijke bronnen** (ook voor de bronnen in Zuid-Limburg). Afhankelijk van de hydrogeologie en topografie van het afstroomgebied worden alle oppervlaktewaterlichamen in meer of mindere mate gevoed door grondwater. De kwaliteit alsook de kwantiteit van dit grondwater beïnvloeden bijgevolg de oppervlaktewaterkwaliteit, zowel in positieve als in negatieve zin. Een indicatie van deze tweede situatie is terug te vinden in slechts 5% van de MAP-meetpunten voor oppervlaktewater. In deze meetpunten wordt vastgesteld dat de nitraatconcentratie continu hoog is, wat kan wijzen op voeding door nitraatrijk grondwater via nitraatrijke kwel, ook genoemd: nitraatrijke bronnen. Hetzelfde principe geldt voor meetpunten gevoed door nitraatarm grondwater die op andere plaatsen dan weer continu zorgen voor een lage nitraatconcentratie. Het onderzoek "nitraatrijke bronnen": de invloed van grondwater op de oppervlaktewaterkwaliteit, ontwikkelt een methode om de interactie tussen grond- en oppervlaktewater te onderzoeken in een bepaald gebied. Deze methode wordt getest in 10 gebieden, maar zal daarna bruikbaar zijn om elders toe te passen. In het onderzoek worden de resultaten ook opgeschaald naar niveau Vlaanderen. Zo wordt door de onderzoekers vb. een instrument op kaartniveau opgemaakt, waar regionale factoren in rekening gebracht worden.

Er wordt gevraagd naar **landbouwtechnisch onderzoek waarbij gezocht wordt hoe maximale inputreductie en biologische methodes leiden tot minimaal opbrengstverlies**. Op dit moment loopt de studie 'Optimaliseren van bemestingsstrategieën vanuit de principes van de biologische landbouw', waarbij naast akkerbouw en fruitteelt een substantieel deel betrekking heeft op de vollegrondsgroententeelt. De resultaten van dit onderzoek zullen ongetwijfeld optimalisatiemogelijkheden en nieuwe inzichten aanleveren voor de biologische landbouw, en bovendien nieuwe inzichten aanleveren vanuit de biologische en agro-ecologische bedrijfsvoering richting de gangbare landbouw. Verder werden voor groenten in het vrij recente verleden heel wat studies uitgevoerd: rond het specifieke stikstofadviesingssysteem in de vollegrondsgroenten (KNS); bemestingsnormen in de groententeelt met oog voor milieu, opbrengst en kwaliteit; oogstrestenbeheer en het inzaaien van héél specifieke groenbemesters in de vollegrondsgroententeelt; evenals een benchmark en een internationale conferentie (nutrihort) rond goede bemestingspraktijken in de groententeelt. Belangrijke elementen uit deze studies werden opgenomen in het voorliggende actieprogramma. Zo zullen bemestingsadviezen worden gecertificeerd en zal een code 'Beste en innovatieve bemestingspraktijken ter verbetering van de waterkwaliteit' worden opgemaakt die de bestaande kennis bundelt, en op die jaarlijks geactualiseerd wordt. Het CVBB zal gerichte initiatieven nemen om deze kennis te verspreiden onder de land- en tuinbouwers. Verder wordt in MAP 6 wordt o.a. het gericht beheer van stikstofrijke en koolstofarme oogstresten verder verkend, naast het opzoeken naar triggers voor een bredere implementatie van de behandeling en valorisatie van oogstresten van bieten en vollegrondsgroenten.

Er wordt gesteld dat de **proeven om opnamecijfers te bepalen niet altijd correct** zijn gelopen. Tevens moeten ze rekening houden met een toetsingskader naar economisch haalbaar eindproduct. In het verleden werden de stikstofopnamecijfers van de courantste akkerbouw- en voedergrassen onderbouwd met experimenten en data van landbouwbedrijven. Op vraag van de Europese commissie werden de bemestingsnormen bijkomend wetenschappelijk onderbouwd, met proeven met minstens 4 stikstoftrappen. Voor zowel akkerbouw als groenten werden de proeven die gebruikt werden voor deze onderbouwing streng gescreend alvorens ze weerhouden werden voor de analyse. De proeven die niet correct verlopen zijn, of waar niet alle nodig informatie voorhanden was, werden dus niet meegenomen in deze screening. Proeven met een hoge hoeveelheid minerale stikstof bij zaai of planten of met een hoog koolstofgehalte in de bodem werden niet meegenomen in de verder analyse. Ook werd er gewaakt dat er voldoende proeven meegenomen werden. Bij een tekort aan proeven voor een bepaalde teelt werden er bijkomende proeven uitgevoerd. Het is dus niet nodig om opnieuw voor elke teelt meer proeven te blijven doen. Voor akkerbouwgewassen werd een analyse van bemestingsproeven in Vlaanderen en Wallonië uitgevoerd, in de schoot van het onderzoeksplatform duurzame bemesting (gepubliceerd in een wetenschappelijke gepeerreviewde A1 artikel: D'Haene, K. et al. 2014), die de normen onderbouwt. In het ontwerp van MAP 6 wordt de bemestingsnorm voor werkzame stikstof voor uitsluitend gemaaid intensief grasland verhoogd met 75 kg per ha, mits vernieuwend graslandmanagement wordt toegepast. Concreet wordt gefractioneerde bemesting bedoeld met zowel mengmest als kunstmest in functie van de groeiomstandigheden en het gevoerde maai-beheer om een optimale droge stofopbrengst te bekomen. Voor de vollegrondsgroenten werd een soortgelijke analyse uitgevoerd. Hiervoor werden in 2015 en 2016 bijkomende stikstoftrappenproeven in het voorjaar aangelegd, waarbij niet alleen rekening gehouden werd met milieu- en opbrengstparameters, maar ook met kwaliteitsaspecten, die nodig zijn voor het bekomen van een economisch haalbaar en verkochtbaar product. Deze studie werd eveneens gecoördineerd door het Onderzoeksplatform, en gefinancierd door de VLM en drie proefcentra. Over deze studie werd eveneens een wetenschappelijk gepeerreviewde A1 artikel (D'Haene et al. 2018) gepubliceerd. Proeven van bloemkool en prei met de oogst gedurende het ganse seizoen werden opnieuw geanalyseerd en deze analyses zullen nog verschijnen in 2 gepeerreviewde artikels. Uit het onderzoek voor de groenten bleek dat gefractioneerde

bemesting volgens advies zeer belangrijk is (toepassing van het KNS-systeem), en dat het dan mogelijk is om groenten van goede kwaliteit te telen met lage nitraatresidu's. De toegepaste adviezen van sommige groenten kunnen herbekeken worden, aangezien onder de adviesbemesting nog maximale opbrengsten en kwaliteiten bekomen werden.

Er wordt gevraagd naar **onderzoek naar de drijvers achter onoordeelkundige bemestingspraktijken**. De kerngedachte van MAP 6 is een aanpak die een verdere loskoppeling van de economische activiteit en de milieuimpact nastreeft. Er wordt sterk ingezet op het verhogen van de effectiviteit van het bestaande beleid. De focus wordt gelegd op een betere handhaving en op een gebiedsgerichte aanpak met een doelmatige inzet van maatregelen.

3.4.2.8 Andere opmerkingen

Er waren verschillende **opmerkingen inzake de inspraakmogelijkheden**. Het openbaar onderzoek van het ontwerp plan-MER en het ontwerp MAP 6 werd georganiseerd d.m.v. een digitaal inspraakformulier. Deze werkwijze laat een vlotte verwerking van de inspraakreacties toe en past binnen de strategie van de Vlaamse overheid om haar dienstverlening klantgericht te maken, te vereenvoudigen en te digitaliseren. Het openbaar onderzoek werd aangekondigd via een krantenartikel, en was terug te vinden op de website van de VLM en de MER-dienst. Gemeenten werden gericht gemaild en velen hebben eveneens een link geplaatst naar het openbaar onderzoek via de website van de gemeente. Aangezien het plan-MER dat in openbaar onderzoek lag, zich eveneens in ontwerpfasen bevond, was het MER uiteraard nog niet gepubliceerd op de MERdatabank. Van zodra het plan-MER definitief is, wordt deze gepubliceerd op de MER-databank.

De grootte van de veestapel wordt in vraag gesteld. Specifiek vanuit de OVAM wordt aangehaald dat zolang de structureel hoge mestdruk niet aan de bron wordt aangepakt, het sluiten van de kringloop in de Vlaamse voedingsketen onvoldoende kan gerealiseerd worden. Hierbij wordt verwezen naar de vastgestelde tendens bij vergistingsinstallaties, die in toenemende mate evolueren naar stikstofverwijdering i.p.v. -recuperatie. Het is inderdaad zo dat er in Vlaanderen meer dierlijke mest geproduceerd wordt dan dat er, op oordeelkundige manier, geplaatst kan worden op landbouwgrond. Het is een strategische keuze van het mestbeleid om dit overschot aan dierlijke mest te verwerken en te exporteren uit de Vlaamse landbouw. Uit de meest recente cijfers van het Mestrapport, blijkt dat ongeveer een derde van de globale mestproductie in Vlaanderen verwerkt en geëxporteerd wordt. Door de groei van de mestverwerking is het gebruik van dierlijke mest op landbouwgrond de voorbije jaren sterk gedaald, tot een ruime marge onder de afzetruimte op landbouwgrond. Omdat de mestverwerking een belangrijke schakel vormt in de mestbalans, wordt in MAP 6 werk gemaakt van een verbeterde opvolging en controle van de mestverwerkings- en vergistingsinstallaties en een oordeelkundig gebruik van effluent en digestaat. Hiertoe wordt een actieplan mestverwerking opgesteld, in overleg met de stakeholders. Het actieplan mestverwerking zal de nodige aandacht geven aan de verderzetting van de transitie van nutriëntenverwijdering naar nutriëntenrecuperatie. Het Vlaams Nutriënten Platform zal een actieplan voorbereiden 'transitie in mestverwerking naar een circulaire economie'. Een afbouw van de 'drivers' voor nutriëntenverliezen, met name dieraantallen en teelt van gewassen zou een keuze zijn die, zelfs met een financiële tegemoetkoming, economische gevolgen zou hebben die verder gaan dan de primaire productie. Een eventuele keuze voor en de transitie naar een ander landbouwsysteem is dan ook een keuze op lange termijn en hoort daarom niet thuis in een actieprogramma in uitvoering van de Nitraatrichtlijn. Daarom wordt in MAP 6 gekozen voor een aanpak die een verdere loskoppeling van de economische activiteit en de milieu-impact nastreeft met maatregelen die de doelstellingen op de meest kosteneffectieve manier bereiken.

Het mestbeleid dient rekening te houden met de klimaatverandering. Het klopt dat de weersomstandigheden een impact hebben op de nitraatresidumetingen in het najaar en op de resultaten van de waterkwaliteit. De weersomstandigheden zijn een op voorhand moeilijk in te schatten factor in het management van een landbouwbedrijf. Maar het weer is een gegeven waar elke landbouwer mee te maken krijgt en dus de nodige voor- en nazorgen moet nemen. Uitzonderlijke weersomstandigheden, die bijvoorbeeld leiden tot een (gedeeltelijke) teeltmislukking, kunnen aanvaard worden als een gegronde reden voor een verhoogd nitraatresidu. Ook kunnen slechte resultaten van de waterkwaliteit ten gevolge van uitzonderlijke weersomstandigheden, gekaderd worden in de rapportering. Op deze manier houdt het mestbeleid, in de mate van het mogelijke, rekening met uitzonderlijke weersomstandigheden. Aan de andere kant betekent een meer klimaatbestendige landbouw minder risico's voor de landbouwers. Een uitgekiend teeltplan met verschillende oogstdata, een goede algemene bodemkwaliteit, een overeenstemming tussen de perceelseigenschappen en de teeltvereisten, mogelijkheden tot beregening, ... helpen om het risico op zeer hoge nitraatresidu's te verminderen. Ook, het uitvoeren van een beredeneerde bemesting (gestoeld op het "4J" principe) en het inzaaien van vanggewassen zijn elementen die de landbouwer wel in de hand hebben, en die eveneens het risico op hoge nitraatresidu's vermindert.

Er wordt gevraagd om **bij alle voorgestelde maatregelen te verwijzen naar het belang ervan voor het ontwerp Vlaams Klimaat- en Energieplan 2021-2030.** Bij de maatregelen van MAP 6 wordt niet expliciet verwezen naar het ontwerp Vlaams Klimaat- en Energieplan 2021-2030, maar het is inderdaad zo dat via het mestbeleid een aantal maatregelen worden genomen die bijdragen tot het realiseren van de doelstellingen van deze ontwerp-plannen. Zo leiden onder meer maatregelen die de bemestingsadvijering verbeteren, precisielandbouw stimuleren en compostering bevorderen, tot minder emissies van mest. Ook wordt gestreefd naar een verhoogde stikstofefficiëntie, onder meer via verbeterde voeders en voedertechnieken, precisielandbouw en de transitie van mestverwerking van nutriëntenverwijdering naar nutriëntenrecuperatie.

Er wordt gevraagd of **nieuwe waterputten worden gecontroleerd.** Water oppompen mag niet ongecontroleerd gebeuren. Voor het oppompen van grondwater is in Vlaanderen veelal een vergunning nodig, die conform de VLAREM-wetgeving geïntegreerd is in de algemene milieuvergunning. De Vlaamse Milieumaatschappij (VMM) onderzoekt wat de gevolgen kunnen zijn voor de grondwaterlaag en geeft advies bij de vergunningsaanvraag. Een grondwaterwinning dient steeds gemeld te worden aan de VMM. Controle op de grondwaterwinning maakt deel uit van het takenpakket van de afdeling Handhaving, en valt niet onder de bevoegdheden van het Mestdecreet.

In de **OMAP** is **niemand vanuit de landbouworganisaties** vertegenwoordigd. De landbouworganisaties zijn wel degelijk vertegenwoordigd in de Opvolgingscommissie Mestactieplan (OMAP). De OMAP is een overlegstructuur met afgevaardigden van de landbouwsector (Boerenbond, ABS, VAC, Bioforum), van de milieuorganisaties (BBL, Natuurpunt) en van vertegenwoordigers van de Vlaamse overheid (vertegenwoordiger van de minister van Leefmilieu, VLM, vertegenwoordiger van de minister van Landbouw, het departement Landbouw en Visserij). Het voorzitterschap wordt waargenomen door de vertegenwoordiger van de Vlaamse minister van Leefmilieu, het secretariaat wordt waargenomen door de VLM. Vanuit het ILVO en de VMM is een deskundige afgevaardigd als permanent lid met raadgevende stem. Op vraag van elk van deze delegaties kunnen externe deskundigen op vergaderingen van de commissie worden uitgenodigd. De Opvolgingscommissie Mestactieplan (OMAP) werd opgericht binnen het flankerend beleid bij MAP 4 en komt jaarlijks circa 4 keer samen. De OMAP kan aanbevelingen doen ter verfijning van reeds genomen maatregelen of ter voorbereiding van nog te nemen beleidsmaatregelen.

Er wordt gesteld dat de **1m brede teeltvrije strook geen nieuwe verscherpte maatregel** is, maar reeds bestond i.k.v. decreet Integraal Waterbeleid (2003). Het klopt dat de 1 meter brede teeltvrije zone, waarbinnen geen

bodembewerkingen mogen plaatsvinden en er een verbod geldt op het gebruik van meststoffen en bestrijdingsmiddelen, reeds bestond in het kader van het decreet Integraal Waterbeleid maar deze maatregel werd vóór 2018 niet gehandhaafd. Door een uitbreiding van de controlebevoegdheid door de toezichthouders van de Mestbank, behoort de controle van de teeltvrije zone sinds 2018 tot het controlepakket van de Mestbank. De Vlaamse minister bevoegd voor Leefmilieu nam deze maatregel proactief toen uit de tussentijdse evaluatie van MAP 5 in 2017 bleek dat de waterkwaliteit niet de verhoopte verbetering kende. Omdat het toezicht op de teeltvrije zone in het kader van de mestwetgeving nieuw is sinds 2018, en derhalve nog niet beoordeeld kon worden in het plan-MER bij MAP 5, wordt deze maatregel beoordeeld in het voorliggende plan-MER bij MAP 6.

Er wordt gevraagd om **bijkomende fosfaatverzadigde gronden** aan te duiden. Tijdens het 5de actieprogramma is een belangrijke herziening van de fosforbestedingsnormen doorgevoerd. Hierbij zijn de normen per teelt gedifferentieerd volgens de fosfaatbeschikbaarheid van de bodem. Op percelen met een fosfaatbeschikbaarheid in de streefzone gaan de bemestingsnormen uit van evenwichtsbemesting. Op percelen met een lage fosfaatbeschikbaarheid gelden bemestingsnormen die hoger zijn dan evenwichtsbemesting. Op percelen met een hoge en zeer hoge fosfaatbeschikbaarheid, gelden bemestingsnormen die lager zijn dan het niveau van evenwichtsbemesting zodat op deze percelen fosfor uitgemijnd wordt. MAP 6 heeft er voor gekozen het in het 5de actieprogramma ingevoerde beleid verder te zetten zonder bijkomende maatregelen te nemen die specifiek gericht zijn op reductie van de fosforbemesting. De afbouw door uitmijning is een proces van vele jaren en van volgehouden inspanningen.

Er wordt gevraagd om bij **scheuren van grasland** een verbod op te leggen om meststoffen op te brengen in geval van derogatie. In de derogatieregeling voor de periode 2015-2018 was opgenomen dat in het jaar van scheuren geen meststoffen mogen opgebracht worden op percelen blijvend grasland (status BG in verzamelaanvraag), met uitzondering van rechtstreekse bemesting door begrazing. Gezien hiervoor een specifieke procedure gevolgd wordt vallen de modaliteiten die verbonden zijn aan de toekomstige derogatieregeling evenwel buiten de scope van dit openbaar onderzoek.

Er wordt gesteld dat **hogere bemestingsnormen voor dierlijke mest mogelijk moeten zijn indien de bemesting op het juiste moment en met de juiste (emissie-arme aanwendings)techniek** gebeurt. De bemestingsnorm voor dierlijke mest is vastgelegd in de Nitraatrichtlijn. Voor bepaalde teelten en teeltcombinaties kan, onder strikte voorwaarden, een hogere dosis dierlijke mest toegediend worden, ten koste van kunstmest. Om derogatie te bekomen, wordt een specifieke procedure gevolgd. De modaliteiten die verbonden zijn aan de toekomstige derogatieregeling vallen evenwel buiten de scope van dit openbaar onderzoek.

Er wordt gesteld dat de **voorgestelde einddatum voor bijbemesten (31/10) niet werkbaar is voor spuitkoolteelt**. Rode draad doorheen MAP 6 is het '4J' principe. Tegen die achtergrond is het niet wenselijk om na eind oktober bijbemesting met stikstof toe te laten in de spuitkoolteelt. Immers, bemesten na eind oktober biedt teveel ruimte aan nitraat om uit te spoelen. Voor het formuleren van stikstofbemestingsadviezen in volleeldsgroenten wordt vaak teruggegrepen naar de KNS-methode, die ook in Vlaanderen wijdverspreid is onder de proefcentra, teeltadviseringsdiensten en erkende laboratoria. Uit de KNS-tabellen komt naar voor dat spuitkool vanaf week 5-6 na het planten tot pakweg 4 maand na de plantdatum de grootste stikstofopname kent - met piekopnames van ruim 40-45 kg N/ha per week tussen de tweede en derde maand na het planten. Vanaf de vijfde maand na de plantdatum tot de oogst varieert de totale restopname aan stikstof tussen 20 en 45 kg, afhankelijk van het uitgeplante ras. Daarenboven daalt de latente stikstofbehoefte (= minimale nood aan stikstof in de wortelzone van een gewas om geen groeiemming te riskeren) van spuitkool naar het einde van de teelt tot nauwelijks enkele

kilo's stikstof. De combinatie van een proportioneel lage restopname aan stikstof gedurende de laatste weken van de spuitkoolteelt én een uitgesproken lage latente stikstof op het einde van de teelt, rechtvaardigt niet om stikstofbijbemesting na eind oktober op te nemen in MAP 6. De netto-restbehoefte van 40-45 kg stikstof per ha kan ingevuld worden via de stikstofvrijstelling uit eerdere hoofd- en bijbemesting. Daarbovenop komt een beperkte vrijstelling uit de humusmineralisatie - die voor de periode november-februari globaal kan ingeschat worden op maandelijks 3 tot 10 kg N/ha afhankelijk van o.a. bodemsoort, zuurtegraad, koolstofgehalte, ...

Er wordt gesteld dat **het mestbeleid geen rekening houdt met de mestimport**. Ook wordt gesteld dat er in Nederland betere controle is waardoor de **mestaanvoer van Nederland naar België enorm is toegenomen**. Het klopt niet dat het mestbeleid geen rekening houdt met de import van dierlijke mest. De Mestbank inventariseert alle geregistreerde transporten van dierlijke mest, zowel binnen Vlaanderen, export uit Vlaanderen als import vanuit regio's buiten Vlaanderen. De cijfers uit het meest recente Mestrapport 2018 leren dat er in 2017 ongeveer 1,1 miljoen ton mest geïmporteerd werd naar Vlaanderen, waarvan de grootste fractie aangevoerd werd naar mestverwerkingsinstallaties (93%). Vooral vanuit Nederland wordt mest aangevoerd naar mestverwerkingsinstallaties in Vlaanderen. In 2017 was 82% van de import naar mestverwerkingsinstallaties afkomstig uit Nederland. De grootste fractie van de eindproducten van mestverwerkingsinstallaties wordt terug geëxporteerd buiten Vlaanderen, in hoofdzaak naar Frankrijk en naar Nederland als tweede belangrijkste exportbestemming. Zowel in Nederland als in Vlaanderen dienen deze mesttransporten te gebeuren met documenten en bijhorend GPS-systeem. Met Nederland werd ook een Memorandum of Understanding gesloten, waarin beide landen afgesproken hebben om transportgegevens van Vlaanderen en Nederland te kunnen vergelijken, waardoor potentiële fraudegevallen snel kunnen gedetecteerd worden.

Er wordt gesteld dat **MAP 6 geen rekening houdt met de suggestie om een taks op minder efficiënte voedergewassen te verkiezen boven een subsidie voor efficiëntere voedergewassen**. MAP 6 voorziet geen economische instrumenten die ingrijpen op de teeltkeuze van de landbouwer. In het verleden zijn een aantal heffingen toegepast op andere mestgerelateerde aspecten zoals onder meer de productie, invoer van meststoffen en kunstmestgebruik. Deze heffingen bleken een weinig regulerend effect te realiseren, met als gevolg dat de heffingen werden verlaten. Economische instrumenten die ingrijpen op de teeltkeuze kunnen een interessante piste zijn, maar dit moet eerst verder onderzocht worden waarbij voldoende aandacht is voor het regulerende effect van de potentiële instrumenten.

Er wordt gevraagd om **geen ontheffingen van de nulbemesting in natuurgebieden** toe te staan. Aan de ontheffingen op de nulbemesting in bestaande of nieuw afgebakende gebieden met natuurbestemming worden enkele voorwaarden gekoppeld. Zo wordt deze ontheffing gekoppeld aan huiskavels, intensief grasland of akkers, met andere woorden aan percelen met relatief beperkte (bestaande) natuurwaarde.

Daarnaast worden modaliteiten voorzien die deze ontheffing op termijn doen uitdoven, zoals het verval ervan wanneer het perceel door een andere (derde) gebruiker wordt overgenomen. Dergelijke benadering maakt dat, weliswaar op langere termijn, een effectieve nulbemesting (behoudens begrazing) geïmplementeerd wordt binnen deze gebieden. Tevens bestaan mogelijkheden om in deze gebieden vanuit de beherende instanties, gebruiksovereenkomsten met landbouwers op te maken die een ecologisch verantwoord gebruik moeten garanderen.

Er wordt gevraagd om **geen nulbemesting toe te passen op percelen waar geoogst wordt**. De bemestingsnormen werden vastgelegd met het oog op het realiseren van de waterkwaliteitsdoelstellingen. In kwetsbare gebieden gelden strengere normen. Op landbouwgronden in kwetsbaar gebied natuur, geldt een bemestingsverbod, behalve

voor bemesting van grasland door rechtstreekse uitscheiding bij begrazing (2 GVE per ha op jaarbasis is toegelaten), met oog op het behoud en op de versterking van de natuurwaarden. Op deze percelen geldt "nul" als bemestingsnorm indien geen grasland als hoofdteelt of als nateelt aanwezig is. Sommige percelen in het kwetsbaar gebied natuur kunnen afwijken van dit bemestingsverbod. In de beschermingszone type I van de grondwaterwingebieden geldt een absoluut bemestingsverbod, ook voor begrazing.

Er wordt gevraagd dat **eigen mest eigen grond ook kan zonder eigen vervoersmiddelen**. Enkel in het kader van de standaardmaatregelen in gebiedstype 2 en 3 zit een beperking voor eigen mest op eigen grond, nl. dat vanaf 1 augustus elk vervoer van vloeibare dierlijke mest naar percelen in gebiedstype 2 of gebiedstype 3, en waarop een teelt wordt verbouwd die geen blijvende teelt en geen grasland is, moet gebeuren door erkende mestvervoerders. Deze maatregel verhoogt de traceerbaarheid van de mesttransporten, en is te verantwoorden, gelet op de ongunstige waterkwaliteit in gebiedstype 2 en 3. Daarnaast blijft ook de bepaling van kracht dat erkende mestvoeders elk transport moeten registreren, en dus geen eigen mest eigen grond kunnen uitvoeren zonder transportdocumenten.

3.5 OPMERKINGEN OP HET PLAN-MER

Er werden ook verschillende opmerkingen op het ontwerp-plan-MER geformuleerd. Bij aanpassing van het ontwerp-plan-MER wordt hiermee rekening gehouden, alsook met de wijzigingen van het plan zoals geformuleerd in § 3.2. Hieronder wordt aangegeven of de geformuleerde opmerkingen aanleiding geven tot aanpassing van het plan-MER of wordt gemotiveerd waarom het plan-MER hier niet op wordt aangepast.

3.5.1 **Opmerkingen die aanleiding geven tot aanpassing van het plan-MER**

Inzake de **wet op de onbevaarbare waterlopen** wordt gesteld dat binnen polders en wateringen 2de en 3de categorie waterlopen door deze besturen beheerd worden.

Bij de bespreking van het **decreet Integraal Waterbeleid** dient ook artikel 10 vermeld te worden m.b.t. de beperkingen langsheen oppervlaktewaterlichamen.

Bij de effecten van toenemende mestverwerking dient ook de **verhoging van lachgasemissies t.h.v. de biologie** beschreven te worden.

Er wordt gesteld dat de **conclusies met betrekking tot de verzurende depositie in de passende beoordeling niet correct** zijn. Het is niet duidelijk om welke conclusies het precies gaat. Een duidelijke bronvermelding zal toegevoegd worden aan de tekst.

Er wordt opgemerkt dat de **passende beoordeling** niet aantoont dat er geen betekenisvolle negatieve impact zal zijn op speciale beschermingszones en hun instandhoudingsdoelstellingen. Het doel van MAP 6 is om nutriëntenverliezen naar grond- en oppervlaktewater gebiedsgericht te reduceren op niveau van de afstroomzones. Een grotere oppervlakte aan habitatrichtlijngebied is gelegen binnen gebiedstypes waar bijkomende maatregelen van kracht zijn (1, 2 en 3) dan er gelegen is in focusgebied van toepassing onder MAP5. Wel is een belangrijke oppervlakte aan habitatrichtlijngebied gelegen binnen gebiedstype 0, waar geen bijkomende maatregelen voorzien worden ten opzichte van MAP5. Maar belangrijke negatieve effecten worden ook hier niet verwacht gezien maatregelen en monitoring worden voorzien om elk risico op negatieve impact zo veel mogelijk te beperken. De passende beoordeling concludeert dan ook dat algemeen geen significante negatieve effecten verwacht worden

van maatregelen binnen MAP6 op de tot doel gestelde habitats en soorten van de Natura 2000-gebieden. De passende beoordeling kreeg een positief advies van het Agentschap voor Natuur en Bos (ANB).

Er wordt gesteld dat de **niet-technische samenvatting onvoldoende informatie** bevat. De effectenbeoordeling zal duidelijker beschreven worden, inclusief deze van de passende beoordeling.

3.5.2 Opmerkingen die geen aanleiding geven tot aanpassing van het plan-MER

Er zijn opmerkingen inzake de leesbaarheid van het MER. Een plan-MER is een lijvig document. Voor een samenvatting voor het publiek wordt verwezen naar de niet-technische samenvatting.

Er wordt gevraagd hoe het **effect van de 1m bufferstrook** is meegenomen. Er kan hiervoor worden verwezen naar de kwalitatieve beoordeling van deze maatregel in het ontwerp-MER. In het definitieve MER wordt deze beoordeling echter niet meer opgenomen, gezien deze maatregel geschrapt wordt uit het definitieve mestactieprogramma.

Er wordt gevraagd waarom het MER stelt dat er **geen directe milieueffecten zijn inzake het gebrek aan kennis m.b.t. het aanwenden van kunstmest**. Zoals aangegeven in het strategisch plan-MER worden enkel milieueffecten besproken die van een rechtstreekse, waarschijnlijke en significante aard zijn. Maatregelen met enkel indirecte milieueffecten – b.v. handhaving – of met accidentele effecten worden buiten beschouwing. De maatregelen inzake kunstmest betreffen een correctere aangifte van het kunstmestgebruik en een verbetering van de efficiëntie van het stikstofgebruik. Deze maatregelen betreffen handhaving en onderzoek waardoor deze an sich geen significante milieueffecten met zich meebrengen. Wel zullen deze maatregelen er mee voor zorgen dat de beoogde doelstellingen van het plan ook effectief kunnen bereikt worden en zorgen ze ervoor dat de risico's op negatieve effecten zo veel mogelijk beperkt worden. Er wordt bijgevolg wel geoordeeld dat deze maatregelen nodig zijn.

Er wordt gesteld dat in het plan-MER voorbijgegaan wordt aan het feit dat **onder sommige natuurlijke randvoorwaarden de haalbaarheid van specifieke landbouwactiviteiten structureel in vraag dienen gesteld te worden**. In MAP 6 is gekozen voor een aanpak die een verdere loskoppeling van de economische activiteit en de milieu-impact nastreeft met maatregelen die de doelstellingen op de meest kosteneffectieve manier bereiken. Een eventuele transitie naar een ander landbouwsysteem waarbij de bestaande landbouwactiviteiten structureel in vraag worden gesteld is een andere strategische keuze en behoort momenteel niet tot de doelstellingen van het mestactieprogramma. In het plan-MER worden enkel alternatieven onderzocht die invulling geven aan de geformuleerde doelstellingen.

Er wordt opgemerkt dat **positieve effecten van reeds beslist beleid** in beeld worden gebracht (en dat dit voorbarig is zonder assessment over de handhaving). Het klopt dat de 1 meter brede teeltvrije zone, waarbinnen geen bodembewerkingen mogen plaatsvinden en er een verbod geldt op het gebruik van meststoffen en bestrijdingsmiddelen, reeds bestond in het kader van het decreet Integraal Waterbeleid maar deze maatregel werd vóór 2018 niet gehandhaafd. Door een uitbreiding van de controlebevoegdheid door de toezichthouders van de Mestbank, behoort de controle van de teeltvrije zone sinds 2018 tot het controlepakket van de Mestbank. De Vlaamse minister bevoegd voor Leefmilieu nam deze maatregel proactief toen uit de tussentijdse evaluatie van MAP 5 in 2017 bleek dat de waterkwaliteit niet de verhoopte verbetering kende. Omdat het toezicht op de teeltvrije zone in het kader van de mestwetgeving nieuw is sinds 2018, en derhalve nog niet beoordeeld kon worden in het plan-MER bij MAP 5, wordt deze maatregel beoordeeld in het voorliggende plan-MER bij MAP 6. In een strategisch plan-MER wordt ervan uitgegaan dat de voorgestelde maatregelen ook effectief zullen worden

toegepast. Effecten van handhaving an sich worden, zoals hierboven reeds gesteld, niet besproken. Handhaving is vanzelfsprekend noodzakelijk om ervoor te zorgen dat de maatregelen ook effectief geïmplementeerd worden.

Er wordt gesteld dat de **effecten op mens en landschap van mestverwerking niet voldoende worden bekeken**. De effecten van mestverwerking op mens en landschap worden beoordeeld bij de gevolgmaatregel 'bijkomende mestverwerking'. Wat betreft landschappelijke integratie worden de effecten op landschapswaarde (perceptieve kenmerken) algemeen besproken. Het is immers op strategisch niveau nog niet gekend waar bijkomende mestverwerking zich precies zou localiseren. Voor de effecten op mens gezondheid en veiligheid wordt er vanuit gegaan dat de mestverwerkingsinstallaties zullen beschikken over de nodige vergunningen. Gezien calamiteiten op strategisch niveau niet besproken worden, wordt de effectenbeoordeling hieromtrent dan ook niet uitgebreid. Deze effecten kunnen op projectniveau weliswaar wel van belang zijn.

Er wordt gesteld dat de **accumulatie van nutriënten in natuurgebied niet in rekening gebracht** wordt bij de effectenbeoordeling van de discipline biodiversiteit. Hiermee wordt wel degelijk rekening gehouden bij maatregelen die een risico inhouden voor bijkomende verzurende en vermestende deposities, maar werd inderdaad niet expliciet vermeld. Het betreft echter de maatregelen bemestingsvrije strook van 1 m en verhoogde bemesting opgenomen in gebiedstype 0, dewelke geschrapt werden uit het definitieve mestactieprogramma.

Tevens wordt gevraagd om de **positieve effecten van precisietechnieken** toe te lichten (+ bronvermelding). Er wordt ook aangegeven dat de positieve effectscores binnen gebiedstype 0 niet correct zijn. Ook dit wordt niet meer aangepast gezien de maatregelen geschrapt werd uit het definitieve plan. Er wordt verwezen naar § 3.2 voor toelichting.

Tevens wordt gesteld dat het MER de **effecten van bemeste gronden en nitraatuitspoeling op het vrijzetten van zware metalen** niet beschrijft. Ook dit zou een effect kunnen zijn wanneer er een risico op bijkomende bemesting zou zijn, m.n. binnen gebiedstype 0. Beide maatregelen worden echter geschrapt in het definitieve actieprogramma, waardoor deze ook niet meer besproken worden in het definitieve plan-MER.

Er wordt gesteld dat voor een goede monitoring het **aantal MAP-meetpunten veel groter** dient te worden. . Het MAP-meetnet is specifiek opgezet om de impact van de landbouw te monitoren. Hierom is er voor oppervlaktewater dan ook gekozen om deze punten te plaatsen daar waar er minimale impact is van andere sectoren. De dichtheid van het MAPmeetnet is de grootste binnen de Europese Unie. Het MAP-meetnet wordt als voldoende geacht om de evolutie van de plandoelstellingen te monitoren.

Er wordt gesteld dat de **extra +1/+2 score voor equivalente maatregelen niet correct** is, gezien de positieve effecten al doorgerekend zijn in de beschreven maatregelen. De effectscore +1/+2 voor equivalente maatregelen geldt niet als extra positieve effectscore op de standaardmaatregelen, maar moet gelezen worden als 'gelijke effectscore als deze voor de standaardmaatregelen', gezien het MAP voorschrijft dat deze moeten leiden tot een gelijkaardige reductie van de stikstofverliezen als de standaardmaatregelen.

Er wordt gevraagd dat het plan-MER **ook de effecten van de actieplannen** bespreekt. Deze effecten worden besproken voor zover ze van een rechtstreekse, relevante en significante aard zijn. Zo worden b.v. de effecten van het installeren van first-flush-systemen bij aardbei- en sierteelt besproken, een maatregel uit het actieplan grondloze tuinbouw.

Er wordt gesteld dat de **statistische analyses niet correct** zijn en onvoldoende toelaten om de impact op natuur na te gaan. Bij de kwantitatieve beoordeling wordt gewerkt met gemiddelden zodat een trend kan bepaald worden.

////////////////////////////////////

Focus ligt hierbij op de waterkwaliteit, waarbij tevens een toetsing van de waargenomen trends aan de plandoelstellingen gebeurt. Het mestactieprogramma beoogt immers om de waterkwaliteit in lijn te brengen met de Europese doelstellingen en niet om bepaalde natuurdoelstellingen te realiseren. Om de impact op kwetsbare gebieden (waaronder habitatrichtlijngebieden en VEN-gebieden) te kwantificeren, wordt nagegaan in welke gebiedstypes de kwetsbare gebieden gelegen zijn en hoe zich dit verhoudt t.o.v. de huidige afbakening van de focusgebieden. Door in de passende beoordeling na te gaan of aan de natuurgerichte drempelwaarden voldaan wordt en wat de trend is, wordt wel nagegaan in hoeverre het mestactieprogramma een risico inhoudt op achteruitgang binnen habitatrichtlijngebied.

Er wordt gesteld dat binnen het MER een **scenario** moet bekeken worden **waarbij de uitbreidingsruimte voor mestverwerking/verdere concentratie van de veestapel regionaal beperkt wordt**. Dit scenario werd reeds onderzocht in het MER, m.n. het alternatief 'beperken van de toename van de mestverwerking'.

Er wordt gesteld dat het **economische aspect niet bekeken wordt in het plan-MER**. In een milieueffectrapport dienen economische effecten buiten beschouwing te blijven.

Er wordt gevraagd naar een **soepelere MER-wetgeving**, m.n. het toestaan van een ontheffing voor familiale bedrijven. De MER-wetgeving zelf vormt geen onderwerp van dit plan-MER.

Er wordt gesteld dat een **MER onafhankelijk moet opgesteld** worden en **alle relevante impacten** beschrijven. MER's worden opgesteld door een team van erkende MER-deskundigen. De dienst Mer waakt mee over de inhoud van een MER en dient dit rapport goed te keuren.

